

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΘ'.

ΜΑΡΤΙΟΣ 1956

ΑΡΙΘ. 169.

ΟΤΑΝ ΘΕΜΕΛΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΑΡΝΗΣΙΣ

Α'.

Ώστερα ἀπὸ τὸν ἰσολογοισμὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ (σ' αὐτὸν τὸν ἰσολογοισμὸ εἶχε ἀφιερωθῆ τὸ προηγούμενο ἄρθρο μας) καιρὸς εἶναι νὰ προχωρήσωμε σ' ἄλλους παράγοντας ποὺ διεμόρφωσαν καὶ αὐτοὶ τὸν πολιτισμὸ μας, νὰ ἐξετάσωμε κι' αὐτῶν τοὺς πολιτιστικoὺς ἰσολογοισμοὺς γιὰ νὰ ἰδοῦμε (ὡς θυμίσωμε πάλι τῇ γραμμῇ πορείας μας) ἂν στ' ἀλήθεια περνᾷ κρίσις ὁ πολιτισμὸς μας, τί φταίει γιὰ τὴν κρίσιν αὐτή, τί πρέπει νὰ κάμωμε γιὰ νὰ τὴν ὑπερικήσωμε.

Καὶ θὰ ἔλθωμε τώρα στὸν παράγοντα ποὺ εἶναι ἡ ἐκ διαμέτρου ἀντίθεσις πρὸς τὸν Χριστιανισμὸ, στὸ σύνθημα ποὺ ἀποκλειστικὸ περιεχόμενό του ἔχει τὴν ἀντίθεσιν αὐτή. Εἶναι ὁ πλὴν-Χριστιανισμὸς. Ὁ ἀντιχριστιανισμὸς. Ἡ ἄρνησις. Ἡ ἄρνησις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ γενικώτερα ἡ ἄρνησις τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν. Ἡ ἄρνησις ποὺ γίνεται κοσμοθεωρία!

Ὅσο κι' ἂν φανῆ παράδοξο, ὅμως εἶναι γεγονός, πὼς τέτοια κοσμοθεωρία, τέτοια ἄρνησις, ἡ καθαρὴ πέρα γιὰ πέρα ἄρνησις, ἔπαιξε κι' αὐτὴ σπουδαιότατο μέρος στὴ διεμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ μάλιστα ἡ ἐπίδρασις της ἐπῆγαινε, ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τουλάχιστον, crescendo. Στους αἰῶνες ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς ἦταν καθεστὼς ἀπαραβίαστο ἡ ἄρνησις ἀσκούσε τὴν ἐπιτροπὴ της μὲ τρόπο πλάγιον, κυρίως μὲ τὴν σάτυρον. Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν ἄρχισε νὰ προβάλλῃ φανερά, νὰ ζητῆ κι' αὐτὴ νὰ κυβερνᾷ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν. Κι' ἡ κυβερνήσις αὐτὴ προ-

χωρεῖ, ὅλο καὶ πὺ ἀισθητῆ, στὴν ἐποχὴ τοῦ «φωτισμοῦ», τῆς Aufklärung, ὡς τὸν ΙΗ' αἰῶνα, τὸν ΙΘ', τὸν αἰῶνα μας. Στους νεώτερους τούτους χρόνους ἔγινε, αὐτὴ πιά, καθεστὼς. Κάτι περισσότερο: ἔγινε μόδα. Τόσο, ποὺ κατήντησε νὰ θεωρῆται σὰν τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν νέων καιρῶν καὶ σὲ πολλῶν τὴν ἀντίληψιν ἄρνησις καὶ συγχρονισμὸς, «μοντερνισμὸς», νὰ θεωροῦνται τὸ ἴδιον πρᾶγμα.

Βέβαια, τὴν ἄρνησιν αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ τὴν ζητήσετε, γιατί δὲν θὰ τὴν βρῆτε, ἔτσι γυμνὴ καὶ χωρὶς πρόσμιξι, σὰν «ὔδωρ ἀπεσταγμένον». Εἶναι μᾶλλον ἓνα χημικὸ στοιχεῖο ποὺ μπαίνει σὲ διάφορες συνθέσεις, δίδοντάς τους ὅμως τὰ χαρακτηριστικὰ της, τὸ χρῶμα της, τὴν ἀρνητικὴ νοσοτροπία καὶ κατεῦνθουσι. Ἔτσι ἡ ἄρνησις πρόβαλλε μέσα στὸν ἀνθρωπισμὸ, στὸν «οὐμανισμὸ». Ὅχι φυσικὰ πὼς ὁ ἀνθρωπισμὸς στὴν οὐσία του εἶναι ἄρνησις! Ὅμως ἡ ἄρνησις ἐπρόβαλλε καὶ σὰν ἀνθρωπισμὸς κι' ἔκαμε νὰ ἔχωμε στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ μας τὸ φαινόμενο τοῦ ἀρνητικῶν ἀνθρωπισμοῦ. Κι' αὐτὸς, ὄχι ὁ «καθαρὸς» ἀνθρωπισμὸς, ἐκράτησε στοὺς πολλούς.

Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ μὲ τὴν ἐπιστήμη. Μ' αὐτὴν μάλιστα (ἰδίως μὲ τὶς φυσικὰς ἐπιστήμας) ἡ πρόσμιξις ἦταν ἀκόμα πὺ χαρακτηριστικὴ, γιατί ἐπῆρε μαζὺ της καὶ τὸν ὕλισμὸν, ποὺ ἐκρατοῦσε στὸν περασμένον αἰῶνα σὰν ἡ κοσμοθεωρία τῆς ἐπιστήμης. Μ' ὅλην αὐτὴν τὴν σύνθεσιν, κατήντησε νὰ θεωρῆται ἓνα ἐπιστήμη καὶ ἄρνησις (tres physici duo athei). Καὶ μόνο στίς

ἡμέρες μας ξεκαθαρίζουν πιά τὰ θέματα καὶ γίνεται ἀντικείμενο ἐρεῦνης ἡ ἄρνησις ἔξω ἀπὸ τὶς προσμίξεις, ἡ ἄρνησις «καθ' ἑαυτήν».

Κι' ἀκόμα κάτι ἄλλο πρέπει νὰ ξεκαθαρίσωμε. "Όταν λέμε «ἄρνησις» σὰν κοσμοθεωρία ἀντιχριστιανική καὶ γενικώτερα ἀντιπνευματική δὲν ἐννοοῦμε πὼς κάθε τι τὸ ἀντιχριστιανικὸ εἶναι καὶ ἄρνητικὸ, πὼς δὲν ὑπάρχουν κοσμοθεωρίες μὲ ἀντιχριστιανικὸ καὶ μολοντοῦτο θετικὸ περιεχόμενον, κινήματα ποὺ ἐκτύπησαν τὸν Χριστιανισμὸ ὄχι ξεκινῶντας ἀπὸ τὸν «ἀντιχριστιανισμὸ» μὰ γιατί ἐπίστευαν πὼς στὰ αἰτήματά τους καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τους ὁ «Χριστιανισμός», ὅπως ἐπρόβαλλε στὰ μάτια τους, τοὺς ἦταν ἐμπόδιο. "Όμως, ἂν ἀφήσωμε γιὰ τὴν ὥρα τὸν ἱστορικὸ ὕλισμὸ, καμμιά ἄλλη ἀντιχριστιανική, ἀλλὰ μὲ θετικὸ περιεχόμενον, κοσμοθεωρία δὲν ἔγινε καθεστὼς πολιτισμοῦ, νοοτροπία ποὺ νὰ κυριαρχήσῃ στὶς μᾶζες, νὰ γίνῃ ἔτσι παράγων τοῦ πολιτισμοῦ μας, παρὰ μόνον σὰν ἐπικάλυμμα τῆς ἀρνήσεως. Νομίζετε λόγου χάριν πὼς ὁ «ντισεϊσμός», ἡ μόδα τοῦ ἀρχομένου ἐικοστοῦ αἰῶνος, ἦταν, στὸ θετικὸ του περιεχόμενον, ἔστω καὶ ἀπλῶς γνωστός; "Όπως πολὺ σωστὰ παρατηρήθηκε, αὐτὰ τὰ «au delà du bien et du mal» τῶν σαλονιῶν (τάχα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο!) καὶ τὰ «τάδε ἔφη Ζαρατούστρας» κι' ἡ λατρευτικὴ ἐπίκλησις τοῦ Νίτσε, ὅλα αὐτά, γιὰ τὸ «πολὺ κοινὸν» ἦσαν ἀπλούστατα ἓνα καμουφλάζ, ἓνα τεχνητὸ ἐπικάλυμμα νοοτροπίας καθαρὰ ἀρνητικῆς. Ἀπόδειξις, ὅτι σὰν τέτοιο ἐπικάλυμμα γινόταν εὐπρόσδεκτο ὁ,τιδήποτε, ἀρκεῖ νὰ ἦταν ἢ νὰ ὑπετίθετο πὼς ἦταν, ἀντίθετο στὴ χριστιανικὴ παράδοσι. Haeckel καὶ Huxley, μὰ καὶ Νίτσε καὶ Bergson μαζύ, Hegel μὰ καὶ Schopenhauer (τί... ἁρμονικὸ ζεῦγμα), ὅ,τι θέλετε τέλος πάντων, ἀρκεῖ νὰ δίνῃ ἢ νὰ ὑποτίθεται ὅτι δίνει, ἓνα φόρεμα στὴ γυμνῇ ἄρνησι, μιά φιλοσοφική, κοινωνική, ἂν ἐπιτρέπετε τὴν ἔκφρασι, σαλονοπρεπῆ, ἐμφάνισι στό: γιὰ μένα ὁ Χριστιανισμός, ἡ χριστιανικὴ παράδοσις κι' ἂν θέλετε γενικώτερα οἱ πνευματικῆς ἀξίες, ὅλα αὐτὰ γιὰ μένα δὲν εἶναι τίποτε!

Β'.

Λέει κάπου ὁ Georges Duhamel⁽¹⁾: «Δὲν ἔχω θρησκευτικὴ πίστι· ὅμως ἀποφεύγω νὰ εἶμαι ὑπερήφανος γι' αὐτό». Ἄλλὰ τὸ σύνθημα, ἡ μόδα ἦταν ὄχι ἡ εὐγενική αὐτὴ προφύλαξις, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς. «Δὲν ἔχω πίστι· κι' εἶμαι ὑπερήφανος γι' αὐτό. Τίποτε ἄλλο ἂν δὲν ἔχω ἐπιτύχει στὴ ζωὴ μου, ὅμως δὲν πιστεῖω· ἄρα εἶμαι κάτι· πρὸ παντὸς εἶμαι μέσα στὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς μας». Ποῦ πάει νὰ πῆ—γιὰ νὰ γυρίσωμε στὸ σχῆμα τοῦ ἰσολογισμοῦ—πὼς ἡ ἄρνησις ἐπικαλεῖται γιὰ ἐνεργητικὸ της, πρῶτο καὶ κυριώτερον κοινδύλι, ἀκριβῶς τοῦτο: τὸ ὅτι εἶναι ἄρνησις.

"Αρνησις τίνος; Μά, εἴπαμε, τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πρῶτα-πρῶτα, φυσικά, τῆς χριστιανικῆς μεταφυσικῆς, τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ μαζὺ μ' αὐτὴν καὶ τῆς παραδοχῆς πνευματικῶν ἀξιῶν ποὺ βροῖσκονται παραπάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, εἴτε σὰν σύνολο εἴτε σὰν ἄτομο. "Αρνησις ὅμως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ στὴν ἱστορικὴ του ἐμφάνισι. "Αρνησις λοιπὸν καὶ τοῦ παθητικοῦ ποῦ, κατὰ τὸ παράπονο τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, περιέχει ἡ ἐμφάνισις αὐτῆ, ὅπως εἶδαμε στὸ προηγούμενον ἄρθρο. Κι' ἐδῶ δείχνει ἡ ἄρνησις τὸ μεγάλο της «ἀτοῦ», τὸ μεγάλο κοινδύλι τοῦ ἐνεργητικοῦ της. «Πάρτε τὸ παθητικὸ στὴν ἐφαρμογῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀντιστρέψατέ το κι' ἔχετε τὸ ἐνεργητικὸ μου», μᾶς λέει.

Καὶ τὸ μεγαλύτερον καμάρι της, τὸ καύχημά της, εἶναι ἡ κατάρριψις τῶν φραγμῶν στὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως. Ἀπὸ τὸ «nihil obstat» καὶ τὶς διάφορες λογοκρισίες ὡς τὴν κοινωνικὴν ἀποδοκιμασία καθε γνώμης ἀντίθετης πρὸς τὰ «παραδεδομένα», τὰ δεσμὰ φεύγουν, ἡ σκέψις ἐκδηλώνεται ἐλεύθερη καὶ ἄρα ἀνυπόκριτη. Αὐτὸ βέβαια ἰσχύει πρὶν ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἐλευθερία στὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα. Ἐρευνᾷ ὁ ἐπιστήμων, δημοσιεύει ἢ ἐξαγγέλλει ἀπὸ τὴν ἔδρα τὰ συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν του, ἔτοιμος βέβαια νὰ ἀκούσῃ τὸν ἀληθινὰ ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον, ὅμως χωρὶς νὰ καρδιοχτυπᾷ, ἂν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

(1) Georges Duhamel, Les espoirs et les épreuves σ. 11.

των Παρισίων θά βρῆ ή ὄχι τήν ἐπιστημονική του παραγωγή συμβιδάσιμη μέ τοῦτο ή ἐκείνο τῆς Γραφῆς τὸ χωρίο, ή ἐάν ή κυβέρνησις θά τήν κρίνη σύμφωνη μέ τήν «raison d' état». Ἀποτέλεσμα: Ἐλεύθερο ἄπλωμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, πρόοδος τῆς ἐπιστήμης σ' ὄλους τοὺς τομεῖς, πρόοδος ἀληθινά και κυριολεκτικά ἰλιγγιώδης, πρόοδος πὸν τήν καρποῦνται ὄλοι, πιστοὶ και ἄπιστοι!

Μά δὲν εἶναι μόνον ή ἐλευθερία στήν ἐπιστημονική ἔρευνα. Μαζὺ μέ τήν ἐπιστήμη ἐλευθερώνεται κι' ὁ φιλοσοφικός στοχασμός. Κι' ἀκόμα πὸν πέρα. Μαζὺ μέ τήν σκέψη ἐλευθερώνεται κι' ή συνειδησις ἀπὸ τὸ δέος και τὸ ἄγχος. Ἐλευθερώνεται κι' ή ζωή—τούτη ἐδῶ ή ζωή—ἀπὸ τήν στυγνότητα. «Μέ τήν ἄρνησι τοῦ ἐπουρανίου και τοῦ πνευματικῶν» ἔρχεται νά πῆ ή ἄρνησις «ἐτόνισα και ἐτόνωσα τὸ γήινο και τὸ ὕλικό. Κι' ἄνοιξα τὸν δρόμο στήν ὕλικήν εὐμάρεια, στήν εὐημερία, ἀκόμα και σ' ἐκείνα τὰ μικροκομφορ τῆς ζωῆς πὸν ὄλοι σας, πιστοὶ και ἄπιστοι, χαίρεστε τώρα! Ἐλευθέρωσα ἀκόμα τὸν δρόμο πρὸς τή χαρά. Δὲν ξέρω ἂν δίδω εὐτυχία στοὺς δυστυχημένους» ὅμως τοὺς εὐτυχημένους τοὺς ἀφίνω ἐλεύθερους νά χαροῦν τήν εὐτυχία τους!»

"Ό,τι γίνεται μέ τοὺς φραγμοὺς στήν ἐλευθερία ἰσχύει, λέει ή ἄρνησις, και γιὰ τὰ λοιπὰ κονδύλια πὸν ἔδειχνε στὸ παθητικό του ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Γιὰ τήν τυποκρατία και τήν παραμέλησι τῆς οὐσιαστικῆς δικαιοσύνης, γιὰ τήν ἀντιδραστική συντηρητικότητα πὸν ἔθαλπε τοὺς ἰσχυροὺς και τοὺς τυράννους, γιὰ τήν ὑποτίμησι τῆς γυναίκας και ἀκόμα και τοῦ γάμου. «Δὲν χρειάζεται νά σᾶς κουράσω πάρα πάνω», θά μπορούσε ἀκόμα νά προσθέσει. «Εἶπαμε: Πάρτε τὸ παθητικό πὸν ἐφάνερωσε στήν ἐφαρμογή, στήν ἱστορία, ὁ χριστιανικός πολιτισμός, τόσους αἰῶνες τώρα, γυρίστε το ἀπὸ τήν ἀνάποδη, κι' ἔχετε τὸ ἐνεργητικό μου. Εἶναι τὸ «ὄχι» πὸν ἀντέταξα στὸ παθητικό αὐτό. Και θά δημολογήσετε ὅτι ἔνα τέτοιο «ὄχι», εἶναι τέλος πάντων κάτι!»

Γ'.

Θά ἦταν κάτι, θά ἦταν μάλιστα πολύ, ἂν τὸ «ὄχι» αὐτὸ ἦταν ξεκίνημα, ἦταν ἐξόρμησις δημιουργίας. Σὰν λόγος ὅμως κενός, δάνειος μάλιστα, (ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο δάνεια εἶναι συνήθως αὐτὰ τὰ «ὄχι» και στήν διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου στηρίζεται ή κριτική γιὰ τήν ἐφαρμογή τοῦ Εὐαγγελίου) σὰν ἄρνητικά συνθήματα μόνο... Μά ἂς θυμηθοῦμε λοιπὸν τί εἶπαμε κρίνοντας, ἐπικρίνοντας μᾶλλον, τὸν «Χριστιανισμό» μας, ὅπως ἐφαρμόσθηκε στήν ἱστορία. Εἶπαμε τότε, πὸς δὲν φθάνουν τὰ λόγια, ὀσοδήποτε καλά και ἱερά, πὸς χρειάζεται ἔμπρακτη ἐμφάνισι τῶν ἀξιών σὲ ζωντανὸ πολιτισμό. Γιατί, λοιπὸν, ἐδῶ θά ἀκολουθήσωμε ἄλλα μέτρα; Γιατί ή ἄρνησις θά μᾶς προβάλλει γιὰ τίτλους τὰ ἄρνητικά μόνο συνθήματα τῆς, και δὲν θά τῆς ζητήσωμε και αὐτῆς νά μᾶς παρουσιάσει τήν ἀληθινή, τήν ζωντανή δημιουργία τῆς;

Μά ή ἄρνησις, δὲν δημιουργεῖ. Μᾶς τὸ λέει ή ἀπλή λογική, μᾶς τὸ δείχνει ὄλων τῶν λαῶν και ὄλων τῶν αἰῶνων ή ἐμπειρία. Ἔτσι ὅμως, προκειμένου τώρα νά μποῦμε στὸ παθητικό τοῦ ἰσολογισμοῦ πὸν θά καταθέσει ή ἄρνησις στήν ἔρευνά μας, θά ἀρκοῦσε ἴσως τοῦτο τὸ μοναδικὸ κονδύλι, αὐτὸ πὸν εἶχε θεωρηθῆ τίτλος: "Ότι ή ἄρνησις εἶναι... μὰ ἀκριβῶς ἄρνησις!

Νά ἦταν ὅμως μόνο αὐτό! Μά ἔρχεται και κάτι ἀκόμα χειρότερο. Εἶναι πὸς ή ἄρνησις δὲν εἶναι κτύπημα τοῦ κακοῦ, ἔστω και μέ λόγια μόνο. Εἶναι ξεροίζωμα κάθε δημιουργίας. Δὲν εἶναι τῶν ἀξιών ὁ καθαρός. Εἶναι ὁ θάνατος τῶν ἀξιών. "Όπου ὁ ὀργανισμὸς ἔχει κάτι τὸ ἀρρωσθημένο ή ἄρνησις θεραπεύει τήν ἀρρώστεια... σκοτώνοντας τὸν ἄρρωστο. Τὸ «ὄχι» τῆς ἀρνήσεως ἀντιτάσσεται στήν δημιουργία τήν πνευματική σὰν σύνολο. Κι' ὅπου κτυπᾶ και τὸ κακό, αὐτὸ γίνεται γιατί μέσα στήν ἄρνησι τοῦ ὄλου παρασύρεται κι' αὐτό. Και τὸ τραγικώτερο εἶναι τοῦτο: "Όπου ή ἄρνησις κτυπᾶ τὸ κακό, τὸ «ὄχι» τῆς εἶναι λόγος κενός. "Όπου ὅμως κτυπᾶ ἀξία, ἀληθινή, τὸ «ὄχι» τῆς εἶναι ξεροίζωμα! Κι' αὐτὸ φάνηκε στὸ μεγάλο πείραμα πὸν ἔκανε ή ἄρνησις, ὅταν καταπάτισσε νά μᾶς δώσει τὸν ἄνθρωπο πὸν θά διεμόρφωνε τοὺς

νεους καιρούς, τὸν «μοντέρνο» ἄνθρωπο.

Γιατί ἡ ἄρνησις ἐκατάφερε νὰ κόψη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπὸ τῆς, τὴν μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, ὅλες τὶς ἀξίες πού βρῖσκονται πάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη αὐθαιρεσία. Ἔτσι ὁμως ὀδηγεῖ—ἀναπότρεπτη συνέπεια—στὸν ἀτομισμό, στὸν ἐγωκεντρισμὸ μὲ τὴν χειρότερη ἔννοια, ἄς ποῦμε τὴν λέξι μιὰ πού ζοῦμε, φεῦ, τὴν πραγματικότητα, στὸν τομαρισμό.

Βέβαια, δὲν ἀρχίζει ἔτσι. Ἰσα-ἴσα, ἐπικαλεῖται, ὅπως εἶδαμε, τὸν «ἀνθρωπισμὸ» καὶ τοὺς ἀρχαίους κλασσικούς, ὅμως ὅπως τοὺς θέλει αὐτή. Πάντα γιὰ καμουφλάζ τῆς ἀρνήσεως. Μπορεῖ ν' ἀναγνωρίζῃ στὸν ἄνθρωπο ὅλα τὰ δικαιώματα. Ἐνα ὁμως δικαίωμα τοῦ ἀρνεῖται: τὸ δικαίωμα νὰ βλέπῃ ψηλά, νὰ κυττάξῃ στὸν οὐρανό. Ἡ μᾶλλον τὸν κάνει ἀνίκανο γιὰ τέτοιο κύταγμα. Ἀρνεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴν θεία φύσι, τὴν «θέωσι», ὅπως τὴν προβάλλει ὄχι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς μὰ κι' ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία ἀκόμα. Τοῦ ἀρνεῖται τὴν ψυχὴ· βλέπετε καὶ τὴν χωρὶς ψυχὴ ψυχολογία. Τοῦ ἀρνεῖται τὸ ὑπερανθρώπινο. Σὰν κανόνα καὶ σὰν φραγμὸ μὰ καὶ σὰν στήριγμα καὶ σὰν δικαίωσι ἀκόμα. Τὸν κάνει νὰ ἀρνητῆ τὸ κάθε τι πού δὲν εἶναι... ὁ ἑαυτὸς του.

Δὲν μπορεῖς νὰ ξεφύγῃς τὴν συνέπεια! Ὅποιος ζῆ, κι' ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ζοῦν, τὴν νοοτροπία τῆς ἀρνήσεως, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν καταλήξῃ, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, στὸν Πρωταγόρα. Καθένας μας εἶναι μέτρο γιὰ τὴν ἀξία ἢ ἀπαξία τῶν πράξεών του. Καθένας μας εἶναι τὸ κέντρο ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. «Ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του». Μιὰ ἠθικὴ ἀναισθησία, μιὰ amorality εἶναι ἡ συνέπεια πού ὀδηγεῖ στὸν ἄνθρωπο αὐτό, ἢ μᾶλλον στὸν ἀνθρώπινον αὐτό τύπο. Γιατί ὀλόκληρος ἀνθρώπινος τύπος ἔχει διαμορφωθῆ μὲ τὴν νοοτροπία αὐτή. Εἶναι, ἀπλούστατα, ὁ ἀστὸς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος... μὰ καὶ τοῦ εἰκοστοῦ ἀκόμα.

Κι' αὐτὸς ὁ ἀνθρώπινος τύπος πού διαμορφώνει ἡ ἄρνησις, αὐτὸς εἶναι τὸ κύριο παθητικὸ τῆς, πού κάνει μάταιο καὶ πλάνο ὅποιοδήποτε «ὄχι» κι' ὅποιοδήποτε σύνθημα.

Τόσος λόγος ἔγινε ἀπὸ τὴν ἄρνησι στ' ὄνομα τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν ἄνθρωπο». Πηγαίνετε στὸν ἄνθρωπο τῆς ἀρνήσεως, ὄχι νὰ τοῦ ζητήσετε ἀγάπη, μὰ νὰ τοῦ κάνετε ἔστω λόγο γι' αὐτήν. Ἀπλούστατα δὲν θὰ σᾶς καταλάβῃ! Δὲν ἔχει «προσλαμβανούσας παραστάσεις» ἢ ψυχὴ του (ἴσως πιά οὔτε καὶ τὸ μυαλό του) γιὰ νὰ καταλάβῃ. Θὰ πῆτε, κι' ὁ «Χριστιανισμὸς» μας—ὅπως τὸν ζοῦμε—δὲν ἔδειξε ἔμπρακτῃ τὴν ἀγάπη ὅπως τὴν δείχνει στὴν διδασκαλία, τὰ εἶπαμε αὐτὰ σὸ προηγούμενο ἄρθρο. Μένει ὁμως πάντα ἡ ἀγάπη σὰν διδασκαλία, σὰν ἐντολή, σὰν σύνθημα, σὰν ἔλεγχος. Κι' ὅταν τὸν στερηθῆς τὸν ἔλεγχον αὐτό τότε νοιώθεις τί ἄξιζε ὅταν τὸν εἶχες. Ἐνῶ ἐδῶ, μὲ τὴν ἄρνησι... μὰ πῶς νὰ νοιώσῃ ἀγάπη, ἔστω καὶ μόνο ἔλεγχου γιατί δὲν ἔχει ἀγάπη, ἐκεῖνος πού δὲν νοιώθει νὰ τὸν συγκινῇ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, τὸν κατώτερον ἑαυτὸ του; Τὸ ἐπίπεδο τοῦ χαμηλοῦ ἐγωῖσμοῦ εἶναι γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο τοῦ οὐρανοῦ του ὁ θόλος. Τί ἀγάπη στὸν ἄλλο περιμένετε νὰ δεῖξῃ;

Ὅσο ὁμως, ἀπὸ τέτοιον ἄνθρωπο, μπορεῖς νὰ περιμένῃς ἀγάπη, ἄλλο τόσο μπορεῖς νὰ ζητᾶς δικαιοσύνη, θυσία δηλαδὴ τοῦ συμφέροντός μου χάριν τοῦ ἰδανικοῦ τῆς δικαιοσύνης· γιατί δικαιοσύνη πού ὑπάρχει μόνο μπροστὰ στὸν δεσμοφύλακα, δὲν εἶναι βέβαια δικαιοσύνη, κι' ἄλλωστε τὸν δεσμοφύλακα δὲν μπορεῖς νὰ τὸν ἔχῃς πανταχοῦ παρόντα. Ἄλλο τόσο μπορεῖς νὰ ἔχῃς πρόοδο, δηλαδὴ δημιουργία, κοινωνικότητα, σεβασμό, οἰκογένεια, γάμο, ἀληθινὸ ἀνέθασμα τῆς γυναικας. Ὅσο γιὰ τὴν ἀπόλαυσι «τούτης τῆς ζωῆς» ἡ ἄρνησις μᾶς ὠδήγησε σὲ καταστάσεις πού μᾶς δείχνουν σὲ «τούτῃ τῇ ζωῇ» τὴν κόλασι... μὲ ὅλα τὰ κομφορ! Ἄν μπορῇ ἡ «TV», ἡ τηλεόρασις ν' ἀντισταθμίσει τοὺς τόνους τοῦ «λουμινάλ», πού καταναλίσκει ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος, μὲ τὴν χρόνια νευρικὴ ἀϋπνία, τὸ σῆμα κατατεθὲν τῆς εὐημερίας πού δίνει ἡ ἄρνησις!

Μὰ δὲν χρειάζεται νὰ πᾶμε σὲ λεπτομέρειες! Μὲ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἀρνήσεως ὁ ἀγὼν τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων χαμένος. Ἄς ἐπικαλεῖται ἡ ἄρνησις

(για να χτυπά) αξίες ανώτερες. Ή ίδια ή άρνησις θα καταστρέψη κάθε αξία που θα επικαλεσθή. Γίνεται Μίδας από την ανάποδη. Χρυσάφι παίρνει, χώμα, βόρβορο τό κάνει μόλις τό πιάση.

Έτσι, ως φέρωμε ένα παράδειγμα, ή άρνησις διασαλπίζει την ελευθερία. Και την κάνει αδυναμία για κάθε άγώνα ιερό. Την κάνει αποσύνθεσι! Κι' ό,τι συμβαίνει με την ελευθερία αληθεύει για ό,τι άλλο σύνθημα, όσοδήποτε καθ' έαυτο σωστό και σεβαστό και ιερό, άμα καταπιαστή μ' αυτό ή άρνησις. Όλα τά συνθήματα της άρνήσεως γίνονται μ' αυτόν τον τρόπο άπατηλά. Γιατί τά συνθήματα δεν είναι ποτέ μόνα τους δύναμις. Παίρνουν δύναμη, αν εκείνος που τά διακηρύττει έχη την πνευματική δύναμη και τό ήθικό ύψος που χρειάζεται. Άλλοιώς, όταν ή δύναμη αυτή λείπη, τό σύνθημα είναι άπάτη. Και τρις χειρότερο, όταν προβάλλης σύνθημα πνευματικό την ώρα που άρνεΐσαι το πνεύματος την δύναμη. Όσο ιερώτερο τό σύνθημα τότε, τόσο πιο άπατηλό και πλάνο!

Έτσι, ένα ακόμη παράδειγμα, με τό σύνθημα «ελευθερία στην επιστημονική έρευνα». Θείο σύνθημα αλήθεια. Όμως με την άρνησι παίρνει άλλο νόημα. Γιατί μαζί με τό σύνθημα αυτό, ή άρνησις μās παρουσιάζει και τον χειριστή του συνθήματος, όπως αυτή μās τον διεμόρφωσε. Τόν επιστήμονα του ίδιου της τύπου, τόν επιστήμονα χωρίς ψυχή, χωρίς πνευματικό κίνητρο, χωρίς ήθικό κανόνα. Και τότε ή ελευθερία της επιστήμης γίνεται άσυνδοσία του επιστήμονος, ήθικός του ξεπεσμός... που, βέβαια, άργά ή γρήγορα ξεσπά και στην ποιότητα της επιστημονικής εργασίας που επιτελείται από τέτοιους εργάτες! Αυτό κάνει την επιστήμη άσπλη στον άγώνα της. Κι' αυτό για την επιστήμη είναι θάνατος.

Γιατί ή ελευθερία της επιστήμης χρειάζεται και άγώνες. Καμιά ελευθερία δεν κατακτήθηκε ποτέ με μόνην την άρνησι. Με άγώνες κατακτήθηκε. Δηλαδή με πίστι. Με πιστούς που είναι έτοιμοι να θυσιάσθουν. Κι' ό επιστήμων πρέπει να είναι και άγωνιστής. Έτοιμος να θυσιασθή.

Κι' επειδή ό άρνητής δεν θυσιάζεται (γίνεται ποτέ θυσία χωρίς πίστι;) γι' αυτό και δεν άγωνίζεται. Κι' όταν ή επιστήμη, ακούοντας τό σύνθημα «ελευθερία για την επιστήμη», ζητήσει τόν άγωνιστή που θα άγωνισθή για την ελευθερία αυτή, αντί γι' αυτόν βρίσκει τόν επιστήμονα-άρνητή που θα προσφερθή για δεσμοφύλαξ της επιστήμης. Καλή ώρα όπως επί Χίτλερ!

Δεν τό προσέξαμε τόσο, όσο έπρεπε, τό φαινόμενο αυτό της δουλοπρεπειάς των επιστημόνων στη Γερμανία απέναντι στον Χίτλερ. Σε μια χώρα που είχε αξιώσεις πρωτοπορίας στην επιστημονική καλλιέργεια, ή δικτατορία βρήκε για τόν ολοκληρωτισμό της στρατιές δόκκληρες από έθελόδουλους! Και τους συνήντησε στα επιστημονικά εργαστήρια, στις πανεπιστημιακές έδρες, όχι άπλώς δειλούς μπροστά στη βία μα όλοπρόθυμους ικέτες που ικέτευαν ν' άλυσοδεθούν. Τό φαινόμενο της επιστημονικής αυτής έθελόδουλειας είναι άπό τά άηδέστερα στην παγκόσμια ιστορία. Και οι «επιστήμονες» αυτοί που έκαμαν την επιστήμη τους θεραπεινίδα του έθνικοσοσιαλιστικού παλιμπαρβαρισμού, οι επιστήμονες αυτοί ήσαν... όχι βέβαια πιστοί Χριστιανοί... Οι πιστοί άντέταξαν αντίστασι. Ένώ οι έθελόδουλοι επιστήμονες ήσαν τά πνευματικά τέκνα της άρνήσεως, οι άνθρωποι που καύχημά τους είχαν την άρνησι αυτή. Άρνήθηκαν τις αιώνιες αξίες, δεν τις εύρισκαν, έλεgan, στο επιστημονικό τους εργαστήριο... Κι' αυτό για να δέχωνται προσταγές σ' ό,τι άφορά την επιστήμη τους, από τόν κάθε άνθυπογκαουλάιτερ. Έκει καταντά τό σύνθημα «ελευθερία στην επιστημονική έρευνα». Με τέτοια της άρνήσεως θρέμματα, με επιστήμονα τόν άνθρωπο, όπως τόν κατήντησε ή άρνησις.

Ε'.

Όπως τόν κατήντησε! Και πώς τόν κατήντησε τόν άνθρωπό της ή άρνησις! Σάμπως έμεινε καν στον έγωκεντρικό, έγωπαθη, και ήθικά άναίσθητο (τί θα πη ήθική;) amorai άνθρωπο που είδαμε παραπάνω; Σάμπως στάθηκε στον Πρωταγόρα; Πώς να σταθή; Τό κατρακύλισμα προωροϋσε με νομοτέλεια άκράτητη... Άφοϋ

τοῦ ἀρνήθηκε τὸ πᾶν, ἡ ἄρνησις ἀρνεῖται στὸν ἀνθρωπο-θῦμα τῆς καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος κατανατᾶ στὸ τέλος κάτι τὸ περιττό. Τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα ἔρχεται ν' ἀντικαταστήσῃ μιὰ μηχανοκρατία ποὺ καταλήγει στὴ γυμνή κι' ἀπερίφραστη ἄρνησι τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἀξίας, στὴν ἀναισθησία γιὰ ὅ,τι εἶναι ἀνθρώπινα δικαιώματα, ἀνθρώπινη ἐλευθερία, ἀνθρώπινη προσωπικότης, ἀνθρώπινος πόνος, στοιχειώδης ἀνθρωπιά.

Τραγικὴ πορεία! Ἡ ἄρνησις ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸν «ἀνθρωπισμὸ» γιὰ ν' ἀρνηθῆ τὸν Χριστιανισμὸ. Γιὰ ν' ἀρνηθῆ κατόπιν τὸν ἀνθρωπισμὸ πιάστηκε ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα. Τὸν ἀφίνει κι' αὐτόν, ἀρνεῖται ὁλότελα τὸν ἄνθρωπο, γιὰ ν' ἀρπαχθῆ ἀπὸ τὴ μηχανοκρατία.

Καὶ τώρα... (ἐκεῖ ἐφθάσαμε!) καὶ τώρα ἀρχίζει νὰ διαγράφεται κι' ἡ ὕστατη συνέπεια. Ἡ ἄρνησις ἀρχίζει ν' ἀρνήται καὶ τὴν μηχανοκρατία ἀκόμα, σὰν κάποιας ζωῆς κάποιον τρόπο. Ἀρχίζει νὰ διαγράφεται ἡ νοοτροπία ποὺ εἶναι τοῦ πολιτισμοῦ μας, τῆς ζωῆς τῆς ἴδιας πιά, ξεκάθαρη ἄρνησις—μὲ τὴν μορφή τῆς ἀπαισιοδοξίας, τῆς ἀπελπισίας γιὰ ὅ,τι τὸ ἀνθρώπινο, γιὰ τὸν πολιτισμὸ μας γενικά. Εἶπαμε: συνέπεια ἀναπόδραστη. «Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον...»⁽²⁾. Ἡ ἄρνησις ὅμως θέλησε νὰ ξερριζώσῃ τὸν «Θεμέλιον» ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Κι' ἐξερριζώσε τὴν ψυχὴ! Θέλησε νὰ γίνῃ αὐτὴ, ὁ θεμέλιος τοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ πάει νὰ γίνῃ τοῦ πολιτισμοῦ τὸ τέλος!

Z'.

Νὰ εἶναι ὅμως ἄρα γε πράγματι τὸ τέλος; Μὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἔχει ὑποστηρικτὴ. Ἐκείνου ποῦ, ὅπως εἶδαμε, βλέπουν πὼς ὁ πολιτισμὸς ἐφθασε στὸ τέλος, ἀκριβῶς αὐτὸ, τὴν ἄρνησι σὰν κοσμοθεωρία,

βλέπουν σὰν τοῦ ἐρχομένου τέλους σημάδι ἀλάθητο⁽³⁾.

Τὴν βλέπουν, βλέπουν τὸ τέλος αὐτό, σὰν κάτι μοιραῖο. Ἐμεῖς ὅμως ἐδῶ, εἶπαμε, δὲν δεχόμαστε μοιραῖα—εἶναι ἡ μόνη ἀρῖοσι προϋπὸθεσις ποὺ θέσαμε στὸν ἀναγνώστη γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἔρευνα τούτη. Ἄρα ὑπάρχει αἴτιο ποὺ συνδέεται μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τίς πράξεις του. Ἄρα κάποιοι φταίει. Κι' αὐτὸς δὲν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, ἡ ἄρνησις. Μὲ τὸ ν' ἀρνήται τὴν ψυχὴ καὶ κάθε τι τὸ πνευματικὸ ἡ ἄρνησις εἶναι ἡ ἴδια ἄρνησι. Καὶ τὰ ἄψυχα ποτὲ δὲν φταίνει. Ἄλλων εἶναι τὸ πταῖσμα. Καὶ τὸ ἐρώτημα εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο: Γιατί ἐμεῖς ὕστερα ἀπὸ χιλιάδες ἐτῶν πολιτισμοῦ μὲ θετικὴ ἀντιμετώπισι τῶν ἀξιών, γιατί ἀφήσαμε στοὺς τελευταίους αἰῶνες τὴν ἄρνησι νὰ γίνῃ τόσο σημαντικὸς καὶ τόσο διαβρωτικὸς παράγον τοῦ πολιτισμοῦ μας;

Ὅχι! Δὲν εἶναι ἀπάντησις ἡ ἄρνησις. Εἶναι ἐρώτημα. Τὸ ἐρώτημα «τίς πταίει». Βρήκαμε στὸ προηγούμενο, στὸν «ἰσολογισμὸ» τοῦ Χριστιανισμοῦ, τέτοια πταίσματα. Θὰ προχωρήσωμε καὶ σ' ἄλλους τέτοιους «ἰσολογισμοὺς». Πρέπει. Γιὰ νὰ βροῦμε τὸν αἴτιο (ἢ τοὺς αἰτίους) καὶ ἄρα καὶ τὸ «δέον γενέσθαι».

Γιατί ὅποιος δὲν δέχεται τὸ «μοιραῖον» δέχεται ὅτι κάτι μπορεῖ καὶ ἄρα κάτι πρέπει νὰ γίνῃ, γιὰ νὰ περάσωμε τὴν κρίσι, γιὰ νὰ σωθῆ ὁ πολιτισμὸς μας, γιὰ νὰ εἶναι τούτη ἡ κρίσιμη καμπὴ ὄχι τέλος ἀλλὰ ξεκίνημα.

Ἀλλοιώτικα, ἂν στὸ τέλος ὁ Spengler βγῆ ἀπὸ τὰ πράγματα δικαιωμένος, αὐτὸ θὰ πῆ ὄχι πὼς εἶχε δίκιο, ἀλλὰ πὼς ἐμεῖς ἐκάμαμε τὴν ἀπαισιοδόξη μοιρολατρεία του νὰ βγῆ ἀληθινή.

Καί, βέβαια, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ.

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

(2) Ἄποστ. Παύλου ἐπιστολὴ Α' πρὸς Κορινθίους κεφ. γ' στίχ. 11

(3) Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlandes, Βλ. τόμ. I σ. 457 ἐπ. (ἐξδός. τοῦ 1923).



Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ

Ἐκεῖνος πού θά μελετήσῃ καί εἰς τὰς γενικὰς ἔστω γραμμάς τὸ νεοελληνικὸν χριστιανικὸν κίνημα, δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ σταματήσει μὲ βαθὺν σεβασμὸν ἐνώπιον μιᾶς ἐξαιρετικῆς προσωπικότητος, ἐνώπιον τοῦ Ἰωάννου Σκαλτσούνῃ. Καὶ ἓνα ἐπιτροχάδην βλέμμα ἐὰν ρίψῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του, θά διαπιστώσῃ εὐχερῶς ὅτι ὁ Ἰωάννης Σκαλτσούνῃς ὑπῆρξεν ὁ βαθὺς ἐπιστήμων, ὁ ἔργῳ καὶ λόγῳ πιστός, ὁ ἐνθουσιώδης καὶ ἰσχυρὸς ὑπέρμαχος τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, ὁ εὐγενὴς καὶ ἱστορικὸς ἀγωνιστής, εἰς μίαν ἐποχὴν ἢ ὁποία, ἀπὸ ἀπόψεως ἰδεολογικῆς, ὑπῆρξεν ἢ περισσότερον τεταραγμένη, ἢ περισσότερον ἀνώμαλος καὶ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ ζωὴν τοῦ ἔθνους μας. Καὶ εἰς τὴν Δύσειν βέβαια ὁ ὕλισμὸς εὐρίσκετο τότε εἰς τὸ ἀπόγειόν του καὶ διεσαλπίζετο ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους του ὡς ἡ μόνῃ ἐπιστημονικῇ περὶ τοῦ παντός ἀλήθεια, ἀλλὰ ἐπὶ τέλους ἐκεῖ, ὅπως σημειώειν ὁ ἴδιος ὁ Σκαλτσούνῃς, ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ σοβαροὶ ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ ἀδρὰ ἐπιχειρήματα εἶχον ἀναλάβει τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ ὕλισμοῦ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁμοῦς ὁ κάθε ἐκπρόσωπος τῶν λεγομένων θετικῶν ἐπιστημῶν, εἴτε ἀπὸ πεποιθήσεως εἴτε ἐκ συναρπαγῆς, ἐγένετο φορεὺς καὶ ἀπόστολος τῆς ὕλιστικῆς ἰδεολογίας.

Αἱ πλέον ἐξᾶλλοι ἰδέαι τῶν φανατικῶν ὕλιστῶν διεδίδοντο ἀνεμποδίστως καί, τὸ χειρότερον, ἐγένοντο μετ' ἐμπιστοσύνης ἀποδεκταὶ ὡς ἀναντίλεκτα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης. Οὕτω ἐκκύκλοφόρον εὐρύτητα αἱ διακηρύξεις τοῦ Büchner ὅτι «οὐδὲν πλὴν τῆς ὕλης ὑπάρχει· τὸ σῦμπαν εἶναι τὸ τυχαῖον ἀποτέλεσμα τῆς συνδυαζομένης ἐνεργείας τῶν ἀτόμων· ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι εἰμὴ ἐν χημικῶν τῆς ὕλης προϊόν. Καὶ ἄρα σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως εἶναι αἱ σωματικαὶ ἡδοναί, τὸ ἀνανεοῦν τὴν ὕλην τοῦ σώμα-

τος πρὸς μείζονα ἀπόλαυσιν καὶ ἡδονήν»⁽¹⁾. Ἦκούοντο οἱ παραλοισμοὶ τοῦ Feuerbach ὅτι «τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα συνδυασμοῦ ὑλικῶν ἀτόμων, ὁμοιον τῆς κινήσεως τῆς βελόνης ἐπὶ τῆς πλακῆς τοῦ ὥρολογίου», τοῦ Lamettrie ὅτι «ὁ ἀνθρώπος εἶναι μία μηχανή, προϊόν τυχαίας συνενώσεως σωματικῶν οὐσιῶν», τοῦ Moleschott ὅτι «ἡ καλουμένη τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερία εἶναι ἀληθῆς φρεναπάτη», τοῦ Hobbes ὅτι «ἡ ἐκζήτησις τῆς ἀπολαύσεως τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς δυνάμεως εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἠθικῆς».

Καὶ ἐδιδάσκοντο τότε ὅλοι ὅτι οὐδεμία σπουδαία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ κτηνῶν καὶ ἀνθρώπου, ὅτι εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐπιτρέπεται νὰ κάμῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς φυσικὰς ροπὰς καὶ ὀρέξεις του, ὅτι ὁ γάμος εἶναι τυχαῖος θεσμὸς καὶ ὁ ἠθικὸς νόμος, καθ' ὃν ἡ μοιχεία ἀπαγορεύεται, εἶναι δέσμευσις ἀυθαίρετος. Ὅτι τὰ κακοεργήματα εἶναι φυσικὰ φαινόμενα, συνέπεια ἀναγκαῖα αἰτίων ἀκαθέκτων καὶ ἀναποδράστων. Ποινὰ δὲ καὶ ἀμοιβὰ εἶναι πολιτικὰ ἐπινοήματα⁽²⁾. Καὶ αἱ ἰδέαι αὗται διεβοῶντο ἀπὸ πανεπιστημιακὰς καὶ ἐκπαιδευτικὰς ἑδρας, ἐγράφοντο εἰς βιβλία, ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, διεδίδοντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα.

Καί, ἐὰν θέλετε νὰ μάθετε καλύτερον τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐξαπελύοντο αἱ ἰδέαι αὗται καὶ τὸ κύρος μὲ τὸ ὁποῖον περιεβάλλοντο, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ φυλλομετρήσετε τὸ γνωστὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ὕλισμοῦ ἀγῶνας του περιοδικὸν «Προμηθεύς». Θὰ σᾶς κάμῃ κατάπληξιν ὁ δογματισμὸς, ἡ ἀκαμπτὸς ἀδιαλλαξία, ἡ ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως ἀποδοχὴ καὶ προβολὴ τῶν διδαγμάτων τῆς ἀρνήσεως. Ἔτσι, εἰς αὐτὸ

(1) Περὶ Γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου, σελ. 20, 21.

(2) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 20-22.

θα ἀναγνώσετε: «Καὶ τυφλῶ δῆλον ὅτι σήμερον τὰ ὑπερκόσμια καὶ τὰ ὑπερφυσικά παρήκμασαν, ὠχρίασαν, ἀπέθανον καὶ ἐβαλσαμώθησαν, καὶ μόνον οἱ ζῶντες νεκροὶ τῆς ἐπιστήμης δύνανται λόγῳ συγγενείας νὰ συναναστρέφονται μετὰ τοιούτων πτωμάτων ἐν τοῖς μουσείοις τῆς ἰστορίας»⁽³⁾.

Εἶναι γνωστὸν μετὰ πόσης ἐπιφυλάξεως καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Darwin, ὁ Lamarek καὶ ὅσοι ἄλλοι, πλὴν τοῦ Haeckel, ὑπεστήριξαν τὴν ἰδέαν τῆς ἐξελιξέως. Διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐξελικτικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἐπιφύλαξις. Ὁ «Προμηθεὺς» εἰς ἐρώτησιν, ἔαν ὁ ἄνθρωπος ἤμπορη νὰ ὀρισθῇ ὡς ζῶον λογικὸν ἢ ζῶον θρησκευτικὸν ἔγραφε: «Ἀποκρινόμεθα ῥητῶς, σαφῶς καὶ ἀποτόμως, ὅτι ἀμφοτέροι οἱ ὀρισμοὶ ἐπιστημονικῶς εἶναι ψευδεῖς καὶ ὅτι δύναται ὁ ἐπιστεῖλας νὰ λάβῃ τὸν ἕνα καὶ νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν ἄλλον! Ὁ ὀρισμὸς, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικὸν, ἀνετράπη ἤδη ἐκ θεμελίων». Ἀπλούστατα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα δίπουν ζῶον «ὅπερ κατηγάλωσε τοσοῦτους αἰῶνας, ἵνα καταστήσῃ εὐθεῖαν τὴν πιθηκικὴν ῥάχιν αὐτοῦ»⁽⁴⁾.

Ἀπὸ τὸ ἴδιον περιοδικὸν προεβάλλοντο ὡς ἥρωες καὶ θεοὶ τῆς ἐπιστήμης ἄνθρωποι ὅπως ὁ Haeckel, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐπιστημονικὴ τὸν παραγωγὴ ἦτο αὐθαίρετος δογματισμὸς καὶ πλαστογραφία τῆς ἐπιστήμης. Ἐξ ἀντιθέτου δέ, ὅσοι ἐν ὀνόματι τῆς ὑγινοῦς ἐπιστήμης, ὅπως ἦτο ὁ Σκαλτσούνης, ἀνελάμβανον τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα τοῦ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης ὑγινοῦς διαφωτισμοῦ, ἐχαρακτηρίζοντο ἀπὸ τὸ περιοδικὸν αὐτὸ «καθάρματα τῆς ἐπιστήμης», «ἀγυρτικοὶ προδόται τῆς ἐπιστήμης», «προστάται τῶν πνευματικῶν λιμνῶν», «δόλιοι καὶ ἀναιρέται τῆς προόδου»⁽⁵⁾.

Κάτω ἀπὸ τοὺς χαρακτηρισμοὺς αὐτοῦς τὸ ἐν λόγῳ περιοδικὸν ἐννοοῦσε καὶ αὐτὸν τὸν Σκαλτσούνην, τὸν ὅποιον καὶ δὲν ἐδίσταζε προσοπικῶς νὰ ἀποκαλῆ «ψευδοσο-

φιστὴν», «φαρισαϊκὸν ἀπόφοιτον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς χρηματιστικῆς»⁽⁶⁾, «κινδυνωδέστατον, κρυφίνου καὶ κρυφίφρυχον ἄνθρωπον, ἀλλότριον τῆς φύσεως τῆς ἑλληνικῆς... ἰδιοτελέστατα καὶ παμπονήρως γράφοντα», «μοχθηρότατον καὶ ἀγενέστατον»⁽⁷⁾. Τὸ ὕβρεολόγιον αὐτὸ ἐξετείνεται καὶ ἐναντίον ὅλων τῶν ὁμόφρονων τοῦ Σκαλτσούνη, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπεκάλει «ἀνυπερβλήτως βορβοροδιαίτους, ὕβριστὰς καὶ συκοφάντας», «μαμμοῦθ τῆς ἐπιστήμης, μαστόδοντας τῆς φιλοπατρίας», «κρονεῖς, τελευταῖα λείψανα φυλῆς ἐγκληματικῆς, ἀγυρτικοὺς προδότας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως»⁽⁸⁾.

Εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία διὰ τῶν ἐξ ἐσπερίας ἐπιστημόνων της εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὸ κρημνισμὸν κάθε μεταφυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀξίας, μᾶς παρέχει καὶ τὸ διαβόητον βιβλίον τοῦ Ἀποστολίδου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ψυχώσεις», διὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ὁποίου ἀπεδύθη εἰς ἔντονον ἀγῶνα ὁ Σκαλτσούνης. Ἀπλῶς καὶ νὰ τὸ φυλλομετρήσῃ κανεὶς πείθεται ὅτι αὐτὸ δὲν εἶχε γραφῆ, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἐν σπέρματι τότε εὐρισκομένην νευροψυχιατρικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰς πνευματικὰς ἀξίας, μάλιστα δὲ τὰς χριστιανικὰς. Ἔτσι ὁ Χριστιανισμὸς χαρακτηρίζεται μέσα εἰς αὐτὸ ὡς σύνολον σκοτεινῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν, τέκνον ἀμαθείας, ὡς ἀντιστρατευόμενος κατὰ τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας, ὡς ἐπισκοτίζων τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰς διδασκαλίας του περὶ διαβόλου, περὶ κακοποιῶν πνευμάτων, περὶ ἁγίων καὶ μαρτύρων.

Κατηγορεῖται ὁ Χριστιανισμὸς, διότι διδάσκει πίστιν εἰς Θεόν, εἰς ψυχὴν, εἰς τὴν παρὰ Θεοῦ δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐνῶ, κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν ψυχώσεων, «ἡ παραδοχὴ μᾶς μυστηριώδους ἀρχῆς, ἣτις ἔδρασε κατὰ τρόπον ἐπενεργόντα τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς ἀπὸ μηχανῆς, σήμερον οὐδὲ κἂν τὴν

(3) Τόμ. 1890, 411.

(4) Ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 393.

(5) «Προμηθεὺς», τόμ. 1891, 216, 238, τόμ. 1890, 337 κ. ἄ.

(6) Τόμ. 1890, σελ. 377.

(7) Τόμ. 1891, σελ. 168.

(8) Τόμ. 1891, σελ. 78, τόμ. 1890, σελ. 420 κ. ἄ.

προσοχὴν ἐπισύρει». Ἐξ ἄλλου διεκηρύσσειτο ὅτι ἡ ψυχὴ, τὸ πνεῦμα εἶναι «ἀπαράλλακτον πρὸς τὴν ἰδιότητα μιᾶς ἀτομικῆς», καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ κοραλλίου ἀπὸ ἀπόψεως οὐσίας δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ δὲ Σωκράτης, ὡς «πληρῶν ψυχολογικῶς πάντας τοὺς παθολογικοὺς ὄρους, δέον νὰ θεωρηθῆ καὶ εἶναι τῶ ὄντι φρενοβλαβῆς ἐν ὄλῃ τῇ αὐστηρᾷ καὶ ἐπιστημονικῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως».

Μὲ αὐτὰς τὰς ἐξωφρενικὰς ἰδέας ἐγαλοχεῖτο τότε καὶ ἀνετρέφετο ἡ ἑλληνικὴ σπουδάζουσα νεότης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προεκάλει τὴν κατὰ πάντα δικαιολογημένην ἀγανάκτησιν τοῦ Σκαλτσούνῃ καὶ τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας του διότι, ὅπως ἔλεγε, «ἐν οὐδεμιᾷ τῆς γῆς γωνίᾳ διδάσκονται καὶ δημοσιεύονται τοσαῦτα ἀσεβείας θεωρήματα ὅσα ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῇ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας».

Διότι ὁ Σκαλτσούνῃς ἐθεώρει ὄχι μόνον μωρὰς, ἀλλὰ καὶ ἐγκληματικὰς τὰς ἰδέας αὐτὰς, ἐπειδὴ τὰς ἔβλεπε νὰ ὀδηγοῦν εἰς τὴν καταστροφὴν τὰ ἄτομα καὶ τὸ ἔθνος. Εἰς ζωηρὰν δὲ περιγραφὴν αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου καὶ τῆς ὑλικῆς καταστροφῆς παραθέτει ὁ ἴδιος χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους ἐκπροσώπους τῆς ὑλοφροσύνης καὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ, τοῦ Χάρτμαν. «Ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ βίου;» ἔρωτᾷ ὁ Χάρτμαν. Καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος: «Ἡ ἡδονή. Ἴδου ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου, συνεχίζει, καὶ πάσης αὐτοῦ σκέψεως καὶ ἐνεργείας. Ἄλλ' ἐὰν οἱ πόνοι ὑπερτερῶσι τὰς ἡδονάς, ἡ διατήρησις τῆς ζωῆς εἶναι ἀληθῆς μορῆ. Οἱ ἐκπολιτισθέντες τῶν ἀνθρώπων εἶναι οἱ δυστυχέστεροι τῶν βαρβάρων· οἱ βάρβαροι ἀθλιέστεροι τῶν ζώων... Ἐξαφανίσωμεν λοιπὸν τὴν ζωὴν ἀπὸ τῆς γῆς, ἐὰν θέλωμεν νὰ καταπαύσωμεν τοὺς πόνους καὶ τὰς ὀδύνας. Ἐπιστήμια, κοινωνικὴ πρόοδος, ἐκπαίδευσις, τελειοποιήσις, πάντα φροῦδα καὶ ἄσκοπα... Ἄς πεισθῆ ἡ ἀνθρωπότης περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξαφανίσεώς της, ἄς συναποφασίσωσι πάντες οἱ λαοὶ μεγάλῃν αὐτοκτονίας ἐκατόμβην καὶ ἐξ αὐτῆς θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐξαφάνισις τοῦ

παντός»⁽⁹⁾.

Πῶς νὰ μὴ κατεξαναστῆ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Σκαλτσούνῃ ἐναντίον τῶν καταστρεπτικῶν αὐτῶν ἰδεῶν καὶ καταστάσεων, ποὺ διεδίδοντο καὶ ἐκάλλιεργούντο τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα; Πῶς νὰ μὴ θελήσῃ νὰ ἀντιπαραταχθῆ μὲ ὄλην αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς πιστοῦ καὶ ὡς ἐπιστήμονος, εἰς τὰ ὀλέθρια κηρύγματα τοῦ ὑλισμοῦ, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴν νεότητα ἀπὸ τὸν κατήφορον τῆς καταστροφῆς; Τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον, καθόσον καὶ ὁ ἴδιος εἶχε δοκιμάσει εἰς κάποιον βαθμὸν τὸν κλονισμὸν τῆς ὑλοφροσύνης καὶ τὴν κατάθλιψιν τῆς χωρὶς πίστεως ζωῆς κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἔλαβεν ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας του μίαν καλὴν, ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχῶν, ἀνατροφὴν. Εἶχε γεννηθῆ εἰς τὸ γνωστὸν ἄλλωστε διὰ τὰς ὑγιεῖς παραδόσεις του καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν κατοίκων του Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας. Οἱ γονεῖς του ἦσαν πρᾶγματι εὐσεβεῖς καὶ συνετοὶ ἄνθρωποι καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν καλυτέραν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ των.

Τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἐγκύκλια γράμματα τὰ ἐδιδάχθη εἰς τὴν πατρίδα του ἀπὸ καλοῦς διδασκάλους, μάλιστα δὲ ἀπὸ τὸν πεπαιδευμένον καὶ ἐνάρετον διδάσκαλον Ἀνθίμου Μαζαράκη, μητροπολίτην κατόπιν Σελευκείας, ὁ ὁποῖος εἶχε γαλουχηθῆ τὴν ἑλληνικὴν καὶ χριστιανικὴν σοφίαν ἀπὸ τὸν σοφὸν διδάσκαλον τοῦ Ἀνδρέαν Ἰδρωμένον. Τῇ καθοδηγήσει μάλιστα τοῦ Ἀνθίμου Μαζαράκη ὁ ἐφηβος Ἰωάννης Σκαλτσούνῃς ἀπεστήθιζε καὶ ἀπήγγελλε εἰς τοὺς ναοὺς μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν λόγους ἐκκλησιαστικούς.

Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι καθ' ὃν χρόνον δῆνυε τὴν ἐφηβικὴν του ἡλικίαν, ἦτο δὲν ἦτο 15 ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς τὸν δρόμον του ὁ κακὸς διαφωτιστῆς, ὁ φορεὺς τῶν ὑλιστικῶν ἰδεῶν, ἓνας διδάσκαλος τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἀσεβῆς—ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ Σκαλτσούνῃς—καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ διαβάσῃ ἐν μεταφράσει τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ἐρείπια» ὑλιστικὸν ἔργον τοῦ Βόλνγεϋ. Μετ' αὐτὸ ὁ νεαρὸς Σκαλτσούνῃς ἐδιάβασε

(9) Εὐσεβῆς ὁδοιπορία εἰς τὸν Ἄγ. Τάφον, σελ. 108.

καὶ ἄλλα ὑλιστικὰ καὶ ἄθεα συγγράμματα τοῦ Χόλμπαχ, τοῦ Λαμετρι καὶ ἄλλων. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων αὐτῶν δὲν ἀπέσβεσε μὲν τὴν πρώτην εὐσεβῆ αὐτοῦ παιδείου, ἀλλὰ—ὅπως διηγείται ὁ ἴδιος—ἀπεχάυνωσε τὴν ἐπίδρασιν τῶν θρησκευτικῶν ἐπαγγελιῶν καὶ παρήγαγεν ἐντὸς αὐτοῦ τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν, εἰς ἣν διετέλεσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον»⁽¹⁰⁾.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πίζης μετέβη εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Ἐκεῖ κάποιαν ἡμέραν ἀνέγνωσε τὰ γεμᾶτα ἀπαισιοδοξίαν καὶ εἰς αὐτοκτονίαν παρωθοῦντα ποιήματα τοῦ Λεοπάρντι. Ἐσταμάτησε μὲ τρόμον εἰς τοὺς στίχους «οὔτε εἰς τὴν γῆν, οὔτε εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπάρχει φίλος ἢ παρήγορος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ μόνη δὲ παρηγορία, πού τοῦ ἀπομένει, εἶναι τὸ ξίφος, ἡ ἐκμηδένισις τῆς ζωῆς». Καὶ ὅπως ὁ ἴδιος διηγείται «κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀσεβῶν λόγων ἀσεβοῦς ἀπαισιοφροσύνης τὸ πνεῦμα κατελήφθη ὑπὸ ἰλιγγου, ἡ καρδιά σφοδρῶς ἐπίεσθη καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ἐφαίνετό μοι διανοιγομένη ἄβυσσος ἀπελπισίας»⁽¹¹⁾.

Καὶ τότε ἐσημειώθη μία ἰσχυρὰ κρίσις εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Σκαλτσούνη, σωτήριος κρίσις, συνέπεια τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ὀριστικὴ στροφὴ του πρὸς τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Εἰσήλθε μίαν ἀπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Φλωρεντίας, εἰς ὄραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτελείτο ἡ θεία Λειτουργία, καὶ εἶδε μὲ εὐάρεστον ἐκπλήξιν καὶ ἀνακούφισιν μεταξὺ τῶν προσευχομένων διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας καὶ καθηγητάς. Τὸ γεγονός αὐτὸ τὸν ἐνέβαλεν εἰς σοβαρωτάτας σκέψεις, διὰ νὰ τὸν χειραγωγῆσιν πρὸς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκείνοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων, ὅπως καὶ αἱ χιλιάδες ἄλλαι τῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος, δὲν ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ περιέπεσαν εἰς πλάνην ἀποδεχθέντες τὴν πίστιν τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ παρασκευὴ καὶ ἐργασία του διὰ τὸν ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθοῦς

ἐπιστήμης ἀγῶνα. Ἠρεύνησε ὑπὸ ἄλλο φῶς καὶ μὲ νέας διαθέσεις τὰ ὑλιστικὰ συγγράμματα. Ἐβυθίσθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἴδιος κατὰ συνείδησιν, ὅπως πάντοτε, ὁμιλῶν διεκήρυσσεν, ὅτι τιμᾷ τὴν ἐπιστήμην, ὅσον κανεῖς ἄλλος. Ἐπεκοινωνῆσε μὲ ἑκατοντάδας σοφῶν ἐπιστημόνων, ἔκαμε πολλὰ καὶ μακρὰ ταξίδια εἰς συνάντησιν αὐτῶν, εἶχε βαθυστοχάστους μαζῆ τῶν συνομιλίας περὶ τῶν ἐπικαίρων καὶ φλεγόντων ἐπιστημονικῶν θεμάτων, καὶ μάλωστα ἐπὶ ἐκείνων, πού εἶχαν καὶ κοσμοθεωριακὸν χαρακτῆρα. Καὶ ἐπλούτισεν ἔτσι τὴν φαρέτραν του μὲ τὰ πλέον ἀποτελεσματικὰ βέλη κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἀθείας. Καὶ ὅσον περισσότερο ἐμελέτα τόσο καὶ βαθύτερον ἐπέθετο περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ψεύδους τῶν ἀντιχριστιανικῶν συστημάτων.

Γέρων πλέον, ἔγραφε περὶ τῶν μελετῶν του αὐτῶν: «Πεντήκοντα σχεδὸν ἔτη παρήλθον ἀπὸ τῶν πρώτων ἐν Φλωρεντία ἐκζητήσεών μου. Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα, ὑπέβαλον εἰς αὐστηρὸν ἔλεγχον καὶ δοκιμασίαν τὰς σκέψεις καὶ πεποιθήσεις μου, ἐξεζήτησα δὲ πανταχόθεν τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀπὸ τε τοῦ πρακτικοῦ τῆς κοινωνίας βίου καὶ ἀπὸ τῶν θεωριῶν τῆς ἐπιστήμης. Ἐζῆσα ἐντὸς τῆς κοινωνικῆς τύχης καὶ μακρὰν ταύτης. Ἐζῆσα ἐν μέσῳ λαῶν διαφόρου ἐθνικότητος, θρησκείματος καὶ πολιτισμοῦ. Ἐκ τοῦ πλησίον ἐγνώρισα καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ πλουσίου καὶ τὰς στερήσεις τοῦ πένητος, τὴν ἀφέλειαν τοῦ ἀμαθοῦς καὶ τὴν ὑψηγορίαν τοῦ σοφοῦ, τὴν εὐδαιμονοῦσαν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ἁρμονίᾳ οἰκογένειαν, καὶ τὴν ζῶσαν ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἀδιαφορίᾳ καὶ ἐν τῇ ψυχρότητι τῶν συγγενικῶν δεσμῶν. Ἀνέγνων τὰς ἀσεβεῖς τῶν ὑλοφρονούντων συγγραφαὶς καὶ ἐγκύψας εἰς τὴν μελέτην τῶν λόγων των συνεβουλεύθην τοὺς διαπρεπεῖς τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνεῖς. Διεφώτισα τὴν διάνοιαν διὰ τῶν θεωριῶν τῶν φιλοσοφούντων καὶ ἐνεπνεύσθην ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τῆς μεγαλοφύας»⁽¹²⁾.

I. Θ. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑΣ

(10) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 103.

(11) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 111.

(12) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 117.



ΟΙ ΓΑΛΑΞΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ

Θὰ ἔχη γεννηθῆ ἴσως ἡ ἀπορία εἰς πολλούς, ἐὰν πράγματι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι γαλαξίαι ἐκτὸς τοῦ ἰδικοῦ μας, τὸν ὁποῖον βλέπομεν καὶ θαυμάζομεν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας παρατηροῦντες τὸν ἑναστρὸν οὐρανόν. Ἐὰν δηλαδὴ οἱ ἀστρονόμοι ἔχουν ἀνακαλύψει καὶ ἄλλα φωτεινὰ σώματα ποῦ εὐρίσκονται πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὸν γαλακτώδη φωτωκεανόν, τὸν γαλαξίαν μας. Πράγματι δὲ ὑπάρχουν πολυάριθμοι γαλαξίαι μέσα εἰς τὸ σύμπαν. Αἱ ραγδαῖαι πρόοδοι τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς ραδιαστροφολογίας τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἔδωσαν πολὺ ἐνδιαφέροντα ἐξαγόμενα. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ρίψωμεν μιὰ ματιὰ εἰς τὸ σύμπαν, διὰ νὰ ἴδωμεν τοὺς καταπληκτικοὺς ὄγκους καὶ τὰς τεραστίαις διαστάσεις τῶν γαλαξιδῶν, τὰς ἀφαντάστους ἀποστάσεις των καὶ τὴν θαυμαστὴν λειτουργίαν τοῦ ὅλου αὐτοῦ ὀργανισμοῦ ὁποῖος ἐξεκρίσεται βάσει ἐνὸς σχεδίου, τοῦ ὁποῖου τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ διαισθάνονται καὶ ἀνιχνεύουν κατὰ τὰς ἐρεῦνας των οἱ ἀστρονόμοι.

★

Διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν γενικὴν διάταξιν τῶν γαλαξιδῶν μέσα εἰς τὸν χῶρον μᾶς χρειάζεται ἓνα μέτρον διὰ νὰ μετρῶμεν τὰς ἀποστάσεις. Οὔτε ὅμως τὸ σύνηθες μέτρον, οὔτε τὸ χιλιόμετρον, οὔτε ἡ ἀπόστασις γῆς-ἡλίου (=150.000.000 χιλιόμετρα) ἠμποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ «μικροὶ» μονάδες μετρήσεως. Θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ ἔτος φωτός. Δηλαδὴ τὸ διάστημα ποῦ διατρέχει τὸ φῶς εἰς ἓνα ἔτος, τρέχον με ταχύτητα 300.000 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον.

Τὸ ἔτος φωτός (ε. φ.) ἰσοῦται πρὸς 9.460.000.000.000 χιλιόμετρα. Αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ μονὰς μετρήσεως τῶν ἀποστάσεων. Ἐὰν φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ἐφεύ-

γαμεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸ ἡλιακὸν σύστημα ὅτι ἐπροχωροῦσαμεν διὰ μέσου τοῦ γαλαξίου με σκοπὸν νὰ ἐξέλθωμεν ἔξω τῶν συνόρων αὐτοῦ. Εἰς τὸν δρόμον θὰ ἐβλέπαμεν μέγα πλῆθος ἀπλανῶν ἀστέρων με διαφόρους χρωματισμοὺς καὶ μεγέθη, παρὰ πολλοὺς νεφελοειδεῖς ποῦ ἀποτελοῦνται ἀπὸ κόνιν, ἡ ὁποία παρουσιάζεται φωτεινὴ, ἀρκετοὺς ἄλλους δακτυλιοειδεῖς νεφελοειδεῖς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ κέντρον ἔχουν ἀμυδρὸν ἀστέρα, πλείστους κομήτας, μετέωρα, σκοτεινὰ νέφη καὶ ἄλλας συμπικνώσεις ἀπὸ χιλιάδας ἀστέρων. Ὅλα αὐτὰ, ὅπως καὶ ἡ γῆ με τὸν ἥλιον, ἀνήκουν εἰς τὸν γαλαξίαν μας. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ αὐτὸν εἰς ἀπόστασιν 1.000.000 ε. φ. δηλαδὴ εἰς 9,5 περίπου πεντάκις ἑκατομμύρια χιλιόμετρα. Πῶς θὰ ἐβλέπαμεν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν γαλαξίαν μας; Θὰ ἐφαίνετο ὡς μία φωτεινὴ νεφέλη σχήματος φακοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὸ κέντρον θὰ ἦτο πολὺ πικνὴ καὶ φωτεινὴ. Ἐὰν δὲ εἴμεθα καθέτως πρὸς τὸ κεντρικὸν ἐπίπεδον αὐτῆς, θὰ ἐβλέπαμεν ὅτι εἰς τὰ ἄκρα θὰ ἐφαίνοντο δύο σπεῖραι—περιοχαὶ δηλαδὴ ἑλικοειδεῖς, ἀρκετὰ ἀραιαί, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶχαν εἰς ὀρισμένα σημεῖα συμπικνώσεις ὑπὸ μορφήν κόμβων. Ἐὰν δὲ τὴν παρατηροῦσαμεν πλαγίως θὰ παρουσίαζε τὴν μορφήν ἐνὸς φακοειδοῦς δίσκου.

Ὁ νεφελοειδὴς αὐτός, ὁ γαλαξίας μας, εἶναι ἀρκετὰ μέγας. Ἡ διάμετρος του κατὰ μῆκος τοῦ κεντρικοῦ του ἐπιπέδου, ἔχει διάμετρον 90.000 ε. φ. καὶ τὸ πάχος του εἶναι 9.000 ε. φ. Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν ὅλα τὰ σώματα ποῦ τὸν ἀπαρτίζουν ἢ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ζυγίσωμεν ὅλα μαζί—καὶ ὑπάρχουν μέθοδοι αἱ ὁποῖαι μᾶς δίδουν ἀρκετὰ ἀσφαλῆ ἐξαγόμενα—θὰ ἐβλέπαμεν ὅτι ὁ γαλαξίας μας ἔχει βάρος περίπου 220 δισεκατομμύρια φορὰς μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ἡλίου! Θὰ

ἐβλέπαμεν καὶ κάτι ἄλλο πολὺ χαρακτηριστικόν. Ὅτι ὅλοι οἱ ἀστέρες εὐρίσκονται εἰς κίνησιν, περιστροφόμενοι περὶ τὸν κεντρικὸν ἄξονα τοῦ γαλαξίου! Εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἰδικοῦ μας ἡλίου—ἀπέχει ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ γαλαξίου 26.000 ε. φ.—οἱ ἀστέρες περιστρέφονται μὲ ταχύτητα 216 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον! Ὁ ἥλιος τρέχων μὲ τὴν ταχύτητα αὐτὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κύνου, συμπληρῶνει μίαν πλήρη περιφορὰν περὶ τὸν ἄξονα τοῦ γαλαξίου εἰς διάστημα 200.000.000 ἔτων! (1).

Ὁ γαλαξίας μας ὅμως εἶναι ἕνας ἐκ τῶν πολλῶν ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ σύμπαν. Εἶναι ἕνα ἀπλοῦν μέλος μέσα εἰς τὸν ὠκεανὸν τῶν ἐξωγαλαξιακῶν νεφελειδῶν, ὅπως ὀνομάζονται οἱ ἄλλοι γαλαξίαι. Ὁ Ε. P. Hubble, ὁ M. Humason καὶ ἄλλοι ἀστρονόμοι τῶν ἀστεροσκοπειῶν Ουίλσον καὶ Πάλomar ἀνεκάλυψαν διὰ τῶν τηλεσκοπίων τῶν 2,5 καὶ 5 μ. πλῆθος νεφελειδῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἑνός, δύο, τριῶν ἢ καὶ περισσοτέρων ἑκατομμυρίων ἔτων φωτός. Ἀσφαλῶς δὲ αὐτοὶ εἶναι ξεχωριστοὶ γαλαξίαι, ἀφοῦ ὁ ἰδικὸς μας ἔχει διάμετρον μόνον 90.000 ε. φ. Οἱ νεφελειδεῖς αὐτοὶ ἔχουν διάφορα σχήματα. Ἐλλειψοειδές, σπειροειδές, ἢ ἀκανόνιστον. Ἡ πλειονότης ἐξ αὐτῶν ἔχει μορφήν σπειροειδῆ. Ἐνας τοιοῦτος σπειροειδῆς νεφελειδῆς-γαλαξίας, εἶναι ὁ τῆς Ἀνδρομέδας, ὅστις παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν συμμετρίαν, κανονικότητα καὶ ὠραιότητα ὅταν τὸν βλέπωμεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου. Ὁ παρατηρητὴς ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐρίσκεται ἐνώπιον ἑνὸς ἐνιαίου ὄργανισμοῦ, ὁ ὅποιος ἔχει πολλὰ γνωρίσματα, ὅμοια μὲ τὰ τοῦ ἰδικοῦ μας γαλαξίου. Ὁ κεντρικὸς δίσκος του εἶναι σαφής. Αἱ σπείραι του τὸ ἴδιον. Ἡ περιστροφή του εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικῆ. Εἰς τὰ ἐξωτερικὰ μέρη του περιστρέφεται μὲ ταχύτητα 225 χλμ. κατὰ δευτερόλεπτον. Ἀπέχει ἐξ ἡμῶν 1.500.000 ε. φ. καὶ ἔχει διάμετρον 127.000

ε. φ. Εἶναι δηλαδή κατὰ τὰς διαστάσεις μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας, ἀλλ' ἢ μᾶζα του εἶναι κάπως μικροτέρα τοῦ ἰδικοῦ μας—ζυγίζει ἴσως 200 δισεκατομμύρια ἡλίου!

★

Μεταξὺ ὅμως τοῦ γαλαξίου μας καὶ τοῦ νεφελειδοῦς τῆς Ἀνδρομέδας ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι μικρότεροι κάπως νεφελειδεῖς. Εἶναι τὰ δύο Νέφη τοῦ Μαγγελάνου, τὰ ὅποια φαίνονται εἰς τὸν νότιον οὐρανὸν καὶ ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ἐξερευνητὴν Μαγγελάνον, ὅστις διὰ πρώτην φορὰν ἐταξείδευσεν πρὸς νότον τὸ 1519 καὶ ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν θεαματικὴν τὸν ὄψιν. Τὸ μέγα Νέφος τοῦ Μαγγελάνου καταλαμβάνει ἔκτασιν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅσον τὸ ἡμισυ τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης Ἀρκτου. Εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ἡμᾶς 160.000 ε. φ. καὶ ἔχει διάμετρον 30.000 ε. φ. Τὸ μικρὸν Νέφος, εἰς τὴν ἰδίαν περιπτῶσιν ἀπόστασιν, ἔχει διάμετρον 20.000 ε. φ. Εἶναι, ὅπως βλέπομεν, πολὺ πλησίον τοῦ γαλαξίου μας καὶ ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς δύο δορυφόρους. Θεωροῦνται καὶ αὐτοὶ ὡς δύο ἀκανόνιστοι νεφελειδεῖς. Περιέχουν πολλοὺς λαμπροὺς κυανοὺς ἀστέρας, μεταβλητοὺς, σφαιρωτὰ ἢ ἀνοικτὰ σμήνη καὶ πολλὴν νεφελικὴν ὕλην.

Εἰς μακροτέραν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ Νέφη τοῦ Μαγγελάνου ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἀκόμη νεφελειδεῖς. Πλησίον τοῦ τῆς Ἀνδρομέδας εἰς τὸ τηλεσκοπίον φαίνονται δύο νεφελειδεῖς μὲ ἑλλειψοειδῆ μορφήν καὶ θεωροῦνται ὡς δορυφόροι αὐτοῦ γαλαξία. Ὀλίγον πέραν τῆς Ἀνδρομέδας εἰς ἀπόστασιν 1.750.000 ε. φ. παρατηροῦμεν ἄλλον γαλαξίαν, μικροτέραν διαστάσεων ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας, τὸν τοῦ Τριγώνου. Εἰς ἕνα σφαιρικὸν χῶρον, διαμέτρον δύο ἑκατομμυρίων ἔτων φωτός, οἱ ἀστρονόμοι ἀνεκάλυψαν πλέον τῶν 17 γαλαξίων! Ὅλοι αὐτοὶ μαζὺ ἀποτελοῦν μίαν ὁμάδα γαλαξίων ποὺ φέρει τὸ ὄνομα **τοπικῆ ὁμάς**.

Ἄλλὰ μέσα εἰς τὸ σύμπαν ὑπάρχει πλῆθος νεφελειδῶν εἰς μακροτέρας ἀκόμη ἀποστάσεις. Ὁ Hubble ἠρεύνησε μὲ τὸ τηλεσκοπίον τῶν 2,5 μέτρων τὰ 75% τοῦ οὐρανοῦ—ὅσον τμήμα αὐτοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Ουίλσον—καὶ εὗρε μέγα πλῆθος

(1) R. B a k e r: Astronomy, 6th ed. New York, 1955 σ. 483, καὶ W. B e c k e r: Sterne und Sternsysteme, 2. Auf. Dresden 1950 σ.

τοιούτων νεφελειδῶν. Καὶ μάλιστα διεπίστωσεν ὅτι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι ἀπλοῖ, ἀλλὰ πολλοὶ μαζύ, καὶ ἀποτελοῦν ομάδας γαλαξιών. Εἰς τὰς ομάδας αὐτὰς ἐδόθη τὸ ὄνομα «σμήνη γαλαξιών ἢ σμήνη νεφελειδῶν». Ἐνα τοιοῦτον σμήνος εἶναι τὸ σμήνος γαλαξιών τῆς Παρθένου, τὸ ὁποῖον, σύμφωνα μὲ τὰς νεωτέρας μετρήσεις διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τῶν 5 μέτρων τοῦ Πάλομαρ, εὐρίσκεται⁽²⁾ εἰς ἀπόστασιν 22.000.000 ε. φ.! Ἐχει ἄνω τῶν 500 γαλαξιών ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 75% εἶναι σπειροειδεῖς. Οἱ ἀστρονόμοι τοῦ Πάλομαρ ὅπως καὶ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Lick, κατώρθωσαν νὰ προσδιορίσουν τὰς κινήσεις πολλῶν ἐκ τῶν νεφελειδῶν τοῦ σμήνους αὐτοῦ. Εἰς τὴν Κόμην τῆς Βερενίκης, εἰς ἕκτασιν τεσσάρων μοιρῶν, ἔχομεν ἄλλο σμήνος μὲ 1.000 νεφελειδεῖς, εὐρίσκεται δὲ εἰς ἀπόστασιν 80.000.000 ε. φ., εἰς τὸν Βωώτην ἕτερον, μὲ πλεόν ἀπὸ 150 γαλαξίας—εἰς ἀπόστασιν 456.000.000 ε. φ. Τέλος ἀναφέρομεν τὸ σμήνος γαλαξιών τῆς Ὑδρας, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν περίπου 720.000.000 ε. φ. καὶ περιέχει πλεόν ἀπὸ 200 νεφελειδεῖς⁽³⁾. Κατὰ τὰς τελευταίας δὲ ἀνακινώσεις τοῦ Πάλομαρ ὑπὲρ τὰ 1000 σμήνη γαλαξιών ἐμετρήθησαν εἰς ληφθείσας φωτογραφικὰς πλάκας!⁽⁴⁾ Εἰκάζουν δὲ οἱ εἰδικοί ὅτι οἱ γαλαξία κάθε σμήνους ἔχουν στενὸν μεταξύ των σύνδεσμον.

Ἀσφαλῶς θὰ γεννηθῆ εἰς πολλοὺς ἢ εὐλογος ἀπορία, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μετῶνται τοιαῦτα ἀποστάσεις καὶ ἂν οἱ ἀριθμοὶ ποὺ δίδονται εἶναι ἀκριβεῖς. Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατική. Διὰ τὰς κάπως πλησίον ἀποστάσεις—ἐντὸς τοῦ γαλαξίου μας—ὑπάρχουν διάφοροι μέθοδοι αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὰ αὐτὰ περίπου ἀποτε-

λέσματα. Ἦδη ὁμως ἀπὸ τὸ 1917 εἰσῆχθη καὶ μία ἄλλη μέθοδος ὑπὸ δύο ἀμερικανῶν ἀστρονόμων, τῆς Miss Leavitt καὶ τοῦ καθηγητοῦ Shapley καὶ ἡ ὁποία ἔκτοτε δίδει πολὺ καλὰ ἐξαγόμενα⁽⁵⁾. Ὑπάρχει δηλαδὴ μία σχέσις μεταξύ τῆς λαμπρότητος ὀρισμένης τάξεως ἀστέρων καὶ τῆς περιόδου μεταβολῆς τῆς λαμπρότητός των. Ἐξ αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἄλλα στοιχεῖα καὶ τελικῶς τὴν ἀπόστασιν τῶν γαλαξιών ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρίσκονται οἱ μεταβλητοὶ αὐτοὶ ἀστέρες. Εἶναι γνωστὴ ὡς *σχέσις λαμπρότητος-περιόδου* τῶν Leavitt-Shapley, ἡ ὁποία μᾶς παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ διεισδύωμεν πολὺ μακρὰν μέσα εἰς τὸ σύμπαν καὶ νὰ προσδιορίζωμεν τὰς ἀποστάσεις πολυαριθμῶν νεφελειδῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐβελτιώθη καὶ ἐγενικεύθη μὲ ἐπιτυχῆ μέχρι σήμερον ἀποτελέσματα⁽⁶⁾

★

Τώρα τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πόσα εἶναι τὰ σμήνη τῶν νεφελειδῶν καὶ ὅλοι οἱ γαλαξία μέσα εἰς τὸ σύμπαν; Μέχρι ποίας ἀποστάσεως ὑπάρχουν τοιοῦτοι καὶ πῶς εἶναι διανεμημένοι μέσα εἰς τὸν χῶρον; Ἐρωτήματα ἀναμφιβόλως δύσκολα καὶ ἐν πολλοῖς ἀναπάντητα. Τὸ τηλεσκόπιον τοῦ Πάλομαρ ἔχει παρατηρήσει νεφελειδεῖς εἰς ἀπόστασιν 1.500.000.000 ε. φ., ἀλλ' εἰσχωρεῖ εἰς τὸν χῶρον μέχρι τῆς ἀποστάσεως τῶν 2.000.000.000 ε. φ.! Ἐπομένως δύναται νὰ παρατηρήσῃ νεφελειδεῖς τῶν ὁποίων τὸ φῶς ἀνεχώρησεν ἀπὸ αὐτοὺς πρὸ 2.000.000.000 ἐτῶν! Αἱ τελευταῖαι παρατηρήσεις μὲ τὸ μέγα τηλεσκόπιον τῶν 5 μ.—καὶ ἕνα ἄλλο μέγα τηλεσκόπιον τύπου Schmidt—εἰς τὸ ὄρος Πάλομαρ, φαίνεται ὅτι ὀδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἴσως οἱ περισσότεροι νεφελειδεῖς ἀνήκουν εἰς σμήνη νεφελειδῶν. Ἀκόμη ὅτι ὀρισμένος ἀριθμὸς νεφελειδῶν καταλαμβάνει ὀρισμένον χῶρον καὶ ὅτι ὅσον μικραίνουν

(2) Expanding Universe Data, ἐν Sky and Telescope, March 1955, σ. 191 καὶ σ. 192.

(3) Cecilia Payne-Gaposchkin: Introduction to Astronomy, New York 1954, σ. 460, καὶ L. Rudau-x-G. de Vaucouleurs: Astronomie, ed. Larousse, Paris 1948, σ. 414. Εἰς τὸ δεύτερον αὐτὸ ἔργον ὑπάρχει πλῆθος παραστατικῶν φωτογραφιῶν τῶν γαλαξιών (σ. 3916-415).

(4) Red Shifts in Faint Galaxies, ἐν Sky and Telescope, April 1954, σ. 189.

(5) Βλέπε περισσότερα: Σ. Πλακίδου: Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φυσικὴν Ἀστρονομίαν, Μέρος Β'. Ἀθῆναι 1955, σ. 184 ἔξ. καὶ I. Ξανθᾶκη: Ἀστρονομία, τόμ. IV Θεσσαλονίκη, 1951, σ. 408 ἔξ.

(6) Δ. Κωτσάκη: Αἱ ἀποστάσεις τῶν ἐξωγαλαξιακῶν νεφελειδῶν, «Ἀστρονομικὰ Νέα», Ἀθῆναι, Νοέμβριος 1955.

τὰ μεγέθη των, τὸσον ὁ ἀριθμὸς των αὐξάνει. (7). Ὑπολογίζουσι δὲ ὅτι τὸ μέγα τοῦτο τηλεσκοπίον δύναται νὰ παρατηρήσῃ ἕνα δισεκατομμύριον γαλαξίας, κατὰ δὲ τὸν Sharpley ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 2.000.000.000!

Ὅλοι λοιπὸν αὐτοὶ οἱ γαλαξίαι μὲ τὰ δισεκατομμύρια τῶν ἀστέρων ἕκαστος καὶ μὲ τὰ τόσα ἄλλα φωτεινὰ ἢ σκοτεινὰ σώματα, γεμίζουσι ἕνα σφαιρικὸν χῶρον διαμέτρου 4.000.000.000 ἐτῶν φωτός!

Αἱ πρόοδοι ὅμως τῆς ἀστρονομίας τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς δύο ἄλλα, πολὺ ἐνδιαφέροντα πεδία. Παρατηρήσθη ἤδη ἀπὸ τὸ 1925 ὁ Hubble ὅτι οἱ νεφελοειδεῖς θεωρούμενοι ὡς σημεῖα, δὲν μένουσι ἀκίνητοι εἰς τὸν χῶρον, ἀλλὰ κατὰ κανόνα ἀπομακρύνονται ἡμῶν μὲ καταπληκτικὰς ταχύτητας. Αἱ ταχύτητες ἀπομακρύνσεως αὐξάνουσι, ὅσον αὐξάνουσι καὶ αἱ ἀποστάσεις τῶν γαλαξιών. Ἀργότερον διεπιστώθη ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῆ ἐπὶ ἑκατοντάδων γαλαξιών (Humason, Sandage, Mayall κλπ.). Καὶ ἤδη ἔφθασαν οἱ ἀστρονόμοι νὰ μετρήσων τὴν ταχύτητα ἀπομακρύνσεως (τὴν καλουμένην ἀκτινικὴν ταχύτητα) τοῦ σμήνους τῆς Ὑδρας, ἡ ὁποία εἶναι 61.000 χλμ. κατὰ δευτερόλεπτον!

Τὸ σύμπαν, λοιπὸν, διαστέλλεται ἀφ' οὗ οἱ γαλαξίαι ἀπομακρύνονται ἀλλήλων. Ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος, τὸσον ὁ χῶρος αὐξάνει, διότι καὶ αὐτὸς διαστέλλεται. Ἄν ἡ διαστολὴ τοῦ συμπαντος εἶναι γεγονός πραγματικόν—καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ δέχονται σήμερον—τότε ἀποτελεῖ τοῦτο ἐνιαῖον ὄργανισμὸν, ὅστις ὑπόκειται εἰς ὠρισμένους νόμους, πρῶτος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ νόμος τῆς διαστολῆς. Εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρὸ ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, ὅλοι οἱ γαλαξίαι καὶ τὰ σμήνη αὐτῶν ἦσαν συγκεντρωμένα εἰς ἕνα σημεῖον—εἰς μίαν ἐνιαῖαν μάζαν, εἰς ἕνα ὑπεράτομον, μίαν ὑ-

πέρυπκνον σφαιραν. Μία τεραστία ἔκρηξις κατὰ τὸν abbé Lemaître ἦτο τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐξελισσομένης ἔκτοτε ὕλης. Ἡ θεωρία αὐτὴ γίνεται περισσότερο δεικτὴ σήμερον, ὑπάρχουσι δὲ μὴ καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ὑποστηρίζονται ἀπὸ διαφόρους ἐρευνητάς. Πάντως «τότε» ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον ὑπολογίζουσι ὅτι παρήλθον περὶ τὰ 4-5 δισεκατομμύρια ἔτη. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἡλικία τοῦ συμπαντος (8).

Ἄλλα καὶ ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εὑρετὸ 1944 ὁ ἀστρονόμος W. Baade. Οἱ ἀστέρες ἀνήκουσι εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκε τὸ ὄνομα πληθυσμὸς I καὶ πληθυσμὸς II. Εἰς τὸν πληθυσμὸν I κατατάσσονται οἱ ἀστέρες οἱ γειτονικοὶ πρὸς τὸν ἥλιον καὶ ἐπὶ τοῦ γαλαξιακοῦ ἐπιπέδου κείμενοι—ὅπως καὶ ὁ ἰδικὸς μας ἥλιος—πολλοὶ ὑπεργίγαντες περιλαμβανομένων καὶ τῶν πολὺ λαμπρῶν ἀστέρων τοῦ τύπου O καὶ B. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ οἱ ἀνώμαλοι ἢ ἡμιανώμαλοι ἐρυθροὶ μεταβλητοί. Εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ πληθυσμοῦ τούτου ὑπάρχουσι καὶ νέφη ἀερίων ἢ κόνεως. Ἐν γένει εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουσι ἀστέρες «νέοι» κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ πλεῖστοι οἱ ὁποῖοι καὶ «τώρα» γεννῶνται. Ἀντιθέτως εἰς τὸν πληθυσμὸν II κατατάσσονται ἀστέρες «μεγάλης ἡλικίας», πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔχουσι τὴν ἡλικίαν, ὅσην καὶ τὸ σύμπαν. Ἐδημιουργήθησαν σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸ σύμπαν, πρὸ 4-5 δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι οἱ ἀστέρες τοῦ πληθυσμοῦ II εὐρίσκονται εἰς περιοχὰς εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει μεσοαστρικὴ ὕλη ὑπὸ μορφὴν ἀερίου ἢ κόνεως—δηλαδή ὕλη ἐξ ἧς δημιουργοῦνται προφανῶς ἀστέρες—καὶ εἶναι ἐρυθρότεροι τῶν τοῦ πληθυσμοῦ I. Εἰς τὸν ἴδιον πληθυσμὸν κατατάσσονται καὶ οἱ λαμπροὶ κίτρινοι καὶ ἐρυθροὶ μεταβλητοὶ ἀστέρες. Καὶ ὅλα τὰ σφαιρωτὰ σμήνη πού περιβάλλουσι τὸν γαλαξίαν μας ἔχουσι ἀστέρας τοῦ πληθυσμοῦ II.

(7) Ὁ H. Vogt γράφει ὅτι, ὅταν φθάσωμεν τὸ 21ον μέγεθος τότε ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακῶς φαίνονται τόσοι νεφελοειδεῖς, ὅσοι οἱ ἀστέρες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν γαλαξίαν! (H. Vogt: Das astronomische Weltbild der Gegenwart, Berlin 1955, σ. 57).

(8) Βλ. Γ. Κοντοπούλου: Πόση εἶναι ἡ ἡλικία τοῦ συμπαντος; «Ἀκτίνες», 1954, σ. 408 ἐξ.

Τὸ ἄξιον ὅμως ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος διαχωρισμὸς τῶν ἀστέρων ὑφίσταται καὶ εἰς τοὺς ἄλλους γαλαξίας καὶ πιθανώτατα ἀποτελεῖ γενικὸν φαινόμενον, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰς προσφάτους παρατηρήσεις διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τῶν 5 μέτρων. Εἰς τὰ δύο Νέφη τοῦ Μαγγελάνου κυριαρχεῖ ὁ πληθυσμὸς I, δηλαδή πάρα πολὺ λαμπροὶ κυανοὶ ἀστέρες, αεριοῦδες νεφέλαι, κόνις καὶ μεταβλητοὶ τῆς τάξεως τῶν Κηφειδῶν. Ὁ νεφελοειδὴς τοῦ Τριγώνου ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἀστέρας τοῦ πληθυσμοῦ II καὶ οἱ βραχιόνες του περιέχουν ἀστέρας τοῦ πληθυσμοῦ I. Ὁ νεφελοειδὴς τῆς Ἀνδρομέδας περιέχει πλεον τῶν 200 σφαιρωτῶν σιγνῶν πού ἀνήκουν εἰς τὸν πληθυσμὸν II. Ἐπίσης καὶ ἡ κεντρικὴ περιοχὴ του χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἴδιον πληθυσμὸν. Ἀντιθέτως οἱ βραχιόνες αὐτοῦ περιέχουν ἀστέρας τοῦ πληθυσμοῦ I, ὅπως εἶναι οἱ λαμπροὶ κυανοὶ ἀστέρες, οἱ κίτρινοι ὑπεργίγαντες καὶ οἱ Κηφεῖδαι. Ἐπίσης οἱ βραχιόνες περιέχουν φωτεινὴν νεφέλην καὶ κόνιν⁽⁹⁾. Ἀκόμη διεπιστώθη ὅτι οἱ ἔλλειπτικοὶ νεφελοειδεῖς ἔχουν ἐν γένει ἀστέρας τοῦ πληθυσμοῦ II, ἐνῶ οἱ ἀκανόνιστοι ἀνήκουν εἰς τὸν πληθυσμὸν I.

Ὁ χωρισμὸς οὗτος τῶν οὐρανίων σωμάτων φαίνεται ὅτι συνδέεται μὲ τὴν ἐσωτέραν μεταξὺ τῶν σχέσιν καὶ δίδει μερικὰ γενικά κριτήρια περὶ τοῦ πιθανοῦ τρόπου τῆς γενέσεως καὶ ἐξελίξεώς των. Ὅμιλεῖ περὶ τῆς πρώτης ἴσως ἐμφανίσεως, τῆς παρουσίας καταστάσεως καὶ τῆς μελλούσης διαμορφώσεως τῶν πολυαριθμῶν τοπικῶν συγκεντρώσεων ἕλης εἰς τὸ σύμπαν. Δηλαδή περὶ τῶν γαλαξιών γενικῶς καὶ μερικώτερον τῶν διαφόρων τύπων ἀστέρων καὶ συμπτυνώσεων κόνεως καὶ νεφελικῆς ἕλης. Θέμα ὄντως δύσκολον καὶ νὰ τὸ σκεφθῆ ἴσως κανεῖς. Θέμα ὅμως τὸ ὁποῖον, ὅχι μόνον σκέπτονται σήμερον οἱ ἀστρονόμοι

καὶ οἱ κοσμολόγοι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέτουν πρὸς ἔρευναν. Τὸ μελετοῦν καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομοῦν διαφόρους ὑποθέσεις, διατυπώνουν τοὺς μαθηματικούς των τύπους καὶ ἐνίστε ἐκφράζουσιν τοὺς φιλοσοφικούς των στοχασμούς.

★

Παρελείψαμεν ὅμως μίαν ἄλλην μεγάλην περιοχὴν ἐρεῦνης τοῦ σύμπαντος, τὴν ὁποίαν κάμνουν σήμερον οἱ ἐργαζόμενοι μὲ τὰ ραδιοτηλεσκόπια. Πρῶτος ὁ K. Jansky παρετήρησε τὸ 1931 ὅτι ὑπάρχουν ἐξωγήινα ραδιοφωνικὰ κύματα, τὰ ὁποῖα διεπιστώθη ἀργότερον ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν Γαλαξίαν μας. Στέλλει καὶ ὁ ἥλιος ραδιοκύματα, ἀλλὰ τοῦ γαλαξίου εἶναι πολὺ ἰσχυρότερα. Ἀνεπτύχθη λοιπὸν δλόκληρος κλάδος, ὅστις ἐφωδιάσθη μὲ εἰδικὰ μέσα ἐρεῦνης, τὰ ραδιοτηλεσκόπια—ὅπου, ἀντὶ φακῶν ἢ κατόπτρων ἔχομεν σύστημα κεραίας ἢ παραβολικοῦ κατόπτρου, κινητοῦ ἢ ἀκινήτου, μὲ ἐπιφάνειαν τὴν κεραίαν—τὰ ὁποῖα δέχονται τὰ ραδιοκύματα ἀπὸ τῶν ἀχανῆς διάστημα. Μεταπολεμικῶς κατεσκευάσθησαν πολλὰ ραδιοτηλεσκόπια εἰς Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Αὐστραλίαν, Ἀμερικὴν κλπ., τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς ἔρευναν τοῦ οὐρανοῦ. Εἰς Cambridge καὶ Manchester τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλης ἐντάσεως ραδιοτηλεσκόπια⁽¹⁰⁾, εὐρέθησαν λίαν ἐνδιαφέροντα πράγματα. Ὁ F. C. Smith τοῦ ἐργαστηρίου Gavendish ἐν Cambridge προσδιώρισεν ἀκριβῆ σημαία ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκπέμπονται ραδιοκύματα, ὅπως τὰ τῶν ἀστερισμῶν Ταύρου, Κύκνου, Κασσιόπης καὶ Παρθένου καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἄλλοι ἐρευνηταί, ὅπως ὁ M. Ryle, B. Elsmore, P. A. G. Scheuer διὰ τοῦ ἰδίου ραδιοτηλεσκοπίου διεπίστωσαν ὠρισμένας μεταβολὰς τῆς ἐντάσεως εἰς πολλὰ τοιαῦτα κέντρα ἐκπομπῆς ραδιοκυμάτων.

Διὰ τῶν ἐρευνῶν τούτων καὶ τῶν τοῦ Manchester⁽¹¹⁾ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ A.

(9) Πολλὰ κινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἡμετέρου Γαλαξίου μετὰ τοῦ τῆς Ἀνδρομέδας κυρίως, ἀνέφερον εἰς τὸ τελευταῖον Διεθνῆ Ἀστρονομικὸν Συνέδριον ἐν Dublin, ὁ καθηγητῆς J. H. Oort. (βλ. The Observatory, Nov. 1955, σ. 195).

(10) Εἰς τὸ Manchester κατασκευάζεται τεράστιον ραδιοτηλεσκόπιον μὲ κάτοπτρον διαμέτρου 76 μέτρων, θὰ εὐρίσκειται εἰς ὕψος 55 μ. καὶ θὰ περιστρέφεται διὰ κινήτηρος δυνάμεως 100 ἵππων.

(11) Sky and Telescope, January 1955, σ. 52 καὶ A. Lovell: Radio Astronomy at

C. Lovell, διεπιστώθη ὅτι καινοφανεῖς ἀστέρες ἢ καὶ ὑπερκαινοφανεῖς, ὅπως οἱ τοῦ Τύχωνος (1752) καὶ τοῦ Καρκίνου (1054), εἶναι κέντρα ἰσχυρᾶς ἀκτινοβολίας. Οἱ ραδιαστρονόμοι τῶν διαφόρων σταθμῶν διεπίστωσαν ὅτι ὑπάρχει καὶ πολὺς «ἀόρατος ἔναστρος οὐρανόσ»! Ἐξηκριβώθη δηλαδὴ ὅτι ἔχομεν μέγαν ἀριθμὸν ἀόρατων ἀστέρων ἢ κέντρων ἕλης, ποὺ στέλλουν ραδιοκύματα. Τὰ κέντρα αὐτὰ τῆς ραδιακτινοβολίας ὠνομάσθησαν ραδιαστέρες. Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀόρατοι διὰ τῶν ἄλλων τηλεσκοπίων, διότι δὲν ἐκπέμπουν ἐπαρκεῖς ὀπτικές, ὑπεριώδεις ἢ ὑπερύθρους ἀκτινοβολίας. Οἱ Ryle καὶ Scheuer ἐπὶ συνόλου 2000 ραδιαστέρων τοὺς ὁποίους ἐξήτασαν, διεπίστωσαν τελευταίως⁽¹²⁾ ὅτι μόνον 75 συμπίπτουν μὲ ὠρισμένον ἀντικείμενον τοῦ οὐρανοῦ ὄρατόν διὰ τῶν συνήθων τηλεσκοπίων.

Ἴσως εἶναι ἰδιάζοντα ἀντικείμενα τοῦ σύμπαντος τὰ ὁποῖα εἶναι «ἀόρατα» διὰ τῶν συνήθων ἀστρονομικῶν ὀργάνων ἢ πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ ἀστέρες «ψυχροί», μὲ ἐνεργὸν θερμοκρασίαν 2,000⁰ ἢ καὶ μικροτέραν καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκπέμπουν ἰσχυρὰν «ὄρατὴν» ἀκτινοβολίαν, ὅπως ἀναφέρει ὁ W. Priester, τοῦ ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Κιέλου⁽¹³⁾. Ὁ καθηγητὴς A. Unsöld ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται περὶ «ψυχρῶν» ἀστέρων, μικρῶ ἀπολύτου μεγέθους, οἱ ὁποῖοι δύναται νὰ ἐκπέμπουν καὶ κοσμικὰς ἀκτίνας⁽¹⁴⁾. Ἐπάρχουν ὅμως καὶ γνωστοὶ νεφελοειδεῖς, ὅπως ὁ τοῦ Καρκίνου, τὰ Νέφη τοῦ Μαγγελάνου, τῆς Ἄνδρομέδας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι μόνον φωτειναί

πηγαί, ἀλλὰ καὶ ραδιοπηγαί. Ἐν Αὐστραλίᾳ διὰ τοῦ ραδιοτηλεσκοπίου οἱ Kerr, Hindman καὶ Robinson ὑπελόγησαν ὅτι μέγα ποσὸν «ἀόρατον ἕλης», ὅπως σὺδέτερον ὕδρογόνου, ὑπάρχει εἰς τὰ Νέφη τοῦ Μαγγελάνου⁽¹⁵⁾.

Ἀποκαλύπτεται ἐπομένως, διὰ τῶν ραδιοτηλεσκοπίων ἕνας ὁλόκληρος νέος κόσμος ἀστέρων, νεφελοειδῶν καὶ γαλαξιδῶν, ὅστις πλουτίζει τὸν χῶρον τοῦ σύμπαντος καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἐξαιρετικὰ πολυάριθμος.

Τὰ σύγχρονα ραδιοτηλεσκόπια διεισδύουν πέραν τῆς ἀποστάσεως τῶν 2.000.000.000 ε. φ., κατὰ συνέπειαν ὑπερβαίνουν τὴν ἱκανότητα τοῦ τηλεσκοπίου τῶν 5 μέτρων! Αἱ παρατηρήσεις τῶν ραδιοτηλεσκοπίων ἐπιβεβαιοῦν ἐν πολλοῖς τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἄλλων ἀστρονομικῶν ὀργάνων, μᾶς ὁμιλοῦν ὅμως καὶ περὶ ραδιοπηγῶν πολὺ ἰσχυρᾶς ἀκτινοβολίας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τεραστίας ἀποστάσεις. Μερικαὶ τοιαῦται ἰσχυραὶ ραδιοπηγαὶ ἴσως ὀφείλονται, ὅπως εἰκάζουσι τινεῖς, εἰς τεραστίας συγκρούσεις γαλαξιδῶν⁽¹⁶⁾. Ἰσχυροτέρα ραδιοπηγὴ θεωρεῖται ἡ τοῦ Κύκνου A ἢ ὁποῖα πιστεύεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ σύγκρουσιν δύο σπειροειδῶν γαλαξιδῶν. Ἡ ἐκπειρομένη ραδιενέργεια ὑπολογίζεται εἰς ἕν δεκάκις ἑκατομμύριον Κιλοβάτ!⁽¹⁷⁾. Εἴμεθα δηλαδὴ θεαταὶ συγκρούσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγιναν πρὸ δισεκατομμυρίων ἐτῶν—θὰ ἔχουν δὲ ἤδη ἀπομακρυνθῆ ἀλλήλων—ἀλλὰ τώρα

Jodrell Bank, 1-11, Sky and Telescope, February—March 1953.

(12) M. Ryle—P. A. G. Scheuer: The Spatial Distribution and the Nature of Radio Stars, Proc. R. S. London, Vol. 230, σ. 448 (1955).

(13) Οὗτος ὑπολογίζει ὅτι εἰς τὸν γαλαξίαν μας ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ραδιαστέρες, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει μάζαν, κατὰ μέσον ὄρον, μικροτέραν τοῦ $1/10$ τῆς ἡλιακῆς μάζης. (Bλ. W. Priester: Ueber die Anzahl der Radio-Sterne in der Milchstrasse, ἐν Zeitschrift für Astrophysik, B. 34 (1954), σελ. 295-301.

(14) Βλ. Bart J. Bok: Symposium of

Radio Astronomy, Jodrell Bank, ἐν Sky and Telescope, Vol. xv November, 1955, σ. 24

(15) Τὸ ὀλικὸν ποσὸν τοῦ μεσοαστρικοῦ ὕδρογόνου κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀνέρχεται εἰς μὲν τὸ μέγα Νέφος εἰς 600.000.000 ἡλιακὰς μάζας, εἰς δὲ τὸ μικρὸν Νέφος εἰς 400.000.000 ἡλ. μάζας. (O. Struve: The Clouds of Magellan, ἐν Sky and Telescope, 1954, σελ. 52-57).

(16) Μίαν τοιαύτην γνώμην ἐκφράζουσι οἱ W. Baade καὶ R. Minkowski διὰ τρεῖς γαλαξίας: τὸν Κύκνον A, τὸν Κένταυρον A καὶ τρίτον διὰ τὸν ὁποῖον δὲν δύναται νὰ προσδιορίσῃ ἐπακριβῶς τὴν θέσιν του. (Bλ. Radio Source Identifications, ἐν Sky and Telescope, 1954, σ. 298).

(17) Fr. Hoyle: Frontiers of Astronomy, London 1955, σ. 280.

«παρατηροῦμεν» τὰ κατακλυσμαῖα ἐκεῖνα συμβάντα.

★

Ἐφθάσαμεν ἀρὰ γε εἰς τὰ ὄρια τοῦ σύμπαντος διὰ τῆς ἀπαριθμήσεως αὐτῆς τῶν γαλαξιών, τῶν σημῶν τῶν γαλαξιών, τῶν ραδιαστέρων καὶ τῶν ραδιοπηγῶν; Γνωρίζομεν τὴν ἀκριβῆ ἡλικίαν τοῦ σύμπαντος καὶ τὰ ὄρια αὐτοῦ, ὅπως καὶ τὸν μηχανισμόν του; Φαίνεται ὅτι οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ ραδιαστρονόμοι συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ σύμπαντος. Ὅλοι οἱ μεγάλοι αὐτοὶ σοφοὶ διαπιστώνουν, εἰς τὰς κυρίας των γραμμάς, τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς λειτουργίας τοῦ σύμπαντος. Βαδίζουν ὅμως μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Βλέπουν τὴν θαυμασίαν ὀργάνωσίν του τὰς καταπληκτικὰς ταχύτητας περιστροφῆς τῶν ἀστέρων του τὴν πρὸς μίαν κατεύθυνσιν φορὰν καὶ ἐξελίξιν του τὴν ἐνότητα ἐν τῇ ποικιλομορφίᾳ του. Καὶ κάμνουν ὠρισμένας γενικὰς σκέψεις. Δὲν ἀφίστανται ὅμως τοῦ πεδίου τῆς θετικῆς ἐρεῦνης. Καὶ δὲν δυσκολεύονται νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀγνοίαν των ἐπὶ ζητημάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι θὰ ἦσαν πολὺ αἰσιόδοξοι καὶ βέβαιοι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν συμπερασματῶν.

Χαρακτηρητικῆ εἶναι μία ὁμολογία τοῦ διαπρεποῦς ἀστρονόμου Δρος W. Baade —τῆς αὐθεντίας αὐτῆς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀστρονομικὰς ἐρεῦνας διὰ τῶν τηλεσκοπίων τοῦ Οὐίλσον καὶ Πάλωμαρ—τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Dublin (Σεπτέμβριος 1955). Ὅμιλῶν ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν γαλαξιών, (νόμος τοῦ Hubble), διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος ἀπὸ τὸ ἔτος 1925 καὶ διαρκῶς διαπιστώνεται ὡς ἀκριβῆς ὑπὸ τῶν νεωτέρων παρατηρήσεων, ἐδήλωσε τὰ ἐξῆς: Θὰ πρέπη νὰ συγκεντρώσωμεν ὑλικὸν παρατηρήσεων μετὰ τὸ τηλεσκόπιον τῶν 5 μέτρων 10 ἀκόμη ἐτῶν, ὅποτε θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν μετὰ ἀκριβείαν 20% τὴν ἀκριβῆ τιμὴν τῆς σταθερᾶς τοῦ Hubble. Ὅμολογία ὄντως θαρραλέα, ἡ ὁποία δεικνύει τὸν βαθμὸν ὀριμάνσεως τῶν συγχρόνων μεγάλων ἐρευνητῶν.

Ὁ καθηγητῆς C. Joad εἰς μίαν κριτι-

κὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ Fr. Hoyle⁽¹⁸⁾, παρουσιάζει τὰ τρία κύρια στάδια τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ σύμπαντος διὰ μέσου τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξελίξεως. Σήμερον διανύομεν τὸ τρίτον στάδιον κατὰ τὸ ὁποῖον μαζὺ μετὰ τὸ ἀπεριόριστον καὶ εὐρὸν πεδίων τῶν γνώσεων, βλέπομεν νὰ ἐπανέρχεται καὶ τὸ μυστήριον (τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε κατὰ τὸ πρῶτον) μετὰ ἓνα εἶδος ἐκδικήσεως καὶ τὸ φυσικὸν σύμπαν ἀποδεικνύεται ὑπερβαῖον κάθε δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ τὸ κατανοήσῃ. Ἐὰν παρομοιάσωμεν τὴν γνώσιν πρὸς μίαν ἐλαφρῶς φωτιζομένην ἐπιφάνειαν, ὡς ἓνα φωτεινὸν κύκλον, ἔξωθεν αὐτοῦ εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ σκότους. Τὸ σκότος τοῦ ἀγνώστου. Ὅσον περισσότερον εὐρύνεται ὁ κύκλος τῆς γνώσεως, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεκτείνεται ἡ ἐν ἐπαφῇ εὐρισκομένη περιοχὴ τοῦ ἀγνώστου⁽¹⁹⁾.

«Πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδένασι ὀρέγονται φύσει», ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης. Εἰδικώτερον, οἱ ἀληθῶς βαθεῖς ἐρευνηταὶ τῆς φύσεως, ὅσοι ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν μελέτην τοῦ σύμπαντος—καὶ ἐργάζονται μετὰ πολὺν ἐνθουσιασμόν καὶ ζῆλον διὰ τὴν διαλεύκανσιν τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων καὶ αἰνιγμάτων, τὰ ὁποῖα διαρκῶς συναντοῦν εἰς τὴν πορείαν των—παρατηροῦντες καὶ διαπιστώνοντες πρὸ παντὸς γεγονότα, ἀλλὰ καὶ στοχαζόμενοι, ἀνιχνεύουν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ σχεδίου βάσει τοῦ ὁποῖου λειτουργεῖ ὁ τεράστιος ὀργανισμὸς τοῦ σύμπαντος.

ΔΗΜ. Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐφηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν.

(18) Ὁ Hoyle ἀνέπτυξε τὰς ἀπόψεις του εἰς σειράν ὀμιλιῶν ἀπὸ τὸ Β.Β.С. καὶ τὰς ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλίον μετὰ τὸν τίτλον *The Nature of the Universe*, London 1950. Αὗται ἐπροκάλεσαν πολὺν θόρυβον διὰ τὸ ἀσθαίρετον ἐν πολλοῖς τῶν ὑποστηριζομένων θέσεων καὶ ἐπεκρίθησαν δριμύτως ἀπὸ πολλοὺς ἀστρονόμους καὶ φιλοσόφους.

(19) C. E. M. Joad: *The Recovery of Belief*, London 1951, σ. 34.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙ Σ Α Γ Ω Γ Η

Β'.

Εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος εἶχε καθορισθῆ ἡ ἔννοια καὶ τὰ εἶδη τῆς ἀνεργίας, καθὼς καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὑπολείπεται, ὡς ἐλέχθη τότε, διὰ νὰ ὁλοκληρωθῆ ἡ εἰσαγωγή αὐτῆ εἰς τὸ ἐλληνικὸν πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, ἡ ἔρευνα τοῦ κυριωτέρου λόγου τῆς ἀνεργίας, τὸν ὁποῖον ἀποτελοῦν αἱ ἀπολύσεις, καθὼς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνέργων καὶ τῶν διακυμάνσεων αὐτοῦ.

Δ'.

Δεδομένου ὅτι, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ἡ ἀ π ὀ λ υ σ ι ς ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον λόγον ἀνεργίας (ποσοστὸν, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1953, 44,43% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν περιπτώσεων τῶν ἀνέργων)⁽¹⁾, ἀπαιτεῖται, νομίζομεν, μία σύντομος ἔρευνα ἐπὶ τοῦ ὄγκου καὶ τῆς διάρθρωσεως τῶν ἀπολύσεων.

Ι.- Κατὰ πίνακα τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, καταρτισθέντα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1955 καὶ ἐμφαίνοντα τὰς μεταβολὰς (προσλήψεις-ἀπολύσεις) τοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ προσωπικοῦ 570 βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων (563 τοῦ κέντρου καὶ 7 ἐπαρχιῶν), αἱ ὁποῖαι, κατὰ Νοέμβριον 1950, ἐξεπροσώπων ἀπὸ ἀόψευος ἀπασχολουμένων τὸ 95% τῆς βιομηχανίας τοῦ κέντρου καὶ τὸ 57% ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, δίδονται οἱ ἑξῆς ἀριθμοί:

1950 (Δεκέμβριος μόνον)		
	ὑπεροχὴ ἀπολύσεων	233
1951	ὑπεροχὴ προσλήψεων	2261
1952	ὑπεροχὴ ἀπολύσεων	2761
1953	ὑπεροχὴ προσλήψεων	603
1954	ὑπεροχὴ προσλήψεων	2512

(1) Στοιχεῖα ἀπογραφῆς ἀνέργων τῆς 27-7/15-8-1953· βλ. πίνακα VI τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ Ἰδρυματοῦ Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (I.K.A.) διὰ τὸ ἔτος 1953, Ἀθῆναι, 1954, σελ. 135.

Κατὰ τὸν Σύνδεσμον Ἑλλήνων Βιομηχάνων δηλ., κατὰ τὴν τριετίαν 1952-1954, αἱ προσλήψεις παρουσίασαν ὑπεροχὴν 2605 περιπτώσεων ἔναντι τῶν ἀπολύσεων, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ὑπερεχουσῶν ἀπολύσεων (γεγονὸς λαβὼν χώραν μόνον τὸ 1952) φθάνει μόλις τὸ 51,35% τοῦ κατὰ τὴν τριετίαν 1952-1954 ἀριθμοῦ τῶν ὑπερεχουσῶν προσλήψεων.

Ἀλλὰ, κατὰ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων τοῦ αὐτοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, διὰ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω 570 ἐπιχειρήσεις, ὁ δείκτης ἀπασχολήσεως εἰς τὴν βιομηχανίαν, με ἔτος βάσεως (μονάδες 100) τὸ 1952 (δηλ. τὸ ἔτος τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀπολύσεων), παρουσιάζει τὴν ἑξῆς ἐξέλιξιν⁽²⁾:

1951: 99,5, 1952: 100, 1953: 96,5, 1954: 100,9.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἀντιλαμβανόμεθα πῶς εἶναι δυνατόν, κατὰ τὸ 1953 π.χ., νὰ ὑπάρχη σ υ γ χ ρ ὶ ω ς ὑπεροχὴ προσλήψεων κατὰ 605 πρόσωπα καὶ μείωσις τῆς ἀπασχολήσεως κατὰ 3,5 μονάδας, ἔστω καὶ ἂν ἔλαβον ἐνδεχομένως χώραν ἀναγκαστικὰ προσλήψεις.

Δυστυχῶς, τὸ γεγονός ὅτι αἱ στατιστικαὶ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων παρακολουθοῦν μόνον τὰς ὡς ἄνω 570 βιομηχανίας, δὲν καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἀκριβῆ σύγκρισίν των με στοιχεῖα ἄλλων πηγῶν καὶ διὰ τοῦ I.K.A., τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὸ σύνολον τῶν πανταχόθεν ἀπολύσεων ἐν Ἑλλάδι, εἴτε, τοῦλάχιστον, εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐκ τῶν βιομηχανιῶν ἀπολύσεων.

Πάντως, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, εἰς ἀντίκρουσιν ἰσχυρισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας, ὅτι ηὔξηθη ἡ ἀπασχόλησις κατὰ τὸ 1951 εἰς 670.000-700.000 ἄτομα

(2) Βλ. ἔκδοσιν τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία κατὰ τὸ 1954, Ἀθῆναι 1955, πίναξ κβ'.

έναντι 500.000 περίπου τοῦ 1950, τὸ Ι.Κ.Α. ἀντιτάσσει τὸ γεγονός ὅτι, συμφώνως πρὸς στοιχεῖα τῶν Γραφείων Εὐρέσεως Ἐργασίας, αἱ ἀπολύσεις ὑπερέβησαν τὰς προσλήψεις κατὰ 25.405 ἄτομα, ἐκτὸς ἂν συνυπολογισθοῦν καὶ οἱ ἀπασχοληθέντες εἰς τὸ πρόγραμμα «Πρόνοια-Ἐργασία», καταλήγει δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας, δὲν φαίνονται νὰ εἶναι ἀκριβεῖς (3).

Ἀντιθέτως, ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Βιομηχάνων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος παρουσιάζει ὡς πραγματοποιηθεῖσαν ὑπεροχὴν προσλήψεων κατὰ 2.261 περιπτώσεις, ἐνῶ σ υ γ χ ρ ὶ ο υ ς, καὶ κατὰ ἰδικὰ του πάντοτε στοιχεῖα, ὑπὸ τὰ αὐτὰ δεδομένα, ὁ δείκτης ἀπασχολήσεως εὐρίσκετο εἰς τὰς 99,5 μονάδας (4), δηλαδή χαμηλότερον κατὰ ἡμίσειαν μονάδα τοῦ ἐπομένου ἔτους, τοῦ 1952, ὅπου ὁμως παρουσιάσθη, ὡς ἐλέχθη, ὑπεροχὴ ἀπολύσεων κατὰ 2.261 περιπτώσεις, συμφώνως πρὸς τὸν πίνακα τοῦ Συνδέσμου. Διερωτώμεθα, πῶς εἶναι δυνατόν οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ νὰ εὐρίσκονται μεταξύ των εἰς πλήρη ἁρμονίαν...

Κατὰ τὸ 1952, συμφώνως πρὸς στοιχεῖα τοῦ Ι.Κ.Α. (5), ἀπελύθησαν 76.225 ἐργαζόμενοι, χ ω ρ ῖ ς εἰς τὸν ἀριθμὸν τούτων νὰ ὑπολογίζονται οἱ καπνεργάται. Ἐκ τῶν ἀπολυθέντων αὐτῶν, ἐτοποιητήθησαν πάλιν εἰς ἐργασίαν οἱ 40.215, δηλαδή ποσοστὸν 57,16% ἔναντι τῶν ἀπολυθέντων. Ἐπομένως οἱ ἀπολύσεις ὑπερέβησαν τὰς ἐπαναποθετήσεις εἰς ἐργασίαν κατὰ 36.010 περιπτώσεις.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1952, παρατηρεῖται, ὡς ἐλέχθη εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων ἢ παράδοξος σύμπτωσης ὑπεροχῆς ἀπολύσεων κατὰ 2.261 περιπτώσεις καὶ ἀνόδου τοῦ δείκτη ἀπασχολήσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1951, κατὰ ἡμίσειαν μονάδα.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1953 παρουσιάζει, κατὰ τὸν Σύνδεσμον Ἑλλήνων Βιομηχά-

νων, ὑπεροχὴν προσλήψεων κατὰ 603 περιπτώσεις (3.340 προσλήψεις ἔναντι 2.737 ἀπολύσεων), αὐγχορόνως ὁμως, ὡς παρατηρήθη ἤδη, ὁ αὐτὸς Σύνδεσμος σημειώνει πτώσιν τοῦ δείκτη ἀπασχολήσεως κατὰ 3,5 μονάδας, ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγούμενον ἔτος 1952.

Κατὰ τὸ Ι.Κ.Α. (6), παρατηρήθη κατὰ τὸ 1953 αὐξησις ἀπολύσεων, διότι ὁ ἀριθμὸς των ἀνῆλθεν εἰς 120.001, ἔναντι 76.225 τοῦ προηγούμενου ἔτους 1952, δηλ. ἐσημείωσεν ἄνοδον κατὰ ποσοστὸν 57,43%. Ἐκ τῶν ἀπολυθέντων ἐτοποιητήθησαν οἱ 71.770, δηλ. ποσοστὸν 59,80% ἔναντι τούτων. Ἐπομένως αἱ ἀπολύσεις ὑπερέβησαν τὰς ἐπαναποθετήσεις εἰς ἐργασίαν κατὰ 48.231 περιπτώσεις ἔναντι τῶν 36.010 τοῦ προηγούμενου ἔτους 1952.

Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῆ, ἐναυθα, ὅτι ὁ ὅρος «ἐπαναποθετήσεις εἰς ἐργασίαν» τοῦ Ι.Κ.Α. δὲν ταυτίζεται κατ' ἔννοιαν πρὸς τὴν «πρόσληψιν» τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, διότι ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὅρος περιλαμβάνει προφανῶς καὶ τὰς προσλήψεις τῶν διὰ πρώτην φορὰν ἐργαζομένων, δηλ. τῶν ἀνηλίκων, διὰ τοὺς ὁποίους μάλιστα δεικνύει ἰδιαίτερον προτίμησιν ἢ βιομηχανία μας.

Κατὰ τὸ αὐτὸ, τέλος, ἔτος 1953, καὶ συμφώνως πρὸς γενομένην ἀπογραφὴν τῶν ἀνέργων, εὐρέθησαν ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ 52.478 νὰ ἔχουν ὡς αἰτίαν τῆς ἀνεργίας των τὴν ἀπόλυσιν οἱ 23.316 ἐξ αὐτῶν, δηλ. ποσοστὸν 44,43% (7). Ἐκ τῶν ἀπολυθέντων τούτων οἱ 14.310, δηλ. ποσοστὸν 61,80% προέρχονται ἐκ τῶν βιομηχανιῶν (8).

Διὰ τὸ 1954 τὸ μόνον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον διαθέτομεν, εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων ὅτι αἱ προσλήψεις ὑπερέβησαν τὰς ἀπολύσεις κατὰ 2.512 περιπτώσεις. Ἀντιστοίχως, καὶ ὁ δείκτης ἀπασχολήσεως ἀνέρχεται κατὰ

(3) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1951, Ἀθῆναι 1952, σελ. 12.

(4) Βλ. ἄνωτ. ὕποσ. 2.

(5) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1952, Ἀθῆναι 1954, σελ. 92.

(6) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, Ἀθῆναι 1954, Πίναξ Ι, σελ. 130.

(7) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, Πίναξ VI, σελ. 135.

(8) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, Πίναξ VII, σελ. 136 ἐπ.

4,4 μονάδες, δηλ. εἰς 100,9⁽⁹⁾.

Ἡ διασταύρωσις τῶν στοιχείων τούτων πρὸς τὰ στοιχεία τοῦ Ι.Κ.Α καὶ τοῦ ἀπὸ 25-8-1954 λειτουργοῦντος Ὁργανισμοῦ Ἀπασχολήσεως καὶ Ἀσφαλίσεως τῆς Ἀνεργίας δὲν εἶναι δυνατὴ, διότι λόγῳ νομοθετικῆς μεταβολῆς τῶν προϋποθέσεων ἐπιδοτήσεως, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιδοτουμένων ἀνέργων παρουσίασε κάθοδον μὴ ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅπως σημειοῦται κάτωθι τοῦ σχετικοῦ πίνακος τοῦ Ο.Α.Α.Α.

★

II.- Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπολύσεων ὑφίσταται διακυμάνσεις καὶ ἐντὸς ἐκάστου ἔτους, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ἀφ' ἑνὸς αὐξάνουν γενικῶς αἱ ἐργασίαι καὶ ἀνέρχεται ὁ δείκτης ἀπασχολήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἐπιχειρήσεις, λόγῳ τοῦ φόρτου τῶν παραγγελιῶν καὶ τῶν ἀγορῶν, δὲν προβαίνουν εἰς ἀπολύσεις. Τὸν Φεβρουάριον ὅμως ὀγκοῦνται, συνήθως ἀποτόμως, αἱ ἀπολύσεις, αἱ ὁποῖαι, ἀναστελλόμεναι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πάσχα, βαίνουν συνεχῶς αὐξανόμεναι, διὰ τὰ φθάσουν εἰς τὸ ἀποκορύφωμά των κατὰ τὴν περιόδον Αὐγούστου ἕως Ὀκτωβρίου. Κατὰ τὸν Νοέμβριον κατέρχεται ἀποτόμως ἡ στάθμη τῶν ἀπολύσεων ἐν ὄψει τῶν ἐορτῶν.

★

III.- Ἡ κατὰ φύλον κατανομὴ τῶν ἀπολύσεων ἐμφανίζει ὡς ἀπολυθείσας τὸ 1952 25.005 ἐργαζίας, ἔναντι συνόλου 76.225 ἀπολυθέντων ἐργατῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων⁽¹⁰⁾, δηλ. ποσοστὸν 32,80% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν καὶ 48,82% τῶν ἀρρένων ἐργατῶν. Τὰ ποσοστὰ τῶν ἀπολυομένων γυναικῶν εἶναι σημαντικῶς μικρότερα τῶν ποσοστῶν τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν βιομηχανίαν γυναικῶν. Πράγματι, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω⁽¹¹⁾, αἱ εἰς τὴν βιομηχανίαν κατὰ Μάϊον τοῦ 1950 ἀπασχολούμεναι γυναῖκες ἀνέρχονται εἰς ποσο-

στὸν 47,23% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν (ἀντίστοιχον ποσοστὸν ἀπολύσεων κατὰ τὸ 1952 32,80%, ἀλλ' ὄχι μόνον εἰς τὴν βιομηχανίαν), δηλ. 89,5% τῶν ἀρρένων ἐργατῶν (ἀντίστοιχον ποσοστὸν ἀπολύσεων γενικῶς: 48,82%).

Τὸ 1953, αἱ ἀπολυθεῖσαι γυναῖκες ἀνέρχονται εἰς 48.232 ἔναντι 120.001 ἀπολυθέντων ἐργατῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων⁽¹²⁾, δηλ. ποσοστὸν 40,19% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν καὶ 67,20% τῶν ἀρρένων ἐργατῶν. Παρατηρεῖται δηλ. μία αὔξεις τοῦ ποσοστοῦ ἀπολύσεων τῶν γυναικῶν. Τοῦτο, εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὀφείλεται ὄχι εἰς παῦσιν τῆς προτιμῆσεως πρὸς τὰς συμφερωτέρας τῶν ἀνδρῶν ἐργαζίας, ἀλλ' εἰς τὰς ἀθρόας ἀπολύσεις ὑπὸ τῶν κλωστοῦφαντουργικῶν βιομηχανιῶν, (βλ. ἀμέσως κατωτέρω), τῶν ὁποίων τὸ προσωπικόν ἀποτελεῖται κατὰ 75% ἀπὸ γυναικῶν.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀνέργων ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν ἀπὸ 27-7 ἕως 15-8-1953, εὐρέθησαν ἀνεργοὶ λόγῳ ἀπολύσεως 7.804 ἐργαζία ἔναντι συνόλου 23.253 ἐργατῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων⁽¹³⁾, δηλ. ποσοστὸν 33,56% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν λόγῳ ἀπολύσεως ἀνέργων καὶ 49,87% τῶν ἀρρένων λόγῳ ἀπολύσεως ἀνέργων, δηλαδή ποσοστὰ ἐγγύτατα κείμενα πρὸς ἐκεῖνα τοῦ 1952. Ἐκ τῶν ἐργατῶν τούτων ὅμως, ἐκ τῆς βιομηχανίας προέρχονται οἱ 14.310, ἐξ ὧν 8.482 ἄνδρες καὶ 5.828 γυναῖκες (ποσοστὸν γυναικῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου: 40,71%, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν: 68,70%).

Διὰ τὸ 1954 καὶ 1955 δυστυχῶς στερούμεθα στατιστικῆς διακρινούσης τὰς ἀπολύσεις κατὰ φύλον.

★

Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι ἡ αὔξεις τῶν ἀπολύσεων τῶν ἐργαζιῶν ὀφείλεται ὄχι

(12) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, σελ. 130.

(13) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πίν. VI, σελ. 137. Εἰς τὸν πίνακα VI ἀναφέρεται ἄθροισμα 23.316. Προφανῶς, ἡ μικρὰ διαφορά ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τὸ ὅποιον προκύπτει ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίν. VII ὀφείλεται εἰς παραδρομὴν.

(9) Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἐνθ' ἀνωτ., πίν. κβ'.

(10) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1952, σελ. 92.

(11) Βλ. προηγούμενον ἄρθρον εἰς τεύχος Φεβρουαρίου, σελ. 72.

εἰς ἄλλον τινὰ λόγον, ἀλλ' εἰς τὰς εὐρείας ἀπολύσεις εἰς τὰς ὁποίας προέβησαν κατὰ τὴν τριετίαν 1952-1954 αἱ κλωστοῦφαντουργικαὶ βιομηχανίαι. Πράγματι, καὶ κατὰ στοιχεῖα παραχωρηθέντα παρὰ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, κατὰ τὰ τρία αὐτὰ ἔτη, αἱ ἀπολύσεις εἰς τὸν κλωστοῦφαντουργικὸν κλάδον ὑπερέβησαν κατὰ 7.105 συνολικῶς περιπτώσεις τὰς προσλήψεις. Μόνον τὸ 1953, ἀτελέθησαν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον 5.317 ἐργατοῦπάλληλοι, ἐξ ὧν 1.327 ἄνδρες καὶ 3.990 γυναῖκες⁽¹⁴⁾, δηλ. ποσοστὸν γυναικῶν 75% τοῦ συνόλου τῶν ἀπολυθέντων (δηλ. ἴσον πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν 75% τὸ ὁποῖον εἶχον αἱ γυναῖκες ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸν Μάϊον τοῦ 1950).

Ἀμέσως μετὰ τὰς κλωστοῦφαντουργικὰς βιομηχανίας, ἀλλὰ μὲ σημαντικὴν διαφορὰν, ἀκολοθοῦν εἰς ὄγκον ἀπολύσεων αἱ βιομηχανίαι τροφίμων. Ἀντιθέτως, τὸ minimum τῶν ἀπολύσεων τὸ παρουσιάζουν αἱ βιομηχανίαι παραγωγῆς ὀρυκτῶν καυσίμων ὑλῶν, ὀργάνων, ὥρολογίων καὶ κοσμημάτων⁽¹⁵⁾.

Κατὰ τὸ 1954, καὶ συμφώνως πρὸς στοιχεῖα παραχωρηθέντα παρὰ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων Βιομηχάνων, τὸ μὲν «ρεκόρ» τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀπολύσεων τὸ διετήρησαν πάντοτε αἱ κλωστοῦφαντουργίαι, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ maximum τῆς ὑπεροχῆς τῶν προσλήψεων ἐσημειώθη εἰς τὰς μηχανολογικὰς βιομηχανίας.

Ε'.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ποικίλων, μὴ συγκριτῶν συνήθως, ἀλλὰ πάντως διαφωνούντων μεταξὺ τῶν στοιχείων, κατέστη, πιστεύομεν, προφανῆς ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον, ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων καὶ αἱ διακυμάνσεις τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ εἰς οὐδένα εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅπωςδὴποτε, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα, ἢ ὁποία νὰ προσεγγίξῃ εἰς τὴν πραγματικότητα.

(14) I. K. A., Ἀπολογισμὸς 1953, πινάξ VII, σελ. 135.

(15) I. K. A., Ἀπολογισμὸς 1953, πινάξ VII, σελ. 135.

★

I.- Κατὰ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσε ἡ διασυμμαχικὴ ἐπιτροπὴ ἢ ὁποία κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1946 παρηκολούθησε τὴν διενέργειαν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ συνόλου 2.663.000 ἐπαγγελματικῶς ἀπασχολουμένων ἀτόμων, τὰ 197.000 εἶναι ἀνεργοί, δηλ. περίπου ποσοστὸν 7,4%⁽¹⁶⁾.

Τὸ 1949, ἡ ἀνεργία ἀνεπιβάτετο παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας εἰς 112.000 πρόσωπα, δηλ. περίπου ποσοστὸν 3,82% ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ 2.931.000 ἀτόμων⁽¹⁷⁾, εἰς καθηγουχαστικὸν δηλαδή, ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐπίπεδον.

Ἡ ἀνεργία ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζεται ἐπὶ τοῦ συνόλου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, περιλαμβανομένων ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγροτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀνεργία, παρὰ μόνον ὑποαπασχόλησις, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τοῦ ἐργατοτεχνικοῦ καὶ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἀνέρχεται περίπου εἰς 600.000 ἄτομα⁽¹⁸⁾. Μόνον ἂν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ὁ ὑπολόγισμός τῆς ἀνεργίας καταφαίνεται καὶ ὡς ποσοστὸν ἐπὶ τῶν ἐργαζομένων, ὁ καταθλιπτικὸς ὄγκος τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλως τε καὶ οἱ προηγούμενοι ἀριθμοὶ περιλαμβάνουν κατὰ κυριότητα λόγον ἀνέργους ἐργατοτεχνίτας καὶ ὑπαλλήλους.

Ἄν, λοιπόν, ὁ κατὰ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας ἀριθμὸς τῶν 112.000 ἀνέργων κατὰ τὸ 1949 ὑπελογίζετο ἐπὶ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἐξ 600.000 ἀτόμων, τὸ ποσοστὸν τῆς ἀνεργίας θὰ ἀνῆρχετο εἰς 18,67%, δηλ. εἰς πολὺ ἀνησυχητικὸν ἐπίπεδον.

Κατὰ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀνεργοὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1950 ἀνῆρχον-

(16) Βλ. ἐκδοσιν τοῦ Bureau International du Travail, Les problèmes du travail en Grèce, Genève 1949, πινάξ II, σελ. 27, καὶ Bickham Sweet-Escott, Greece, a political and economic survey 1939-1953, ἐκδοσὶς τοῦ Royal Institute of International Affairs, London and New York 1954, σελ. 134.

(17) Bickham Sweet-Escott, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 134.

(18) Βλ. προηγούμενον ἄρθρον εἰς τεύχος Φεβρουαρίου σελ. 71.

το εἰς 160.000, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν προσφύγων⁽¹⁹⁾, δηλ. ποσοστὸν 27% περίπου ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Τὸ 1952, τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ ὑπελόγιζε τοὺς ἀνέργους τῶν πόλεων εἰς 156.000⁽²⁰⁾, δηλ. ποσοστὸν 26% περίπου ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ· ἐσημειώθη δηλαδὴ μικρὰ μείωσις τῆς λίαν ὑψηλῆς στάθμης ἀνεργίας.

Ἀντιθέτως, κατὰ τὸ I.K.A.⁽²¹⁾, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων τοῦ 1952 ἦτο μεγαλύτερος τοῦ 1951, λόγω τῆς κάμψεως τῆς παραγωγικότητος τῆς χώρας. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε τὸ IKA τὸν κλάδον τῆς ἀνεργίας, ἀνηγγέλθησαν ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν 76.225 ἀπολύσεις, ἐνεγράφησαν εἰς τὰ Γραφεῖα Εὐρέσεως Ἐργασίας 80.222 ἀνεργοί, ἐκ τῶν ὁποίων 40.215 ἐτοποιητήθησαν εἰς ἐργασίαν. Ἐπομένως, 40.907 ἐγγραφέντες εἰς τὰ Γραφεῖα Εὐρέσεως Ἐργασίας, δηλαδὴ ποσοστὸν 49,87%, δὲν εὗρον ἐργασίαν. Τὸ I.K.A. ἐπίσης ὑπελόγιζε, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1952, τοὺς ἀνέργους εἰς 75.000⁽²²⁾, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραφομένων εἰς τὰ Γραφεῖα Εὐρέσεως Ἐργασίας. Πρέπει ὁμῶς νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων ἦτο εἰς τὴν πραγματικότητα μᾶλλον μεγαλύτερος, διότι τοῦτον δὲν περιλαμβάνονται αἱ 20.000 περίπου τῶν ἐποχιακῶς ἀνέργων καπνεργατῶν⁽²³⁾, καὶ οἱ μὴ ἐγγραφέντες εἰς τὰ Γραφεῖα Εὐρέσεως Ἐργασίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1952, ἐπεδοτήθησαν (νέαι περιπτώσεις) 41.762 ἀνεργοί. Τὰ Χριστούγεννα δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλαβον ἐφ' ἅπαξ βοήθημα 22.880 ἠσφαλισμένοι τοῦ I.K.A., μὴ δικαιούμενοι εἰς ἐπίδομα ἀνεργίας⁽²⁴⁾, ἐνῶ τὸ Πάσχα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀριθμὸς τῶν

παρομοίως βοηθηθέντων ἀνῆλθεν εἰς 32.428 μὴ ἐπιδοτούμενους ἀνέργους⁽²⁵⁾.

Τέλος, σημειωτέον ὅτι τὸ IKA, ἐνῶ διὰ τὸ 1951 (ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου, δηλ. ἐπὶ ἓν ἐξάμηνον) διέθεσε 23.874.721.128 παλ. δραχ. δι' ἐπιδόματα καὶ βοηθήματα ἀνέργων, τὸ 1952 (δι' ὁλόκληρον τὸ ἔτος) διέθεσε 113.118.599.956 παλ. δραχ.⁽²⁶⁾, δηλ. ὑπερεδιπλασιάσθη τὸ ποσόν (κατ' ἀναλογίαν τοῦ εἰς ἑκατέραν περιπτώσιν καλυπτομένου χρόνου).

Κατὰ τὸ 1953 διενεργήθη ἀπογραφή τῶν ἀνέργων ἀπὸ 27 Ἰουλίου ἕως 15 Αὐγούστου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο 83.598 ἀνεργοί (τακτικοὶ καὶ ἐποχιακοί). Ἐκ τούτων, τῶν 52.478 τὰ δελτία ὑπέστησαν στατιστικὴν ἐπεξεργασίαν, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψεν ὅτι μόνον οἱ 21.858, δηλ. τὸ 41,65% ἐπεδοτοῦντο ὑπὸ τοῦ I.K.A., οἱ δὲ 5.094, δηλ. τὸ 9,71%, δὲν ἦσαν κἄν ἠσφαλισμένοι εἰς αὐτό⁽²⁷⁾.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1953, ἀνηγγέλθησαν ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν 120.001 ἀπολύσεις, ἐνεγράφησαν εἰς τὰ Γραφεῖα Εὐρέσεως Ἐργασίας 122.167 ἀνεργοί καὶ ἐξ αὐτῶν ἐτοποιητήθησαν εἰς ἐργασίαν οἱ 71.770⁽²⁸⁾. Ἐπομένως, 50.397 ἀνεργοί, δηλ. ποσοστὸν 41,23% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐγραφεθέντων, παρέμειναν ἄνευ ἐργασίας.

Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐποχιακῶν, ἀνῆρχετο, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1953, εἰς 83.598 ἄτομα (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐποχιακῶς ἀνέργων)⁽²⁹⁾. Ἡ ἀκρίβεια ὁμῶς τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητος· (διὰ τοὺς ἐποχιακῶς ἀνέργους, βλ. κατωτέρω).

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατὰ τὸ ἔτος 1954, διὰ τοῦ ν. δ. 2961/1954 ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ IKA ὁ κλάδος ἀνεργίας καὶ ἐδημιουργήθη ἀπὸ 25ης Αὐγούστου 1954 αὐτο-

(19) Bickham Sweet-Escott, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 134.

(20) Bickham Sweet-Escott, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 134.

(21) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1952, σελ. 91.

(22) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1952, σελ. 7 καὶ 91.

(23) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1952, σελ. 94.

(24) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1952, σελ. 95 καὶ πίναξ IV, σελ. 98.

(25) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1952, σελ. 95 καὶ πίναξ V, σελ. 99.

(26) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1952, πίναξ VII, σελ. 22-23.

(27) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1953, πίναξ III, σελ. 132.

(28) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1953, πίναξ I, σελ. 130.

(29) I. K. A., Ἐπολογισμὸς 1953, σελ. 8.

τελῆς ὄργανισμός, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ὁργανισμός Ἀπασχολήσεως καὶ Ἀσφαλίσεως τῆς Ἀνεργίας (Ο.Α.Α.Α.).

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι διὰ τὸ 1954 δὲν ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας τὸ ἀξιεπαλύνον ἐπεξεργασμένον στατιστικὸν ὕλικὸν τὸ ὁποῖον μᾶς προσέφερε τὸ Ι.Κ.Α. διὰ τῶν ἀπολογισμῶν του, κυρίως διὰ τὰ ἔτη 1952 καὶ 1953. Ἐπειδὴ δέ, ἐκ τῆς νομοθετικῆς μεταβολῆς τῶν προϋποθέσεων ἐπιδοτήσεως τῶν ἀνέργων⁽³⁰⁾ ἐμειώθη κατὰ πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιδοτούμενων ἀνέργων (40,227)⁽³¹⁾, δὲν ἀποτελεῖ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν πιστὴν πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς ἀνεργίας εἰκόνα.

Τὸ αὐτὸ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ διὰ τὸ 1955. Πάντως, κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, τοῦ μηνὸς Αὐγούστου 1955, ὁ ὁποῖος ἐμφαίνει τὰς μεταβολὰς (προσλήψεις καὶ ἀπολύσεις) τοῦ ἐργατοῦπαλλήλικου προσωπικοῦ 570 ἐν συνόλῳ βιομηχανίων, ὑπὸ τὰ ἀναφερθέντα ἀνωτέρω λοιπὰ δεδομένα, προκύπτει ἰσότης ἀπολύσεων καὶ προσλήψεων.

(30) Πράγματι διὰ τοῦ ν. δ. 2961/1954, ἀφ' ἑνὸς ἐξηρρέθησαν τῆς ἀσφαλίσεως κατὰ τῆς ἀνεργίας κατηγορίαι δλόκληροι μισθωτῶν (ἀνήλικοι μέχρις 20 ἐτῶν, συμπληρώσαντες τὸ 65ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, πρόσωπα παρέχοντα ἐξηρητημένην ἐργασίαν οὐχὶ εἰς σταθερὸν ἐργοδότην, π. χ. φορτοεκφορτωταὶ κλπ., οἰκόδοιτοι μισθωτοὶ κλπ. καθὼς ἐπίσης, οὐσιαστικῶς καὶ οἱ ἐποχιακῶς ἐργαζόμενοι) τῶν ὁποίων τὸ ποσοστὸν ἔναντι τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀναθιβάξει ἡ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἑργατῶν Ἑλλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) εἰς 31% (βλ. ἔκδοσιν τῆς Γ. Σ. Ε. Ε., Λογοδοσία τῆς διοικήσεως τῆς Γ. Σ. Ε. Ε. πρὸς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἐργατικῆς τάξεως εἰς τὸ 12ον πανελλαδικὸν συνέδριον, Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 1955, σελ. 116ζ). Διὰ τοῦ αὐτοῦ ν. δ. ἀφ' ἑτέρου καθωρίσθησαν ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον αἱ προϋποθέσεις ἐπιδοτήσεως ἀπὸ 180 εἰς 100 ἡμέρας. Τοιοῦτοτρόπως, κατέρχεται μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιδοτούμενων, ἀλλ' ὄχι βεβαίως καὶ ὅλων τῶν ἀνέργων. Ἡδὴ, ἐξεδόθη προσφάτως ὁ νόμος 3464/1956 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ ἀσφαλίσεως ἀνεργίας διατάξεων». Περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος ἐν καιρῷ.

(31) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1954, Ἀθήναι 1955, σελ. 124 καὶ παροράματα.

Κατὰ τὴν συγκριτικὴν ἀνασκόπησιν ὁμοίως, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω πίνακα, διὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον τῶν ἐτῶν 1951-1955, προκύπτει διὰ τὸ 1955 ὑπεροχὴ ἀπολύσεων κατὰ 219 ἔναντι μάλιστα ὑπεροχῆς προσλήψεων κατὰ 1022 περιπτώσεις, τὸ 1954.

Βεβαίως, εἶναι ἐπικίνδυνον ἀπὸ συγκριτικὰ στοιχεῖα ἐνὸς τριμήνου, καὶ δὴ θερινοῦ, νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα περὶ τοῦ ὄγκου τῆς ἀνεργίας, ἀλλὰ δυνάμεθα μᾶλλον νὰ δεχθῶμεν ὅτι, πάντως, μείωσις τῆς ἀνεργίας κατὰ τὸ 1955 δὲν φαίνεται ὅτι ἔλαβε χώραν.

★

II.- Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν ἀνέργων, ὑπάρχουν, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω καὶ οἱ ἐποχιακοὶ ἀνεργοί.

Ὡς ἐποχιακοὶ ἀνεργοί, κυριώτεροι ἀριθμητικῶς, χαρακτηρίζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα κυρίως οἱ σταφιδεργάται καὶ οἱ καπνεργάται. Τοὺς τελευταίους, ἀνεβίβαζε, τὸ 1952, τὸ ΙΚΑ εἰς 20.000 περίπου⁽³²⁾.

Εἰς τὴν ἀπογραφήν, ὁμοίως, τῶν ἀνέργων τοῦ Αὐγούστου 1953, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεγράφησαν 83.598 ἐν συνόλῳ (τακτικοὶ καὶ ἐποχιακοὶ) ἀνεργοί, προέκυψε κατὰ τὴν στατιστικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἐξ αὐτῶν 52.478 περιπτώσεων, ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν ἐποχιακῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀνέργων ἀνῆρχετο εἰς 12,69%⁽³³⁾, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ καπνεργάται καὶ ξεφυλλισταὶ ἐξεπροσώπων μὸλις τὸ 1,81%, δηλ. τὸ 14,28% τοῦ συνόλου τῶν ἐποχιακῶν ἀνέργων.

Ἐὰν τὰ ποσοστὰ αὐτὰ τὰ θεωρήσωμεν ἰσχύοντα καὶ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν 83.598 ἀπογραφέντων ἀνέργων, τότε πρέπει οἱ ἐξ αὐτῶν ἐποχιακοὶ ἀνεργοί ν' ἀνέρχονται εἰς 10.609, ἐξ ὧν οἱ 1.523 νὰ εἶναι καπνεργάται. Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν καπνεργατῶν τοῦ 1952, ἀριθμὸν προσφερόμενον πάλιν ὑπὸ τοῦ ΙΚΑ, εἶναι πολὺ μεγάλη διὰ νὰ εἶναι πιθανή.

Ἐκτὸς τῶν ἐργατῶν ἐπεξεργασίας καπνοῦ, ὡς ἐποχιακῶς ἐργαζόμενοι νοοῦνται οἱ μισθωτοὶ ἐπεξεργασίας σταφίδος, ξη-

(32) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1952, σελ. 94.

(33) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πινάξ VI, σελ. 135.

ρῶν σύκων, παρασκευῆς ἀλιπιάστων ἰχθύων, συσκευασίας σταφυλῶν, κονσερβοποιίας γεωργικῶν προϊόντων, συσκευασίας ἐσπεριδοειδῶν, οἱ μισθωτοὶ ἐλαιοτριβείων καὶ παρασκευῆς ἀεριούχων ποτῶν⁽³⁴⁾.

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἀπογραφὴν τῶν ἀνέργων τοῦ Αὐγούστου 1953, τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐποχιακῆς ἀνεργίας τὸ εἶχον οἱ σταφιδεργάται (39,84% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐποχιακῶς ἀνέργων), ἠκολούθουν οἱ καπνεργάται καὶ οἱ ξεφυλλισταὶ καπνοῦ (14,28%) καὶ εἶποντο οἱ σταφιδοσυσκευασταὶ (13,43%).

Ἡ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἑργατῶν Ἑλλάδος, ἀνεβίβαζε, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1955, τοὺς ἐποχιακῶς ἀνέργους εἰς 40.000⁽³⁵⁾.

★

III.- Συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ ΙΚΑ, διὰ τὸ 1952, ἡ κατανομὴ τῶν ἐπιδοδοτουμένων ἀνέργων κατὰ φύλον, ἐμφανίζει ποσοστὸν ἀνέργων γυναικῶν 33,59% ἐπὶ τοῦ συνόλου⁽³⁶⁾.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1953, συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς τότε γενομένης ἀπογραφῆς τῶν ἀνέργων⁽³⁷⁾, τὸ ποσοστὸν τῶν ἀνέργων γυναικῶν ἀνῆλθεν εἰς 38,72%. Ἡ αὔξησις αὐτῆ ὀφείλεται, ὡς ἐξετέθη καὶ ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἀπολύσεων, εἰς τὰς ἀθροῦσας ἀπολύσεις τῶν κλωστοῦφαντουργικῶν βιομηχανιῶν, τῶν ὁποίων τὸ προσωπικὸν ἀποτελεῖται κατὰ 75% ἀπὸ γυναικῶν.

Διὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη 1954 καὶ 1955 στεροῦμεθα δυστυχῶς κατὰ φύλον ἀναλύσεως τῶν ἀνέργων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατ' εἰδικότητα κατανομὴν τῶν ἀνέργων, ἡ ἀνεργία πλήττει δριμύτερον παντὸς ἄλλου τοὺς χειρωνακτας ἐργάτας, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν οὐσιαστικῶς τὸ 1/4 περίπου τῶν ἀνέργων. Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ ποσοστὸν τῶν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυ-

ναμικοῦ ἀνειδικεῦτων ἐργατῶν διὰ τὰ καταστήσωμεν σαφῆ τὴν εἰκόνα τῆς μεγάλης συμμετοχῆς τῶν ἀνειδικεῦτων εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνέργων.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1953, ἡ ὁποία ἐλήφθη καὶ ἀμέσως ἀνωτέρω ὡς βᾶσις, ἀκολουθοῦν (μεταξὺ τῶν ἐργατοτεχνιτῶν) εἰς ὄγκον ἀνεργίας οἱ σταφιδεργάται μὲ ποσοστὸν 5,95%, αἱ ὑφάντριαι (5,36%) καὶ αἱ κλώστριαι (5,52%)⁽³⁸⁾.

Τὸ minimum εἰς ἀριθμὸν τῶν ἀνέργων ἐργατοτεχνιτῶν κατεῖχον, συμφώνως πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπογραφὴν, οἱ κεραμοποιοὶ μὲ ποσοστὸν 0,29%.

Ἐξ ἄλλου, ἡ μεγαλυτέρα ἀνεργία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται εἰς τὰς κλωστοῦφαντουργικὰς βιομηχανίας, ὅπου κατὰ τὴν τριετία 1952-1954 αἱ ἀπολύσεις ὑπερέβησαν τὰς προσλήψεις κατὰ 7.105 περιπτώσεις, συμφώνως πρὸς παραχωρηθέντα πίνακα τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχανῶν. Ὁ κλάδος αὐτὸς παρουσίασε ποσοστὸν συμμετοχῆς εἰς τὸν ὁρισμὸν τῶν κατὰ τὸ 1952 37.937 ἐπιδοτουμένων ἀνέργων 20,93% (ἀντιστοιχοῦν εἰς 7.941 ἐπιδοτουμένους ἀνέργους κλωστοῦφαντουργούς), ἐνῶ τὸ ἀμέσως κατώτερον ποσοστὸν ἦτο 7,41% τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐκ δὲ τῶν βιομηχανιῶν, 5,12% τῶν βιομηχανιῶν τροφίμων⁽³⁹⁾.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1952 μεταξὺ τῶν βιομηχανιῶν τὸ μικρότερον ποσοστὸν ἀνέργων (0,05%) προήρχετο ἀπὸ τὰς βιομηχανίας παραγωγῆς τῶν ὀρυκτῶν καυσίμων ὑλῶν καθὼς καὶ τῶν βιομηχανιῶν ἐλαστικοῦ (0,64%)⁽⁴⁰⁾.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1953, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν, αἱ κλωστοῦφαντουργαίαι (ποσοστὸν 19,47%) καὶ αἱ βιομηχαναίαι τροφίμων (10,48%) διετήρησαν τὸ προβάδισμα εἰς τὴν ἀνεργίαν, ἐνῶ αἱ βιομηχαναίαι παραγωγῆς ὀρυκτῶν καυσίμων ὑλῶν διετήρησαν τὸ χαμηλότερον ποσοστὸν ἀνεργίας (0,04%), ἀκολουθούμεναι ἀπὸ τὰς βιομη-

(34) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1952, σελ. 94.

(35) Γ. Σ. Ε. Ε., ἔνθ' ἀνωτ. σ. 116ζ.

(36) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1952, σελ. 95 καὶ πίναξ VI, σελ. 100 ἐπ.

(37) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πίναξ III, σελ. 132.

(38) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πίναξ VI, σελ. 135.

(39) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πίναξ VII, σελ. 136 ἐπ.

(40) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πίναξ VII, σελ. 136 ἐπ.

χανίας ὀργάνων, ὠρολογίων καὶ κοσμημάτων (0,16%).

Πρὶν τελειώσωμεν, ἀξίζει νὰ σημειώσωμεν ὅτι, κατὰ στοιχεῖα τοῦ Ι.Κ.Α., ἀφορῶντα τοὺς ἐπιδοτούμενους τοῦ 1952, ἡ περισσότερον πληττομένη ἐκ τῆς ἀνεργίας ἡλικία εἶναι ἡ τῶν 20-24 ἐτῶν⁽⁴¹⁾ (20,84%). Ἔπρεπε ὅμως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας καὶ τὸ ποσοστὸν τῆς συμμετοχῆς τῆς ἡλικίας αὐτῆς εἰς τὸ συνολικὸν ἐργατικὸν δυναμικὸν διὰ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἀσφαλῆ συμπεράσματα.

Τέλος, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1953, οἱ ἀνεργοὶ ἄνευ οἰκογενειακοῦ βάρους (προστατευομένων μελῶν) προηγούνται τῶν ἐχόντων οἰκογενειακὰ βάρη (ἔστω καὶ ἔν προστατευομένον μέλος), καταλαμβάνοντες ποσοστὸν 20,84% ἐπὶ τοῦ συνόλου⁽⁴²⁾. Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κατανομῆς αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων (οἰκογενειακῆ κατάστασις

κλπ.), τὰς ὁποίας ἔκαμε τὸ Ι.Κ.Α. εἰς τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ 1953, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν βέβαια συμπεράσματα, ἂν δὲν παρατίθενται καὶ τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

★

Αὐτὰ εἶναι, ἐν συντομίᾳ, τὸ μέγεθος καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα ἐξετέθησαν ἀνωτέρω, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἐλλιπῆ, παρ' ὅλας τὰς δαπανηρὰς στατιστικὰς μηχανὰς τὰς ὁποίας ἐφέραμεν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, εἶναι πάντως ἱκανὰ νὰ ἐμπνεύσουν εἰς κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος πονεῖ αὐτὸν τὸν τόπον, ἀνησυχίαν διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ποῦ ἄρᾳ γε νὰ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ ἀνεργία καὶ ποῖα νὰ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἔκτασις τῶν συνεπειῶν τῆς; Ἀκόμη, τί γίνεται εἰς τὴν πατρίδα μας διὰ νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ἀνεργία καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ; Προβλήματα ὅλα αὐτὰ ζωτικώτατα, ἀλλὰ ἀπαιτοῦντα, βεβαίως, κάποια ἄνεση. Εἰς τὸ μέλλον λοιπόν!

Π. Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ

(41) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1952, πινάξ VI σελ. 100 ἔπ.

(42) Ι. Κ. Α., Ἀπολογισμὸς 1953, πινάξ IV, σελ. 133.

ΤΗΣ ΚΑΛΩΣΥΝΗΣ

Πές μου καλημέρα
γείτονα θλιμένε
κι' ἔβγα στὸ κατῶφλι
νὰ σοῦ πῶ κι' ἐγώ.

Τ' Ἀπριλόφωτο ἄνθισε
τὴν τριανταφυλλά μου
κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο
ποῦ κρατᾶς κλειστό.

Πές μου καλοσῶρισαν
κι' ἤλθαν χελιδόνια
κεῖ ψηλά στῆς στέγης μου
τὴν παλιὰ φωλιά.

Ἔχω χαιρετίσματα
νὰ σοῦ πῶ ἀπ' τὴ βιόλα
καὶ κρυφομηνύματα
μοῦπ' ἡ Πασχαλιά.

Πόρτες καὶ παράθυρα
σὰν κρατῆς κλεισμένα
πῶς νὰ φύγῃ ἡ θλίψη σου
κι' ἀπὸ ποῦ νὰ βγῇ;

Κι' ὅμως στὸ κατῶφλι σου
γείτονα, γιὰ σένα
μῦρα χύνει ἡ ἀγάπη μου
κι' ἄνθη ἢ ροδοαυγὴ.

ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΒΑΛΙΑ



ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

II

1. Ἡ ἀρκετὰ κοπιαστικὴ πορεία καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν ἀπολογητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν πρώτων Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς παιδείας μὲ τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κληρονομίας καὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ προηγουμένου ἄρθρου.

Ἐὰν ἴδωμεν τώρα ἐγγύτερον, ἀλλὰ εἰς γενικὰς φυσικὰ γράμμιας, τὸ περιεχόμενον τῆς δημιουργικῆς συνθέσεως τῆς ἑλληνικῆς μὲ τὴν χριστιανικὴν παιδείαν, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικὰ τῆς Παιδείας μας, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ ἔθνους μας, ὅπως καθορίζει καὶ τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος. «Εἰς πάντα τὰ Σχολεῖα Μέσης καὶ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, ἡ διδασκαλία ἀποσκοπεῖ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγήν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν νέων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ».

Ἐὰν ἀρχίσωμεν μὲ τὴν συμβολὴν τῆς ἀρχαίας, ἑλληνικῆς σοφίας εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδεῶν, τὸ «παλλάδιον αὐτὸ τῆς ἀνωτέρας Παιδείας», ὅπως ὀνομάζει τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ὁ Werner Jaeger⁽¹⁾, ὁ ὁποῖος τὸ κλασικὸν τρίτομον ἔργον του περὶ τοῦ ἐν γένει πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ τιτλοφορεῖ μὲ τὸν ἑλληνικὸν κλασικὸν ὄρον «Παιδεία».

Ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἀνεκάλυψαν ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως διακηρύσσει ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν του, ἀποτελεῖ τὸ ὑψηλότερον καὶ εὐγενέστερον καθῆκον τῆς

ἀρχαίας παιδείας καὶ τὸν ἰδεώδη σκοπὸν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτειναν διαρκῶς οἱ Ἕλληνες. Αὐτὸ δὲ ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ παιδευτικοῦ συστήματος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, «τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποτυπώσει τὴν σφραγίδα του εἰς ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιτεύξεις τῶν Ἑλλήνων»⁽²⁾. Τὸ κύριον θέμα τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἶναι πάντοτε ὁ ἀνθρώπος, εἰς ὅλας τὰς οὐσιώδεις ἐκδηλώσεις τῆς ὑπάρξεώς του, πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν, πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὴν μοῖραν. Ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ φιλολογία ζωγραφίζει παραστατικά, ἄλλοτε μὲ τοὺς θρήνους τῆς τραγωδίας καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν χαρὰν τῆς κωμωδίας, τὴν ἀσίγαστον ἔφεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος διὰ τὴν ἀφθιτον ἔκφρασιν τῶν ἰδεωδῶν του, τὴν ἀγωνίαν του διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ὑπεροχῆς διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς ἀρετῆς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους μέχρι τῶν χρόνων τῆς τραγωδίας καὶ μετέπειτα.

2. Ὁ καθένας ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων κατέθεσε τὴν δημιουργικὴν συμβολὴν του, τὴν ἀρμονικὴν ψηφίδα του, διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ τὸ θαυμασιόν αὐτὸ ψηφιδωτόν, τὸ ὁποῖον καλεῖται ἑλληνικὴ παιδεία. Ὁ Ὅμηρος, ὁ «κῆρυξ αὐτὸς τῆς ἀρετῆς τοῦ ἡρωϊσμοῦ», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Jaeger, τῆς «ἐνσωματωμένης εἰς τὸν χορὸν τῶν Ἑλλήνων ἡρώων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου» θὰ μᾶς περιγράψῃ τὸν μεγαλειώδη θάνατον ἐνὸς ἡρώος του, τοῦ Πατρόκλου καὶ μίαν ὑπέροχον καὶ ἀσύλληπτον θυσίαν τοῦ ἀτόμου, χάριν τοῦ συνόλου, τὴν θυσίαν τῆς εὐγενοῦς παρθένου Ἰφιγενείας. Ὁ Ἡσίοδος μὲ τὸ ἔπος του «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» θὰ μᾶς κληροδοτήσῃ ἓνα μοναδικόν

(1) The Greeks and the education of man, New York 1953, σελ. 3.

(2) W. Jaeger ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 1.

κώδικα τῶν ἀρετῶν τῶν ἐργαζομένων καὶ μοχθοῦντων ἀνθρώπων. Οἱ Πυθαγόρειοι μὲ ἔμβλημα τὸ «σκάπτε ἔνδον», τὸ ὁποῖον ἀργότερα θὰ διατυπώσῃ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος εἰς «τὰ καθ' ἑαυτὸν», θὰ μᾶς προσφέρουν τὸν ἀριστον κανόνα τοῦ τρόπου συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἀποφθεγματικὸν ἐπίγραμμα τῆς μετόπης τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφούς.

Πῆ παρέβην; Τί δ' ἔρεξα;
τί μοι δέον οὐκ ἔτελέσθη⁽³⁾.

Ὁ κορυφαῖος ἀτομικὸς φιλόσοφος, ὁ Δημόκριτος, πρῶτος θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ καὶ θὰ μᾶς εἰπῇ τὸ ἀποφθεγματικὸν του: «Αἱ μεγάλοι τέρψεις ἀπὸ τοῦ θεάσασθαι τὰ καλὰ τῶν ἔργων γίνονται⁽⁴⁾ καὶ ὅτι «σώματος κάλλος ζῶδες, ἢν μὴ νοῦς ὑπῆ»⁽⁵⁾. Ὁ Ἡράκλειτος θὰ ἀσχοληθῇ ἰδιαίτερος μὲ τῆς «ρυχῆς τὰ πέρατα», ἢ ὅποια, «οὕτω βαθὺν ἔχει τὸν λόγον»⁽⁶⁾. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Κλεόβουλος, θὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι «μέτρον ἀριστον» καὶ ἓνας ἄλλος, ὁ Σόλων, θὰ συμπληρώσῃ τὸ «μηδὲν ἄγαν», τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν χρηστὰ ἀποφθέγματα «διὰ πάντας τοὺς λαοὺς καὶ διὰ πᾶσαν περίοδον ἀξιοῦσαν νὰ εἶναι δημοσυργική καὶ ὄχι ἔρμαιον ἐξάλλων κατευθύνσεων, ἐχθρῶν τῆς πραγματικῆς δημοσυργίας»⁽⁷⁾. Ὁ ἴδιος ὁ Σόλων ὡς ἐλεγειακὸς ποιητής, θὰ ἐξάρῃ εἰς θεϊκὸν βαθμὸν τὸ ἰδεώδες τῆς κοινωνικῆς τάξεως, τὸ βασιζόμενον ἐπὶ τῶν ἀρετῶν τῆς δικαιοσύνης, τῆς νομιμοφροσύνης, τῆς ἐλευθέρως ἀποδοχῆς τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν καθηκόντων ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄλλος ἐλεγειακὸς πολεμικὸς τροβαδοῦρος, ὁ Τυρταῖος, θὰ γίνῃ ὁ ἐμπνευσμένος ὕμνητής τοῦ σπαρτιατικοῦ ἰδεώδους τῆς ἀνδρείας καὶ θὰ ἀναπτέρωνῃ πάντοτε τὸ φρόνημα τῶν ἀνθρώπων ἐμπρὸς εἰς τὸν κίνδυνον διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν,

Εὐκλεῶς μέγ' ὀλέσθαι ἀμυνομένους περιπάτρης
Βέλτερον, ἢ μείναντας οἰζυρῶς ἀπολέσθαι⁽⁸⁾.

Μέσα εἰς τὰς νικητηρίους ὁδὰς τοῦ Πινδάρου θὰ εὐρωμεν διθυραμβικοὺς ὕμνους τοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου καὶ ὅταν θὰ ἀρχίζωμεν ἓνα ὁποιοδήποτε καθῆκον δὲν θὰ λησμονῶμεν, ὅτι,

«ἀρχομένου δ' ἔργου, πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές»⁽⁹⁾ καὶ ὅτι «χρονωτάτον φάος εὐρυσθενέων ἀρετῶν»⁽¹⁰⁾. Ὁ Σοφοκλῆς θὰ διδάξῃ ἓνα ἀνώτερον κανόνα συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἄλλους, μὲ τὸν περιφρημον στίχον τῆς διδακτικωτάτης τραγωδίας του, τῆς Ἀντιγόνης:

«Οὔτοι συνέχθην, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν»⁽¹¹⁾, καὶ ὁ Εὐριπίδης θὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀρετῆς:

«Οὔτοι λείψανα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀφαιρεῖται χρόνος»

ἀδ' ἀρετὰ καὶ θανοῦσι λάμπει»⁽¹²⁾.

Ὁ Ἀριστοτέλης, εἰς τὸν περιφρημον ὕμνον του διὰ τὴν ἀρετὴν, θὰ διδάξῃ ὅτι ἀξίζει

«καὶ πόνους τλῆναι μαλεροὺς ἀκάμαντας», προκειμένου νὰ στολίσῃ τὸν χαρακτήρα του μὲ τὴν,

Ἄρετὰ, πολὺμοχθε γένει βροτῶ,
θῆραμα κάλλιστον βίω...⁽¹³⁾.

Καὶ μέσα εἰς τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια τοῦ ἰδίου κρύπτονται τόσοι πολῦτιμοι λίθοι διὰ τὸ κτίσιμον μιᾶς ἀνωτέρας ζωῆς.

Ὁ μεγάλος παιδαγωγὸς τῆς νεότητος, ὁ Πλάτων, μέσα εἰς τοὺς τόσους διαλόγους του, τὴν Πολιτείαν καὶ τοὺς Νόμους περικλείει τόσον σοφᾶς συμβουλὰς καὶ ὑψηλὰς ἰδέας διὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς ψυχῆς. Θὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν θεότητα τῆς ψυχῆς: «Τὸ δὲ θεῖον καλὸν σοφόν, ἀγαθὸν καὶ πᾶν ὅ,τι τοιοῦτον» τούτοις δὴ τρέφεται τε καὶ αὔξεται τε μάλιστα γὰρ τὸ τῆς ψυχῆς πτέ-

(3) Χρυσᾶ Ἐπη. Ἐκδ. Παπύρου, ἐν Ἀθήναις 1938, στ. 42.

(4) Diels⁴, II, 101, ἀρ. 194.

(5) Diels⁴, II, 81, ἀρ. 105.

(6) Diels⁴, II, 12, 45.

(7) Γ. Οἰκονόμου, Ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ παρὰ Πλάτωνι, ἀνάτυπον πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1948, σελ. 191.

(8) Τυρταῖος, Σωζόμενα, ἔκδ. Chr. adol Klotzius, σελ. 8.

(9) Ὀλυμπ. VI, 4.

(10) Ὀλυμπ. IV, 10.

(11) Ἀντιγ. στ. 523.

(12) Ἀνδρομ. στ. 774.

(13) Διογ. Λαερτίου 5,1. Λυρική ἀνθολογία, Bergck-Crusius, σελ. 149.

ρωμα, αἰσχροῦ δὲ καὶ κακῷ καὶ τοῖς ἐναντίοις φθίνει τε καὶ διόλλυται»⁽¹⁴⁾. Θὰ τῆς διδάξῃ ὅτι τὸ «ὠφέλιμον... εἶναι τὸ καλόν... καὶ ὠφέλιμον τὸ ποιῶν τὰγαθὸν ἐστίν»⁽¹⁵⁾.

Ἐπάνω ὁμως ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῆς ἀρχαιότητος, ὁ ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατος, μὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς ταπεινῆς σοφίας του, θὰ ὑπενθυμίξῃ εἰς κάθε νέον τὸ «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα».

3. Κανένας ἄλλος λαὸς καὶ καμμία ἄλλη φιλοσοφία δὲν ἀντεμετώπισε τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας μὲ τόσον δημιουργικὸν καὶ ἀποτελεσματικὸν τρόπον, ὅπως οἱ Ἕλληνας. Μόνον οἱ Ἕλληνας, ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχαίους λαούς, συνέλαβον μίαν ἀνωτέραν ἔννοιαν τῆς παιδείας καὶ τὴν ἐκαλλιέργησαν ὡς κοινὸν ἀγαθὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. «Τὸ ἔθνος αὐτὸ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν φιλοσόφων—γράφει ὁ W. Jaeger—συνέλαβε τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας ὡς ἔργον μιᾶς ἐνσυνειδήτου μορφώσεως τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου»⁽¹⁶⁾. Τὸ οὐσιωδέστερον καὶ βαθύτερον περιεχόμενον τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, τὸ εὐγενέστερον καὶ ὑψηλότερον ἰδανικὸν τῆς εἶναι ἢ ἀρτιωτέρα διάπλασις τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς ἀρετῆς. «Οὐ τὸ ζῆν περὶ πλείστον ποιητέον, ἀλλὰ τὸ εὖ ζῆν»⁽¹⁷⁾ εἶναι ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ὅπως διακηρύττει ἐπιγραμματικῶς ὁ μεγάλος παιδαγωγὸς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Πλάτων. Ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ ποιητῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὅταν συνελάμβανον καὶ ἔγραφον τὰ ἀθάνατα μνημεῖα των, εἶχον πάντοτε κατὰ νοῦν τὸν ἀνθρώπον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπηυθύνοντο, τὴν παιδεῖαν τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀρετῆς.

Ὡς ἐξαίρετος πολιτισμὸς ἡ «Ἑλληνικὴ Παιδεῖα» παρεδόθη ὄχι μόνον εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος μετέδωκε τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὅλας τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας χώρας,

ὁμίλουν τὴν ἐλληνικὴν ὡς δευτέραν μητρικὴν γλῶσσαν καὶ μετεῖχον εἰς τὴν ἐλληνικὴν πολιτιστικὴν κληρονομίαν. Ἐνας μεγάλος διδάσκαλος τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Ἰσοκράτης, ἤμισον αἶωνα πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς τὸν περίφημον πανηγυρικὸν του λόγον, ἔγραφε χαρακτηριστικῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας: «Οἱ μαθηταὶ (ἡμῶν) τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γεγόνασι, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας»⁽¹⁸⁾.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ βαθὺς γνώστης τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ὁ Jaeger γράφει, ἐξ ὀνόματος—θὰ ἔλεγε κανεὶς—ὅλων τῶν ἐθνῶν: «Ἐχομεν κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸν τύπον αὐτὸν τῆς παιδείας, τὸ καθῆκον δηλ. τῆς πνευματικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει πολιτισμένον ἔθνος εἰς τὸν δυτικὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ υἰοθετήσῃ τὸ σύστημα των, ὅλοι μετέχουμεν εἰς τὰς ὑψηλὰς τῶν ἐπιτεύξεις, ἀκόμη καὶ ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν τὴν γλῶσσάν των»⁽¹⁹⁾. Καὶ ὁ διάσημος διδάσκαλός του, ὁ πολὺς Ulrich von Wilamowitz, ἔλεγε μὲ ἐπιγραμματικὸν τρόπον «ὅποιος θέλει νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, πρέπει πρῶτον νὰ γίνῃ Ἕλληνας».

4. Εἶναι πλέον ἀπὸ ὅλους παραδεκτόν, ὅτι ἐὰν ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπέζησε ὅλων τῶν ἄλλων μεγάλων πολιτισμῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἔγινε τὸ θεμέλιον καὶ ὁ τροφοδότης τῶν πολιτισμῶν ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τοῦτο τὸ ὀφείλει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ περιεχόμενον του. Τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον του. Ἦτο ἕνας πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐνεπνέετο καὶ ἐτρέφετο ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐμεγαλοῦργησε. Καὶ μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἠμπούρεσε νὰ συνεργασθῇ κατὰ ἕνα τρόπον τόσον γόνιμον καὶ δημιουργικὸν μὲ τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκείαν τοῦ Πνεύματος: τὸν Χριστιανισμὸν. Ἡ ἀνωτέρα πνοὴ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν διεπνέετο ἡ ἐλληνικὴ παιδεῖα εὐρῆκε εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὸ κατάλλη-

(14) Φαίδρος 246e.

(15) Ἰππίας 296 D.

(16) The Greeks and the education of man, σελ. 7.

(17) Κρίτων 48 B'.

(18) Ἰσοκρ. Πανηγ. 51 Α'.

(19) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 8.

λον κλίμα καὶ τὸ γόνιμον ἔδαφος τῆς μεταμορφώσεως της. Ἐκεῖνο τὸ ὅποσον ἀνεξή-
τει μὲ τρόπον τόσον ἀγωνιώδη καὶ τρα-
γικόν, τὴν Ἀλήθειαν, τὸ εὗρηκε μέσα εἰς
τοὺς κόλπους τῆς χριστιανικῆς διδασκαλί-
ας καὶ ἐπανεπαύθη. Καὶ τὴν ἀγωνιώδη ζή-
τησιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας τὴν ἀντικα-
τέστησεν ἡ ἀρμονικὴ δημιουργία. Ὁ Χρι-
στιανισμὸς ἔδωκε εἰς τὴν ἑλληνικὴν παι-
δειαν αὐτὸ τὸ ὅποσον ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατον
νὰ ἔχη πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς χάριτος. Τὴν
ἀληθινὴν, τὴν φωτισμένην θρησκείαν τῆς
ἔδωκε τὸ ἀρραγὲς θεμέλιον τῆς ἀνά τοὺς
αἰῶνας ἐπιβιώσεως⁽²⁰⁾.

Ὁ Ἄγγλος ἑλληνοφίλης Richard Li-
vingstone εἰς ἓνα ὥραϊον βιβλίον του διὰ
τὰ ἰδανικά τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, γράφει
ἐπ' αὐτοῦ: «Ἡ Ἑλλὰς μᾶς ἔδωκε ἐπιστήμη
καὶ φιλολογία καὶ τέχνη καὶ ἀρχιτεκτονι-
κὴ, ἓνα ὄραμα ἀληθινῆς δημοκρατίας, ἓνα
ὑψηλὸ ἠθικὸ ἰδανικόν, ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν
θρησκείαν⁽²¹⁾. Ἴσως διερωτηθῆ κανεὶς,
ἐὰν εἶναι ἀληθὴς αὕτη ἡ γνώμη, ἐφ' ὅσον
γνωρίζομεν τὴν βαθεῖαν θρησκευτικὴν
τὴν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπάρχει βέβαια
θρησκεία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μόνον
«στὸν τύπον καὶ στὸ πνεῦμα», προσθέτει ὁ
ἴδιος συγγραφεὺς. Ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πο-
λιτείαν του προβλέπει θρησκευτικὰς τελε-
τάς, δι' ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους. Καὶ ὑ-
πάρχον χωρία εἰς τὸν Πλάτωνα μὲ βα-
θεῖαν θρησκευτικότητα, ὅπως π.χ. αὐτό:

«Ἄλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν,
ὃ Θεὸς δώσει. Ἐπεναντίον γὰρ τι τῶ ἀγαθῷ
αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη. Οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτὰ ἰδρύ-
εσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε
τὸν τόπον περιπλεῖ ἐξ ἀνάγκης. Διὸ καὶ πει-
ρᾶσθαι χρὴ ἐκεῖσε φεύγειν ὅ,τι τάχιστα.
Φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῶν κατὰ τὸ δυνατόν.
Ὅμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρο-
νήσεως γενέσθαι... Θεὸς οὐδαμῶς οὐδαμῆ
ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷον τὴ δικαιοῦτατος, καὶ
οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν
ἡμῶν γένηται. ὅ,τι δικαιοῦτατος⁽²²⁾. Ὁ
Χριστιανισμὸς ὅμως ἔδωκε εἰς τὸν κόσμον

μῖαν ἐξόχως καθαρὰν καὶ φωτεινὴν ἰδέαν
διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Χρι-
στιανισμὸς ἐφανερώσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον
τὴν ἀλήθειαν μὲ τὴν ἄμεσον θείαν Ἀποκά-
λυψιν. Τοῦ ἀπεκάλυψε τὸν ζῶντα καὶ ἐνεργ-
γοῦντα Θεὸν τῆς ἀγάπης, ὁ ὁποῖος ἐνδια-
φέρεται καὶ προστατεύει ἀμέσως τὸν ἄν-
θρωπον. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον ὑπέθετον οἱ ἀρ-
χαῖοι Ἕλληνες, ὡς ἀπίθανον πιθανότητα,
διὰ τὸν ἐνδοξὸν γλύπτην, τὸν Φειδίαν, ὅ-
ταν ἐδημιούργησε τὸ ἀριστούργημά του,
τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας «...ἢ
θεὸς κατέβη δεῖξαι ἑαυτὸν Φειδίᾳ» ἔγινε
πραγματικότης μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χρι-
στοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπεκάλυψε τὸν ἑαυτὸν του,
ὄχι μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς φυσιογνωμίας,
ὅπως ὁ Φειδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τελευταῖ-
ον τῶν ἀνθρώπων. «Ὁ Ἑλληνοφίλης ἐχρει-
άζετο τὸ ὑπερφυσικὸν δῶρον τῆς πίστεως,
διὰ νὰ ἐπιβιώσῃ», γράφει ὁ Γάλλος παι-
δαγωγὸς H. J. Marrou⁽²³⁾. Καὶ πραγμα-
τικῶς εἰς τὴν πλέον δύσκολον καὶ τραγι-
κὴν φάσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν
ἠγωνίζετο ἀπεγνωσμένως μετὰ τὴν ζωὴν καὶ
θανάτου, ὅταν ἡ ὑπέροχος κλασικὴ παι-
δεῖα εἶχε κατατῆσαι εἰς τὴν γελοῖαν δι-
δασκαλίαν μερικῶν χρηματιζομένων σοφι-
στίσκων καὶ εἰς τὰ «περὶ μνίας καὶ ψιττα-
κοῦ ἐγκώμια», ἐφθασεν ἐγκαίρως ἐξ οὐ-
ρανοῦ ἡ ὑπερφυσικὴ μεταγγίσις μιᾶς ἀ-
καταβλήτου ἀνά τοὺς αἰῶνας δυνάμεως,
διὰ νὰ τοῦ μεταδώσῃ μῖαν νέαν θαυμα-
τουργὸν ζωὴν. Καὶ ἀπὸ τὴν μυστικὴν αὐ-
τὴν ἔνωσιν ἐγεννήθη ἓνα δεῦτερον θαῦμα,
ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τοῦ ἑλληνικοῦ θαύ-
ματος, τὸ αἰωνόβιον θαῦμα τοῦ ἑλληνοχρι-
στιανικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἑλληνοχριστιανι-
κῆς παιδείας. «Ἐγίνε δηλαδὴ μετὰ τῆς
ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τοῦ χριστιανικοῦ
πνεύματος ἓνα εἶδος ἀβιάστου καὶ φυσιολο-
γικῆς ὁμώσεως, ὅστε νὰ ἀποτελεσθῆ ἡ ἑλ-
ληνοχριστιανικὴ παιδεῖα⁽²⁴⁾. Εἰς τὴν θαυ-
μαστὴν αὐτὴν ἐνόηται καὶ σύνθεσιν ὁ Χρι-
στιανισμὸς προσφέρει τὰ περισσότερα, διό-

(22) Θεαίτ. 176 καὶ Νόμοι 828.

(23) Histoire de l' éducation dans l' antiquité. Paris 1948, σελ. 423.

(24) Ἰ. Θ. Κολιτσάρα, Μία ἀντινομία εἰς τὴν παιδεῖαν μας. «Ἀκτίνες» 1954, σ. 104.

(20) Π. Μελίτη, Ἡ πάλη τῶν διδασκῶν, «Ἀκτίνες» 1954, σελ. 386.

(21) Ἑλληνικά ἰδανικά καὶ σύγχρονη ζωὴ. Μετάφρ. Δ. Χόνδρου, Ἀθήναι 1950, σελ. 98.

τι διαθέτει τὸν ἀνεξάντητον πλοῦτον τοῦ οὐρανοῦ, ἰδιαίτερος δέ—θὰ ἔλεγε κανεῖς— εἶναι πλούσιος εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἀγωγῆς, τῆς παιδείας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Χριστιανισμὸς δίδει εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν, ὅπως γράφει ὁ Livingstone, «ἕνα νέον ἀνθρωπισμὸν, μίαν νέαν ἀντίληψιν τῆς ὑψίστης Ἀρετῆς. Καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν ὁ καθένας ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ καλλιτέχνης καὶ ὁ ἀγράμματος καὶ ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι. Μὲ τὴν χριστιανικὴν ἄποψιν τὸ καλύτερον πρᾶγμα, ποῦ ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο, τὸ ὑψηλότερον πρᾶγμα στὴ ζωῆ, μπορεῖ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ καὶ νὰ τὸ χαρῶνῃ καὶ ὁ πιὸ ἄσημος καὶ ὁ πιὸ ταπεινός. Αὐτὴ τὴν ἰδέαν τὴν ἔχουμε τόσο συνηθίσει, ὥστε δὲν αἰσθανόμαστε κατάπληξι, ἀλλὰ χωρὶς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ οὔτε νὰ τὴν φαντασθῆ κανεῖς θὰ μπορούσε. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος ἀπ' αὐτὴ τὴν ἰδέαν στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία»⁽²⁵⁾.

5. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐμπνευσμέναι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, περιέχουν τόσας παιδαγωγικὰς γνώμας καὶ συμβουλὰς πρὸς τοὺς γονεῖς διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν. Ἡ προτροπὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γνώστου τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς «οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου»⁽²⁶⁾, θὰ ἠμπορούσε νὰ τεθῆ εἰς τὴν μετόπην κάθε παιδαγωγικοῦ ἰδρύματος. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος θὰ παρακινήσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ νέου πρὸς τὴν ἀγάπην μιᾶς ἀνωτέρας ζωῆς... «Κρεῖττον ἀγαθοποιῶντας, εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πάσχειν ἢ κακοποιῶντας»⁽²⁷⁾. Ἡ «Διδαχὴ τῶν ἀποστόλων» θὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν σύρῃ πρὸς τὰ κάτω «Τέκνον, φεῦγε ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ ἀπὸ παντὸς ὁμοίου αὐτοῦ»⁽²⁸⁾. Ὁ σοφὸς Κλήμης θὰ τοῦ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν ἀνυπολόγιστον ἀξίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁπότε τότε ὁ κάθε ἄνθρωπος «ἐαυτῷ μέγα κλέος ἐν Χριστῷ περιποιήσεται,

καὶ πᾶς τόπος δέξεται αὐτόν»⁽²⁹⁾. Ὁ μέγας Χριστιανὸς παιδαγωγὸς καὶ φίλος τῆς νεότητος, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ εἰδικὸν προτροπικὸν λόγον πρὸς τοὺς νέους «ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» θὰ τοῦ εἴπῃ μὲ πατρικὴν ἀγάπην «πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ παρατραπῆς τῆς ὁδοῦ, μὴ ἐκκλίνης δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, ὁδῶ βασιλικῆ πορεύου»⁽³⁰⁾. Ὁ Χρυσόστομος θὰ τοῦ προσφέρῃ ἕνα ἀμύθητον πλοῦτον χρυσῶν συμβουλῶν διὰ τὴν ζωὴν του. «Ὁ σπόρος ὁ πνευματικὸς οὐ δεῖται ἐνιαυτῶν, οὐδὲ χρόνων, οὐδὲ ἡμερῶν, ἀλλὰ ἂν ἐπιλάβῃται ψυχῆς γενναίας, εὐθέως τὸν στάχυν ἀκμάζοντα καὶ ἀπληρτισμένον δείκνυσαι»⁽³¹⁾. Καὶ «τοσοῦτόν ἐστιν ἡ ἀρετὴ ἰσχυρόν, καὶ οὕτως ἡ κακία ἀσθενές, ὡς ἐκείνην μὲν καὶ ἐν τῷ πάσχειν περιγίνεσθαι, ταύτην δὲ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν τὴν οἰκειᾶν ἀσθένειαν ἐπιδείκνυσθαι»⁽³²⁾. Καὶ ὁ μεγαλύτερος θεολόγος τῶν αἰώνων, ὁ Γρηγόριος, θὰ δώσῃ εἰς τὸν νέον ἕνα ἀσφαλῆ τρόπον ζωῆς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ζωῆς «Μία δὲ ἀσφάλεια, τῆς ἐντολῆς (τοῦ Χριστοῦ) ἡ τήρησις καὶ τὸ μὴ ραγῆναι τὸν νόμον, ᾧ τετελειώμεθα»⁽³³⁾.

6. Δὲν πρόκειται τώρα νὰ ἀναπτυχθῇ μὲ λεπτομερείαν ἡ προσφορὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν τῆς παιδείας.

Κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος θὰ πρέπῃ νὰ γνωρίζῃ τὸν ἀμύθητον θησαυρὸν τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας καὶ ἰδίως τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας. Πρέπει ὁμοῦ νὰ λεχθῇ κατὰ ἄλλο: ὅτι αὐτὸν τὸν ἀμύθητον πλοῦτον παρ' ὀλίγον νὰ τὸν ξεχάσωμεν, ἐὰν δὲν τὸν εἶχαμεν ἤδη ξεχάσει. Ἡ παιδεία μας ἀπὸ τοῦ Ὁθωνος καὶ ἐντεῦθεν, μὲ τὴν ἐπίδρασιν ξενικῶν στοιχείων, εἶχε σχεδὸν ἐξοβελίσει τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ ξαναγύρισε 19 αἰῶνας ὀπίσω, εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμὸν, ἀπογυμνωμένον ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν ζωογόνον πνοήν⁽³⁴⁾. «Ἡ παραστρατημένη ἐπι-

(29) Πρὸς Κορ. Α', LIV, 23.

(30) Λόγος εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ.

(31) Ἄπαντα, 5, 566.

(32) Ἄπαντα 8, 119.

(33) Λόγος εἰς τοὺς Μασκαθαίους.

(34) Ἰδὲ καὶ Ε. Π. Φωτιάδης, Ἑλληνικά. Σειρὰ πρώτη. Ἐν Ἀθήναις 1950, σελ. 138.

(25) Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 106.

(26) Ἐφεσ. στ' 4.

(27) Α' Πέτρ. γ' 17.

(28) ΙΙΙ, ΙΙ.

στήμη τῶν δύο περασμένων αἰῶνων ἀφ' ἐνόσ, ἡ ἀρνητικὴ ἀφ' ἑτέρου κριτικὴ καὶ ἡ ἀδίστακτος πολεμικὴ ἐκ μέρους παραδόξων «θεολόγων» κατὰ τῶν ἱερῶν κειμένων, συνώμοσαν εἰς συκοφαντικὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου. Ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ πράγματα μίαν ἐξ ὀλοκλήρου ἀδικαιολόγητον περιφρόνησιν πρὸς τὸ Βυζάντιον, πρὸς τὰ ἑλληνοχριστιανικά ἰδανικά καὶ πρὸς τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν παιδείαν»⁽³⁵⁾. Καὶ δυστυχῶς θύματα αὐτῆς τῆς ἀνεπιστημονικῆς καὶ ἀντεθνικῆς προπαγάνδας ἔπασαν ἀρχετοὶ ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας.

7. Εὐτυχῶς ὅμως διὰ τὴν παιδείαν μας, δι' αὐτὸ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὅτι ἀπὸ τριῶν ἐτῶν περιπλου καὶ ἐντεῦθεν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ γενικώτερον οἱ πνευματικοὶ κύκλοι τοῦ τόπου μας ἀντελήφθησαν τὸν ἐσφαλμένον δρόμον, τὸν ὅποιον ἠκολούθει ἡ παιδεία μας καὶ ἐκινήθησαν ἐντόμως, διὰ νὰ ἐπανορθώσουν τὸ σφάλμα καὶ ἐπαναφέρουν τὴν παιδείαν εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον τῆς ἀνόδου καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῆς, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν χριστιανῶν κλασικῶν εἰς τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας τῶν σχολείων μας. Τὸ 16ον ἄρθρον τοῦ Συντάγματός μας εἶναι καιρὸς πλέον νὰ γίνῃ πραγματικότης. Ὑψιστος σκοπὸς τῆς παιδείας μας—ἐὰν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ἀληθινὴν παιδείαν—πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀγωγή τῆς νεότητος, μὲ θεμέλιον τὰς ἰδεολογικὰς ἀρχὰς τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ φιλολογία κρύπτει ἀπεριορίστους δυνατότητας μᾶς ἀρτίας καὶ ἀρμονικῆς μορφώσεως τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τῶν νέων. Θὰ γεφυρώσῃ τὸ μεγάλο χάσμα μεταξὺ Νεκρικών διαλόγων τοῦ Λουκιανοῦ καὶ «Ἐ-

λευθέρων πολιορκημένων» τοῦ Σολωμοῦ, τὸ ὅποιον ὑπάρχει σήμερον εἰς τὴν διδασκομένην ὕλην τῆς παιδείας μας. Θὰ αἰσθητοποιήσῃ εἰς τὴν μαθητιῶσαν νεότητά μας τὴν ἀδιάσπαστον ἐνότητα τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας. Θὰ τοὺς ἐκλεπτύνῃ καὶ ἐξυψώσῃ τὰ ἠθικὰ κριτήρια, τὰ ἰδανικά τῆς ψυχῆς τῶν, τὸ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Θὰ τοὺς καλλιεργήσῃ τὴν δικαίαν ὑπερηφάνειαν, ὅτι καταγόνηται ἀπὸ τὸ εὐγενὲς γένος τῶν Ἑλλήνων-χριστιανῶν. Ἡ πίστις αὐτῆ θὰ ἀναπτερώσῃ ἀκόμη περισσότερο μέσα εἰς τὴν νεανικήν των καρδίαν τὸ ἠρωϊκὸν στοιχεῖον καὶ τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὴν ζωὴν των καὶ νὰ γράψουν μὲ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας ἐνὸς Ὁραίου καὶ Ὑψηλοῦ. Θὰ τοὺς διδάξῃ τὴν ἀνυπολόγιστον ἀξίαν τοῦ παρελθόντος⁽³⁶⁾, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα καλύτερον παρὸν καὶ μέλλον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ Ἔθνος του.

Αὐτὴ μόνον ἡ νεότης, ἡ μορφωμένη καὶ ἐκπαιδευμένη μὲ τὰ ἑλληνοχριστιανικά ἰδανικά, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ δώσῃ τὴν καλύτεραν ἀπάντησιν, διὰ τὴν ἐποχὴν μας, εἰς τὸ ἀνήσυχον ἐρώτημα τοῦ Τερτυλιανοῦ⁽³⁷⁾:

«Quid Athenae Hierosolymis; quid Academiae Ecclesii;

Ὅτι ὑπάρχει δημιουργικὴ σχέσις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἱεροσολύμων, μεταξὺ Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴν αὐτὴν ἔνωσιν ἐγεννήθη ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς, ὁ πολιτισμὸς τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ὁποίου μία λαμπρὰ ἔκφρασις εἶναι καὶ ἡ ἑλληνοχριστιανικὴ παιδεία.

ΕΛΕΝΗ Ε. ΚΟΥΚΚΟΥ

(36) Π. Μελίτη, Τὸ Παρελθόν, «Ἀκτίνες» 1951, σελ. 385 κ. ἑ. Ἴδὲ καὶ Towards a christian civilization, Athens 1950, σελ. 156 κ. ἑ.

(37) Praeser σελ. 7.

(35) Ἰ. Θ. Κολιτσάρρα, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 105.



ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Μέσα εἰς τὸ θαυμάσιον κτῆμα παλαιᾶς ἀρχοντικῆς ἐλβετικῆς οἰκογενείας, ὅπου εὐρίσκεται ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ Σεμινάριον τῶν Βαπτιστῶν, εἰς τὸ Rüslikon, προάστειον τῆς Ζυρίχης, ἔλαβε χώραν πέρυσι τὸ IX διεθνὲς Συνέδριον τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος.

Πρὶν ὅμως προχωρήσωμεν εἰς τὴν σύντομον ἔκθεσιν τῶν γενομένων εἰς αὐτὸ εἰσηγήσεων καὶ συζητήσεων, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, ἔστω καὶ μὲ σημαντικὴν καθυστέρησιν, ὀλίγας λέξεις διὰ τὸ VIII διεθνὲς Συνέδριον τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν εἰς Ἀθήνας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1954. Τὸ Συνέδριον αὐτὸ ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἢ ἐν Ἑλλάδι δὲ καταβαλλομένη προσπάθεια, διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ μας, ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς λαβόντας μέρος εἰς αὐτό. Οὗτοι, ἐπανελθόντες εἰς τὰς πατρίδας των, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους διὰ δημοσιεύσεων καὶ διαλέξεων, ἔσπευσαν νὰ γνωρίσουν εἰς τοὺς ἰδικούς των τὰ συντελούμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης ὁ ἰατρός P. Tournier εἰς τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου «Personnage et personne (*), ἀναφέρει εἰδικῶς περὶ αὐτοῦ. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἀπήχησις τοῦ ἐν Ἑλλάδι Συνεδρίου, ὥστε εἰς τὸ τελευταῖον Συνέδριον ἢ ἑσπέρα τῆς 18 Αὐγούστου 1955 ἀφιερῶθη εἰς τὴν προβολὴν κινηματογραφικῶν ταινιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ πολλῶν συνέδρων, ἐν μέσῳ θερμοτάτων ἐκδηλώσεων τῶν συμμετασχόντων εἰς αὐτὸ καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατόπιν ἐκφρασθεῖσης ἐπιθυμίας τῶν συνέδρων, τὸ συνέδριον εἶχε προσλάβει τὸν

χαρακτῆρα μᾶς ἱστορικῆς ἀναδρομῆς, ὁμαδικῆς καὶ ἀτομικῆς, εἰς τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς: Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, μίαν τῶν πηγῶν τῆς σκέψεως, λίκνον τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας· εἰς τὸν Χριστιανισμόν, τὸν Ἀπόστολον Παῦλον εἰς Ἀθήνας καὶ Κόρινθον, τὸν δρόμον διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Θεὸς εἰσήγαγε τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ πηγαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ἐδράζηται πάντοτε ὁ πολιτισμὸς, ἀπετέλεσαν τὸν ἄξονα, περὶ τὸν ὁποῖον περιστράφησαν αἱ εἰσηγήσεις καὶ συζητήσεις τῶν μετασχόντων εἰς τὴν ὀγδόην ἐβδομάδα τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος.

Οὕτω ἡ ὁμάς τῶν Ἀλσατῶν ἰατρῶν, ἐνθουσιωδῶν ἐργατῶν τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τοῦ ἱατροῦ F. Trens, ἐξέθεσε τὰς ἀπόψεις τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος «ἡ ἐξέλιξις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ σύγχρονος ἀποστολὴ τοῦ ἱατροῦ». Οὗτος, ἀφοῦ προέβη εἰς ἀνασκόπησιν τῆς πορείας τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, κατέληξε εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐμφάνισις τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος ἀποτελεῖ σύμπτωμα τῶν καιρῶν. Δι' αὐτῆς ἀναγεννᾶται σήμερον ὁ οὐσιωδέστατος παράγων τῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἀφορᾷ τόσον εἰς τὸν ἄρρωστον ὅσον καὶ εἰς τὸν ἱατρὸν καὶ ὁποῖος ἐξηφανίσθη τὸν τελευταῖον αἰῶνα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μηχανιστικῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἰατρικὴ τῆς προσωπικότητος, βασιζομένη ἐπὶ τῆς συγχρόνου ψυχολογίας, ἀποκαθιστᾷ τὴν ἀξίαν τῆς ἐννοίας τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀρρώστου, μέσα εἰς μίαν συνθετικὴν προοπτικὴν περιλαμβάνουσαν τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, καθὼς καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἱατροῦ, δηλαδή τὴν ἐννοίαν τῆς κλήσεως, τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἱεραποστολῆς.

Ἐπίσης ὁ ἐξ Ἀμερικῆς ἰατρός P. K. Gieser ἀνέπτυξε τὸ θέμα «τὸ καθῆκον τῶν ἱατρῶν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον».

(*) Μὲ ἰδιαίτεραν χαρὰν ἀναγγέλλομεν, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ ἐκδοθῆ προσεχῶς εἰς τὴν σειράν τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς.

Τέλος εἰς τὴν κατακλείδα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, ἣτις ἔλαβε χώραν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασοῦ τὴν 18ην Ἀπριλίου 1954, ὠμίλησε ὁ πρωτοπόρος τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος ἰατρός κ. Ρ. Τουρνιέρ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς συγχρόνου ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

Παρουσία χιλίων καὶ πλέον ἀκροατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἀνῆκον εἰς τὸν ἰατρικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἰατρός Τουρνιέρ, μὲ τὴν γνωστὴν εὐφράδειαν καὶ γλαφυρότητα του, ἀνέλυσε τὴν πορείαν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης διὰ μέσου τῆς ἐποχῆς τῆς παθητικῆς ὑποταγῆς τοῦ ἀρρώστου τοῦ μεσαίωνα καὶ τῆς μεσουρανῆσεως τοῦ ἰλιστικοῦ πνεύματος τῶν τελευταίων αἰώνων, τὸ ὁποῖον τὴν ὠδήγησε ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ἡδη ἡ ἰατρικὴ ἀναγνωρίζει τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ χρησιμότητα τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἐπίσης ὅτι ὁ ἀρρώστος δὲν ἔχει ἀνάγκη μόνον φαρμάκων καὶ χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων. Ἐχει ἀνάγκη μιᾶς ἀνθρωπίνης ἐπαφῆς μὲ τὸν ἰατρόν του, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ εὕρῃ παρὰ μόνον ὅταν ὁ ἰατρός κατέλθῃ ἀπὸ τὸ βάθρον του διὰ νὰ ξαναγίνη ἕνας ἄνθρωπος μὲ καρδιά. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη εἶναι γεγονὸς πνευματικόν, διότι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ἐπαφή μὲ τὸν Θεόν. Μὲ τὴν νέαν αὕτην σχέσιν, τὴν πνευματικὴν καὶ ὄχι τὴν ὀρθολογιστικὴν, ὁ ἰατρός ἀποκτᾷ μίαν ὅλως νέαν κατανόησιν τῆς νόσου. Αὕτη εἶναι πλέον μία συγκεκριμένη καὶ προσωρινὴ ἐκδήλωσις ἐνὸς βαθυτέρου κακοῦ. Ὡς ἐκ τούτου τὸ καθῆκον τοῦ ἰατροῦ εἶναι ὄχι μόνον νὰ χρησιμοποιῇ τὴν τεχνικὴν διὰ νὰ θεραπεύῃ μίαν συμπτωματικὴν νόσον, ἀλλὰ διὰ τῆς λύσεως τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς, νὰ ὀδηγῇ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἕνα ἀνώτερον ἐπίπεδον ὑγείας, εἰς μίαν ἀνθροπίν, εἰς μίαν ἀνάπτυξιν καὶ ἀναγέννησιν τῆς προσωπικότητός του.

★

Καιρὸς ὅμως νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν συνέδριον, τὸ λαβὸν χώραν τὸν Αὐγουστον τοῦ 1955 εἰς τὸ Rüsclikon τῆς Ζυρίχης, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος ὁ-

γδοήκοντα καὶ πλέον σύεδροι, ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

Εἰδικῶς τὸ ἔτος τοῦτο, κατόπιν ἐκφρασεύσεως ἐπιθυμίας πολλῶν ἐκ τῶν μελλόντων νὰ συμμετάσχουν, τὰ κύρια θέματα τοῦ συνεδρίου ὄφειλον ν' ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν μελέτην πρακτικῶν προβλημάτων ἀφορόντων εἰς τὸν ρόλον καὶ τὰς ἀποφάσεις πὸν ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὁ ἰατρός καθημερινῶς παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀρρώστου. Νὰ μελετηθῇ δηλαδὴ ἐν πρώτοις ἡ σημασία ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἰατροῦ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρρώστου καὶ ἡ σημασία τοῦ προσωπικοῦ δεσμοῦ μεταξὺ ἀρρώστου καὶ ἰατροῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος· ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐρευνηθῇ τὸ κεφάλαιον τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων εἰς τὴν ἰατρικὴν τῆς προσωπικότητος.

Ἡ πρώτη εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ramon Rey Ardid μὲ τὸ θέμα «ἡ σχέσις ἰατροῦ-ἀρρώστου», καὶ ἡ μεγάλη σημασία της διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρρώστου.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη μιᾶς ἐπαφῆς μὲ τὸν πλησίον του. Ἐὰν αὕτη δὲν ὑπάρχῃ, τοῦ λείπει μίαν ἀναγκαίαν βοήθειαν εἰς τὴν ζωὴν του. Δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς συμβιβαστικότητος. Πρόκειται μᾶλλον περὶ θεμελιώδους ζωτικοῦ στοιχείου ριζωμένου εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἕξι-λιξιν ἀπαιτεῖ ὡς sine qua non ὄρον τὴν ἐπαφήν μὲ τὸ περιβάλλον, πρὸς ὅσα καὶ πράγματα. Τίποτε φοβερότερον ἀπὸ τὴν μόνωσιν. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι ἡ περίστασις καθ' ἣν εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος πολὺ μόνος—μὲ τὴν εὐνυτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως—εἶναι ἡ περίοδος τῆς νόσου. Ἀλλὰ ἡ νόσος δὲν εἶναι μόνον ἕνας μεγάλος κίνδυνος, ἀλλ' ἐπίσης ἕνας εἰδικὸς κίνδυνος, ἕνας κίνδυνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ διαφύγωμεν μόνοι μας. Ὅταν αἰσθανώμεθα ὅτι εἴμεθα ἀρρώστοι, ἐπιζητοῦμεν τὴν ἐπαφήν κάποιου πὸν μὲ ἕνα ἢ ἄλλο μέσον θὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὑγείαν. Δὲν πρόκειται

μόνον περὶ τῆς ψυχοθεραπευτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἱατροῦ, ἢ ὁποία ἐνεργεῖ ἐνίοτε, ἀκόμη χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ αὐτός, ἀλλὰ προέρχεται αὐτομάτως ἀπὸ μόνην τὴν παρουσίαν τοῦ ἱατροῦ, ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ὑπάρξεως τῆς σ χ έ σ ε ω ς ἱ α τ ρ ό ς - ἄ ρ ρ ω σ τ ο ς ὡς μιᾶς φυσικῆς δυνάμεως, ἢ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἐπαφὴν τῶν δύο ὑπάρξεων. Πρόκειται περὶ ἐνὸς εἰδικοῦ παράγοντος συνδεδεμένου οὐσιωδῶς μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἱατροῦ ἔναντι τοῦ ἀρρώστου.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, αἱ σχέσεις ἀρρώστου-ἱατροῦ, ἀπετέλουν τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον κάθε θεραπευτικῆς ἐνεργείας. Καὶ ὅμως τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ ἐπελθούσαι ἐξελίξεις εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην ἀπειλοῦν νὰ διαβρῶσιν τὰς ρίζας τοῦ δένδρου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καταστρέφουν σιγά-σιγά τοὺς δεσμοὺς ποὺ ἐνώνουν τὸν ἱατρὸν καὶ τὸν ἀρρώστον. Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τὰ νέα φάρμακα, μεγάλης θεραπευτικῆς ἀξίας, κατὰ μέγα μέρος μετέβαλον τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Τὸν θρῦλον τοῦ ἱατροῦ ἀπειλεῖ νὰ ὑποκαταστήσῃ ὁ θρῦλος τοῦ φαρμάκου. Κάποτε ἐπιστενέτο ὅτι ὁ εἰς ἢ ὁ ἄλλος ἱατρὸς ἐθεράπευε τοὺς ἀρρώστους. Τώρα εἶναι ἡ πενικιλίνη, ἡ κορτιζόνη κ. ἄ. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ψυχοθεραπευτικὰ πεδία εἶναι τὸ πεντοτάλ ποὺ ἀντικαθιστᾷ πολλάκις τὸν ψυχοθεραπευτὴν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπροσωποποίησιν τῆς ἀσκήσεως τῆς ἱατρικῆς, εἰς τὴν ἐμπότισίν της μὲ ἓνα χαρακτηριστῆρα γραφειοκρατικόν, ἀπαθῆ, ψυχρόν, ὁ ὁποῖος ἐξουδετερώνει καὶ ἐξαφανίζει τὴν θερμότητα καὶ τὴν ἐγκαρδιότητα τοῦ ἱατροῦ τῆς οἰκογενείας. Κανεὶς δὲν πταίει, ἀλλὰ ἡ ἀπειλὴ εἶναι πραγματικὴ. Δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἱατρὸς νὰ εἶναι ἓνα ὄργανον ψυχρὸν καὶ ἀκαμπτον τῆς θεραπείας, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ δοθῇ δλόκληρος εἰς τὸν ἀρρώστον. Ὅφειλε νὰ προσπαθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σωκρατικὸν ἰδεῶδες νὰ γίνῃ ὁ μαιευτὴρ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀρρώστου του. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ ὀφείλει νὰ ἐμβαθύνῃ ὄχι μόνον εἰς τὴν σωματικὴν ζωὴν

τοῦ ἀρρώστου του, ὀφείλει νὰ προσπαθῇ νὰ φθάσῃ ὡς τὰ βαθύτερα τῆς ὑπάρξεώς του. Δὲν μπορεῖ νὰ περιορίζεται εἰς τὸν ρόλον τοῦ ἀπλοῦ ἱατροῦ. Ὅφειλε νὰ εἶναι ὁ ὀδηγὸς τοῦ ἀρρώστου του. Ὅλαι αὐταὶ αἱ πολυάριθμοι καὶ περίπλοκοι ἀπαιτήσεις τοῦ ἱατροῦ καὶ λειτουργήματος δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀποθαρρύνουν.

Ἄλλὰ τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ εἶναι δυνατόν κάθε ἱατρὸς νὰ πληρῶσῃ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις, τῶν ὁποίων ἢ ἀπαρίθμησις πιθανὸν νὰ τὸν ἐμβάλῃ εἰς φόβον διὰ τὴν πραγματοποίησίν των; Ἰκανότης ἀγάτης, ταυτοποίησις μὲ τὸν ἀρρώστον ἐπὶ τῶν τριῶν πεδίων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος—τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ψυχικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ. Διάθεσις καὶ αὐτοπαρασκευὴ διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἀρρώστου. Ἐσωτερικὴν διάθεσιν ἀπεκάλεσεν ὁ Gabriel Margeel τὸ πνευματικὸν ἔνδυμα ποὺ κρατεῖ ἀνοικτὴν τὴν καρδίαν μας εἰς τὴν συγκεκρωμένην ὑπαρξιν τοῦ διπλανοῦ μας. Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ στάσις τοῦ Σαμαρείτου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὅταν ὁ ἱατρὸς εὐρίσκειται εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν διάθεσιν ἔναντι τοῦ συνανθρώπου, ἢ θεραπευτικῆς του προσπάθεια στέφεται ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἴδου ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ σχέσις ἀρρώστου-ἱατροῦ, τήσεως σημασίας διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρρώστου. Καὶ ἂν κάθε ἱατρὸς θέλῃ νὰ φέρῃ ἐπαξίως τὸν τίτλον τοῦ ἱατροῦ, πρέπει νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τρία εἶδη πίστεως ταυτοχρόνως:

τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐπιστήμην του,
πίστιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του,
πίστιν εἰς τὸν Θεόν.

Ἡ θεωρία τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος ἔχει ἓνα νόημα ἐπιστημονικὸν καὶ πνευματικὸν ταυτοχρόνως καὶ φανερῶνει τὴν λαμπρότητα τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος σταματᾷ πρὸ τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν προβλημάτων τοῦ ἀρρώστου, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁποῖος προχωρεῖ καὶ πέραν τούτων διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς πνευματικὰς σφαίρας τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

Ἡ ἐπομένη εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ψυχιάτρου τῆς Βέρνης P. Plattner ἐπὶ τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων εἰς τὴν ψυχι-

ατρικὴν. Ἡ ἐργασία αὐτὴ θὰ δημοσιευθῇ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς εἰδικὸν τεῦχος τὸ ὁποῖον θὰ περιλάβῃ ἐν ἐκτάσει τὰ πρακτικὰ τοῦ ἐνάτου Συνεδρίου εἰς τρεῖς γλώσσας.

Τὰ συμπεράσματά του ἦσαν ὅτι ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εἰς τὸ πεδῖον τῆς ψυχιατρικῆς ὀφείλει νὰ διέπεται ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν συμφέρον τοῦ ἀρρώστου, τὸν ὁποῖον πρέπει ὁ ψυχίατρος νὰ προσπαθήσῃ νὰ βοηθήσῃ δι' ὄλων τῶν μέσων.

Μετὰ τὸν ἱατρὸν Plattner, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg R. Siebeck ὠμίλησε περὶ τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων εἰς τὴν ἱατρικὴν τῆς προσωπικότητος εἰς τὸ πεδῖον τῆς παθολογίας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς 50ετοῦς περιπτου πείρας του καθώρισε τὰς ἀρχάς, ὑπὸ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ διέπεται ὁ ἱατρός διὰ νὰ εἶναι καλὸς ἰατρός. Ἐτόνισε ὅτι πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τίτλου «καλὸς ἱατρός», ἀπαιτεῖται ὅπως ἡ ἱατρικὴ βοήθεια κατευθύνεται ἀπὸ ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον.—Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος.—Ἀπαιτεῖται ἐπίσης ἡ πλήρης παραχώρησις τοῦ ἱατροῦ πρὸς τὸν ἄρρωστον μὲ θερμὴν καὶ εἰλικρίνειαν, μὲ κατανοήσιν ὅτι ὁ ἄρρωστος εἶναι πάντοτε ἀδελφὸς τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ πλήρης ἐφαρμογὴ ὄλων τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρρώστου.

Μετὰ τὸν καθορισμὸν τῶν γενικῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὁ καθηγητὴς Siebeck ὠμίλησε ἐπὶ τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων εἰς τὰς μολυσματικὰς καὶ τὰς χρονίους νόσους, καθὼς καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀνιάτων ἀρρώστων, παρασχὼν εἰς τοὺς συνέδρους τὰ πολύτιμα συμπεράσματα τῆς μακροχρονίου πείρας του.

Τέλος τὸ πρόβλημα τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων εἰς τὴν χειρουργικὴν ἐξετέθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Grandjon.

Αἱ εἰσηγήσεις τοῦ συνεδρίου ἐπλασιοῦντο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν συμπεροσευχὴν καὶ συμμελέτην ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰς παρουσιάσεις τῶν συνέδρων, καθ' ἃς ἐγένετο ἀνταλλαγὴ τῆς πείρας τῆς προσωπικῆς ζωῆς ἐ-

νὸς ἐκάστου καὶ αἱ ὁποῖαι συνετέλουν εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῆς ἱατρικῆς κοινότητος.

Ἄλλαι ἐπίσης συναντήσεις ἀφιερῶντο εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἀπαντήσεων τὰς ὁποίας δίδει ἡ Βίβλος ἐπὶ τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τοὺς συνέδρους.

Τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου συνεδρίου εἶναι τὰ κάτωθι:

1. Ἡ προσέλευσις καὶ πέρυσι μεγάλου ἀριθμοῦ νέων προσώπων ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς Εὐρώπης ἀποδεικνύει ὅτι αἱ νέαι κατευθύνσεις τῆς ἱατρικῆς εὐρίσκουν πρόσφορον ἔδαφος μεταξὺ τοῦ διεθνοῦς ἱατρικοῦ κόσμου.

2. Ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὀσημέραι ἐγκαταλείπεται.

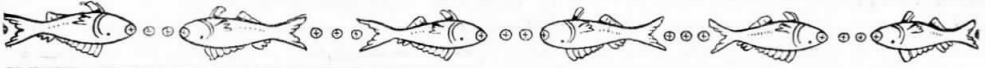
3. Διαπιστοῦται πλέον καταφανῶς ἡ στροφὴ πρὸς τὸν ἄρρωστον—ἄνθρωπον, ὡς μόνη ἱκανὴ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς τεραστίας προόδους τῆς ἐπιστήμης.

4. Ἡ ἀνάγκη τῆς προσωπικῆς ἐπαφῆς ἱατροῦ-ἀρρώστου κρίνεται ἀπαραίτητος πλέον διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ παροχὴ πραγματικῆς ἐπιστημονικῆς βοήθειας εἰς αὐτόν.

5. Τὸ κεφάλαιον τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων καὶ τοῦ ἐπιτυχοῦς ἀποτελέσματος τῶν παρουσιάζεται ὡς ἐξαρτώμενον τὰ μέγιστα καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀντίληψεως τοῦ ἱατροῦ. Ὡς διαπιστοῦται, μόνον ὁ ἱατρός ὁ ἀντιμετωπίζων τὸν ἄνθρωπον ἄρρωστον ὑπὸ τὴν τριπλὴν ἄσπιν του, ὀργανικὴν, ψυχολογικὴν καὶ πνευματικὴν, δὲν κινδυνεύει νὰ ἀπατηθῇ εἰς τὰς κρίσεις του καὶ τὰς θεραπευτικὰς συμβουλὰς του καί, τελευταῖον:

6. Ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς διαδόσεως τῶν νέων κατευθύνσεων μεταξὺ τοῦ ἱατρικοῦ κόσμου ὑπὲρ ποτε ἢ ἄλλοτε εἶναι ἐπιβεβλημένη, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἐξυτηρήσιν τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἐξυτηρήσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος σήμερον ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ μέχρι σήμερον ἀδιεξόδου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει περιέλθει ἐκ τῆς ὑλιστικῆς καθαρῶς θεωρήσεως τοῦ ἀρρώστου.

Δ. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ



Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΜΑΘΗΤΗΣ

Στό τέταρτο ευαγγέλιο υπάρχει μιὰ πληροφορία, πού κεντρίζει ζωηρά τὴ σκέψη καὶ τὴ φαντασία. Ἡ πληροφορία αὐτὴ ἀναφέρεται στὴ βράβειση τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη. Τὴν ἄλλη μέρα, δύο ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Βαπτιστῆ ἀκολούθησαν τὸν Ἰησοῦ καὶ ἔγιναν μαθηταὶ του. Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει: «Ἦν Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ». Καὶ δὲν προσθέτει τίποτε γιὰ τὸν ἄλλο. Οὔτε τὸν ἀναφέρει πιά κατόπιν. Τὸν ἀφίνει ἀνώνυμο καὶ ἄγνωστο ἕως τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς του ἀφηγήσεως.

Ἀναφέροντας ἐξ ἄλλου τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα, δίδει τόσο σαφεῖς πληροφορίες γιὰ τὸν καθένα, ὥστε νὰ μὴ μπορῆ νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς πὼς ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ ἄγνωστος μαθητὴς. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπονοῆ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, διότι ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅταν θέλῃ νὰ ὑπαινιχθῆ τὸν ἑαυτόν του, τὸ κάνει μὲ τρόπο καθαρὸ ἢ ἀρκετὰ διαφανῆ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ἀνεπαρκεῖς καὶ ἑλλιπεῖς πληροφορίες τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ σχετικά μὲ τὸν Βαπτιστῆ, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι ἐκεῖνος πού ἔγραψε τὸ εὐαγγέλιο δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν μαθητὴς τοῦ Βαπτιστῆ, ὅπως ἦταν ὁ ἄγνωστος, πού ἀναφέρεται ρητῶς σ' αὐτὸ ὡς μαθητὴς του.

Νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτὸς ἔπαυσε ἀργότερα νὰ εἶναι μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸν ὀνομάζει καὶ δὲν τὸν ἀναφέρει πιά καθόλου ὁ Εὐαγγελιστὴς; Μιὰ τέτοια ὑπόθεση φαίνεται πολὺ ἀπίθανη. Διότι πρόκειται γιὰ τοὺς δύο πρώτους μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ὁποῖοι μάλιστα καὶ τὸν ἀκολούθησαν ἐντελῶς αὐθόρμητα, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχει καλέσει προηγουμένως. Ἐκεῖνος, ὅπως ἐσυνήθιζε νὰ κάμνῃ. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς κατόπιν ἀπιστοῦσε καὶ ἔγκατέλειπε τὸν Χριστό, ὁ Ἰωάννης εἶτε δὲν θὰ ἔκαμνε γι' αὐτὸν κανένα λόγον, εἶτε, ἀφοῦ ἔκαμε, θὰ τὸν κατεδίκαζε καὶ θὰ τὸν ἐσθλιτέυε γιὰ τὴν ἀπιστία του.

Ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης τὸν ἀναφέρει καὶ τὸν ξεχωρίζει τιμητικὰ ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ δὲν δίδει καμμιά πληροφορία ὅτι κατόπιν ἐγκατέλειψε τὴ θέση του. Εἶναι ἐπομένως φρεσικὸ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄγνωστος μαθητὴς ἔμεινε ὡς τὸ τέλος μαθητὴς, ἀλλὰ ἔμεινε ὡς τὸ τέλος καὶ ἄγνωστος.

★

Εἶναι φανερό ὅτι, γιὰ νὰ παραλείψῃ ὁ Ἰωάννης τὸ ὄνομά του, σημαίνει πὼς τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶχε περάσει ἀφανέροτο καὶ ἀπαρατήρητο κατὰ τὸ δραματικὸ διάστημα τῆς σύντομης ζωῆς τοῦ Θεανθρώπου. Δὲν εἶχε συνδεθῆ μὲ κανένα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς αὐτῆς, δὲν εἶχε συνδυασθῆ μὲ καμμίαν ἀπὸ τὶς λαμπρὲς καὶ θαυμαστὲς ἐκδηλώσεις της. Εἶχε μείνει στὴ σκιά, ἀνεπίδεικτο καὶ ἀθόρυβο, ἄφαντο καὶ ἄγνωστο, ὅπως καὶ ἐκεῖνος πού τὸ εἶχε.

Σὰν σκιά περνᾷ καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτές. Τὰ ζῆ, τὰ αἰσθάνεται, συμμετέχει σ' αὐτὰ μὲ τὴν ψυχὴ του καὶ τὸ πνεῦμα του, ἀλλὰ δὲν τ' ἀγγίζει, δὲν ἀφήνει σ' αὐτὰ κανένα προσωπικὸ ἀποτύπωμα. Γεμᾶτος ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ ἔκσταση, ἀπὸ σέβας καὶ δέος, στέκει κοντὰ τοὺς, βαδίζει μαζί τους, τ' ἀκολουθεῖ πιστὰ καὶ ἀφοσιωμένα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν υπερκόσμια, τὴ θεῖαν ὑπόστασή τους.

Θυμᾶται πάντα ἐκεῖνο πού εἶχε πῆ ὁ πρῶτος Δάσκαλός του, ὁ Βαπτιστὴς, γιὰ τὸν Χριστό: «Οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος». Καὶ σκέφτεται: Ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Βαπτιστὴς δὲν ἔθεωροῦσε οὔτε γι' αὐτὴ τὴν ταπεινὴν ὑπηρεσία ἄξιο τὸν ἑαυτό του, πὼς θὰ τολμοῦσε αὐτὸς νὰ χαράξῃ τὸ ὄνομά του καὶ τὰ ἴχνη τῆς ἀτομικῆς του παρουσίας στὴ θαυμαστὴ ζωὴ, τὴ θεῖα Διδασκαλία καὶ τὸν σωτήριο θάνατο τοῦ Ἰησοῦ;

Δέν είναι δύσκολο νά τόν ἀκούση κανείς νά λέγη: Κύριε, δέν εἶμαι ἄξιος νά ὀνομασθῶ μαθητής σου. Εἶμαι ἕνας ἁμαρτωλός, πού ζητῶ σ' ἐσένα τή σωτηρία μου. Ἄφρησέ με νά σέ ἀκολουθῶ καί νά σέ ἀκούω, ν' ἀναπνέω τή θεία πνοή σου καί νά χαίρωμαι τήν οὐράνιαν ἀκτινοβολία σου, νά ζωογονῶ τήν ψυχή μου καί νά δικαιώνω τήν ὑπαρξή μου ἀπό μόνο τό γεγονός ὅτι εἶδα τή Μορφή Σου καί ἄκουσα τή διδασκαλία Σου. Δέν εἶμαι ἄξιος γιά τίποτε ἄλλο, Χριστέ μου. Γι' αὐτό δέν τολμῶ νά ὀνομασθῶ μαθητής σου, δέν τολμῶ οὔτε τό ὄνομά μου νά πῶ. Εἶμαι ἕνας ταπεινός, ἀσήμαντος, ἀνάξιος ἄνθρωπος, πού καταφεύγει στή σκιά Σου, ἀφανής καί ἀνόνητος, γιά νά βρῆ συγχώρηση καί εὐλογία, παρηγορία καί λύτρωση. Δέξου με, Κύριε.

Καί ὁ Κύριος τόν δέχτηκε καί τόν εὐλόγησε. Καί ἐκεῖνος, χαρούμενος καί εὐτυχισμένος, ἐστάθηκε πάντα κοντά του μέ τήν ἴδια ταπεινοφροσύνη καί σεμνότητα, πάν-

τα παράμερα καί σιωπηλά, πάντα ἄγνωστος καί ἀνόνητος, ἕως τό τέλος. Οὔτε ἀνάμεσα στούς δώδεκα, οὔτε ἀνάμεσα στά διάφορα ἄλλα πρόσωπα, πού ἀκολουθοῦσαν καί ὑπηρετοῦσαν τόν Χριστό καί πού τὰ ἀναφέρει ὀνομαστικά τό Εὐαγγέλιο καί ἡ Παράδοση.

Αὐτός πῆρε καί κράτησε τή θέση του ἀνάμεσα στούς ἄλλους, πού, χωρίς προσωπικά ὀνόματα καί χωρίς ξεχωριστές καί συγκεκριμένες πράξεις, ὀνομάζονται στά ἱερά κείμενα ἀπλῶς ὡς «μαθηταί» ἢ καί πιό περιληπτικά καί πιό χαρακτηριστικά: «ὄχλος», μέ τή σημασία τοῦ ὁπαδοῦ καί τοῦ πιστοῦ.

Ἐκεῖ, ἀνάμεσα σ' αὐτούς, ἐστάθηκε γιά πάντα ὁ Ἄγνωστος Μαθητής, πάντα σεμνός καί ταπεινός, πάντα ὄρθαιος καί εὐγενικός, ἀληθινός μαθητής τοῦ Χριστοῦ, γνήσιος καί ὑποδειγματικός χριστιανός.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑ·Ι·ΔΗΣ

Μ Α Ρ Τ Ι Α Τ Ι Κ Ο

Τί νά θέλει ἡ καρδιά μου κι' εἶν' ἀνήσυχη ξανά;
 Τώρα, μέσα στό χειμῶνα, μὴ τήν ἀνοιξη ζητᾷ;
 Καί τὰ φύλλα ἔχουνε πέσει καί τὰ δέντρα εἶναι γυμνά,
 Ψιλό χιόνι πασπαλίζει τή σπαρμένην ἐρημιά.
 Ὅπως στέκονται οἱ λόφοι κι' οἱ κοιλάδες κι' ὄλη ἡ γῆ
 Τυλιγμένα στοῦ χειμῶνα τή μεγάλη σιωπή,
 Ὅμοια στέκετ' ἡ καρδιά μου κι' ἀφουγκράζεται τ' ἀργό,
 Τ' ἀνεπαίσθητο τοῦ ὄνειρου εὐπνημα, σάν τό χυμό
 Πού κοιμᾶται μέσ' τὰ δέντρα, πού κοιμᾶται μέσ' τῆ γῆ
 Κι' ὁ χυμός ὅλο προσμένει τό σημάδι νά δοθεῖ:
 Χελιδόνι νά πετάξει στά μαρτιάτικα σπαρτά
 Καί νά πεῖ τίς ἱστορίες ἀπ' τὰ μέρη τὰ ζεστά.
 Κι' ἡ καρδιά μου, τί προσμένει; Ἄχ κι' ἄς τῷξερα καλά
 Ἡ καρδιά μου τί προσμένει μέσ' τό χρόνο πού κυλᾷ!
 Ὅλα ἴδια κι' ὄλα ξένα, ἄγνωστα κι' ὅμως γνωστά
 Ὅσα φέρνουνε οἱ μέρες—νᾶν' καινούργια, νᾶν' παλιά;
 Κι' ἡ καρδιά μου δέ βαριέται, δέν κουράζετ' ἡ καλή,
 Κλαίει καί χαίρεται κι' ἐλπίζει κι' εἶναι πάντα ζωντανή.
 Σήμερα, ἡ καρδιά μου ἄς εἶναι ἀνιγμα καί μυστικό,
 Αὔριο, θά πετᾷ στά αἰθέρια σάν τ' ἀνάλαφρο φτερό.
 Σήμερα, ρωτᾷ ἡ καρδιά μου καί δέν ξέρει τί ποθεῖ,
 Αὔριο, μόνη της θά ξέρει τήν ἀπόκριση νά πεῖ.
 Ὁ Καλός Θεός μᾶς ἔδωσε ταξιδεύτρα τήν καρδιά,
 Νά ζητᾷ κι' ὄλο νά βρίσκει κι' ὄλο πάλι νά ζητᾷ!
 Καί νά φτάνει καί σ' ἀστέρια καί τ' ἀστέρια νᾶν' μικρά
 Καί τ' ἀστέρια νᾶναι λίγα καί νά θέλει πιό πολλὰ
 Καί νά θέλει πιό μεγάλα καί νά φεύγει πιό μακριά!
 Σκαλοπάτι, σκαλοπάτι τήν πλάσμενην ὁμορφιά
 Ν' ἀνεβεί, νά ξεπεράσει. Καί μιά μέρα ἡ καρδιά
 Τά ταξίδια της ν' ἀρχίσει μέσ' τήν ἀπλαστή Ὅμορφιά.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

ΟΜΟΡΡΥΘΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ἡ ὁμόρρυθμος ἑταιρεία «Π. Ρ. Σ. καὶ Τιοὶ» χαροπαλεύει. Ὁ Π. Ρ. Σ. πατήρ, ἀθῶος γιὰ τὴν καταστροφή (αὐτὸς ἦταν στὸ ἐξωτερικό) μόλις προφταίνει νὰ φωνάξῃ βοήθεια σ' ἓναν ξεχασμένο οἰκογενειακό τους φίλο, τὸν δικηγόρο κ. Σωτηράκη καὶ πέφτει ἄρρωστος βαρεῖα ἀπὸ τὸ πλήγμα...

Τρέχει τώρα ὁ δικηγόρος τους, μαζὶ μὲ τὸν Γιάννη, τὸν τρίτο τῶν «υἰῶν» τῆς Π. Ρ. Σ., ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μήπως καὶ σώσουν τὴν ἐτοιμοθάνατη...

★

Ἡ διεύθυνσις πού ζητοῦσαν σήμερα ἦταν σαφής: Ὁδὸς Πειραιῶς 24γ. Καὶ ὁ Γιάννης μὲ τὸν κ. Σωτηράκη ἐπῆραν ἐκεῖ κοντὰ ἓνα ταξί, νὰ φθάσουν ἀμέσως στὸν προορισμό τους.

Ἐρώτησαν τὸν σωφῆρ, ἂν ξέρῃ πού ἀκριβῶς θὰ πέφτῃ αὐτὸ τὸ 24 τῆς Πειραιῶς. Ἐκεῖνος, μαρσάροντας τὸ αὐτοκίνητο, ἐδήλωσε μὲ ἀξιοπρέπεια ὅτι ἔχει τριάντα χρόνια στὸ τιμόνι, ὅτι ἐκπαιδεύει ὁ ἴδιος ὁδηγούς καὶ τὴν Ἀθήνα τὴν ἔπαιζε στὰ δάκτυλα....

Ἦσυχος, οἱ ἐπιβάτες ἔπεσαν στὸ ἀναπαντικό κάθισμα, γιὰ νὰ συνεχίσουν μιὰ πολὺ στενόχωρη συζήτησι:

—Πῶς εἶναι τώρα ὁ πατέρας;

—Ἄν δὲν τοῦ ἔλθῃ νέα προσβολή, ὑπάρχει μικρὴ ἐλπίς νὰ συμφερέῃ...

—Χμ! Πολὺ λυπηρό... Δὲν ἦταν ὅμως καὶ μικρὸ τὸ χτύπημα! Ἐντάλμα προσωπικοκρατήσεως τὸ καλωσόρισμά του στὴν Ἑλλάδα! Καὶ τὴν γλύτωσε βέβαια, λόγῳ τῆς ἡλικίας του, ἀλλὰ δὲν ἦτανε συνηθισμένος ἓνας Π. Ρ. Σ. σὲ τέτοιες προσβολές!...

Λαχτάρισαν κ' οἱ δύο. Ὁ «ἐκπαιδευτὴς τῶν ὁδηγῶν» λίγο ἔλειψε, ἀπὸ μιὰ «διάβασι πεζῶν» νὰ ὁδηγήσῃ ἀναυλα στὸν ἄλλο κόσμον ἓναν ἀνύποπτο διαβάτη. Ὅταν τὸ ἐπεισόδιο ἔληξε (μόνον μὲ λόγια εὐτυ-

χῶς), ὁ δικηγόρος ἔσκυψε στὸν Γιάννη:

—Τὸ ξέρεις ὅτι ὥρα στὴν ὥρα κινδυνεύεις νὰ μπῆς καὶ σὺ στὴ φυλακή;

Ὁ Γιάννης τὸν κύτταξε ἐρωτηματικά, μὲ ἄδεια μάτια.

—Δὲν εἶσαι σὺ ὁ τέταρτος ὁμόρρυθμος ἑταῖρος τῆς «Π.Ρ.Σ. καὶ υἰοί»;

Ὁ Γιάννης κούνησε τὸ κεφάλι σὰν νὰ ἤθελε νὰ πῇ «ποῦ νὰ μὴν ἦμουν» καὶ τραβήχτηκε στὴν γωνία τοῦ καθίσματος, λοξά, νὰ βλέπῃ τὸν δικηγόρο, νὰ καταλαβαίνει καλύτερα τὸ μάθημα πού ἀκούγε τώρα:

—Ὁμόρρυθμος ἑταιρεία, ἀγαπητέ μου, σημαίνει ὅτι, ὅλα τὰ μέλη τῆς εὐθύνονται γιὰ τὶς ὑποχρεώσεις τῆς ἑταιρείας «ἀλληλεγγύως καὶ εἰς δλόκληρον» καὶ εὐθύνονται καὶ μὲ τὴν ἀτομικὴ περιουσία τους, ὄχι μόνο μὲ τὴν περιουσία τῆς ἑταιρείας. Στὴν ὁμόρρυθμο, Γιαννάκη, ἢ ὅλοι μαζὶ θ' ἀνεβοῦν ψηλά ἢ ὅλοι μαζὶ... (βούλιαξε τὴν παλάμη του στὸ πάτωμα τοῦ αὐτοκινήτου). Μπλοῦμ! Στὸν πάτο! Περιουσίες, ἐμπορικὴ ὑπόληψις καὶ τὰ ρέστα. Καὶ ἂν ὑπάρχουν κ' ἡλικιωμένοι, τότε ἔχομε καὶ ἡμιπληγίες, ἂν μὴ τι χεῖρον!...

Τὸ αὐτοκίνητο σταμάτησε τώρα στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς, κοντὰ στὴν Ὀμόνοια. Πρόθυμος, ἄνοιξε ὁ σωφῆρ τὴν πόρτα, πετάχτηκε νὰ βρῇ τὸ 24γ. Ἀλλὰ σὲ λίγο γύρισε ἀνήσυχος νὰ ἀναγγεῖλῃ, ὅτι 24γ δὲν ὑπῆρχε καὶ ἂν ἤθελαν οἱ κύριοι νὰ προτιμήσουν κανένα ἄλλο κοντινὸ του νοῦμερο. Τοῦ εἶπαν ὅτι ἡ ἀντικατάστασις δὲν ἦταν εὐκόλῃ—ἡ διεύθυνσις ἦταν σαφής. Ἐγιναν ἐρευνες, καὶ τέλος ὁ ἀπέναντι φαρμακοποιὸς θυμήθηκε ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἀρίθμησις τοῦ δρόμου, πού ἄρχιζε ἀπὸ τὸ τέρμα του, στὸν Πειραιᾶ! Ὁ δάσκαλος τῶν σωφῆρ ταπεινωμένος γιὰ τὴν ἀμάθειά του, στενοχωρήθηκε, ἀλλὰ ἡ ἀπόφασις νὰ πᾶνε οἱ ἐπιβάτες ὡς τὴ νέα διεύθυνσις μὲ τὸ ταξί του τὸν παρηγόρησε ἀμέσως καὶ χύθηκε στὴν ὁδὸν Πειραιῶς.

σὰν νὰ τὸν κυνηγοῦσαν. Τότε ὁ Γιάννης ξαναγουρίζοντας στὴ συζήτησί του, ἐδήλωσε γεμάτος καρτερία καὶ ἠθικὸ μεγαλεῖο:

—Εἶμαι ἔτοιμος νὰ μπῶ καὶ στὴ φυλακή!...

Ὁ δικηγόρος γύρισε καὶ τὸν κύτταξε μὲ ἀπορία.

—Τί εἶδους ἐτοιμασία ἔχεις κάνει;

—Ἐσωτερική. Ἔχω ἡσυχὴ τὴ συνείδησί μου, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἀθῶος!

—Εἶσαι βέβαιος;

—Τί, ἐσὺ ἀμφιβάλεις;

—Καθόλου...

Τὸν ἔκοψε ὁ Γιάννης μὲ ἀνακούφισι:

—Εἶπα κι' ἐγώ....

Συνέχισε ὁ ἄλλος:

—...ὅτι εἶσαι ἔνοχος!

—Ἔεε;

—Στὴν ὁμόρρυθμο ἔταιρεία δὲν ὑπάρχουν ἀθῶοι!

Ὁ Γιάννης μάζεψε τὰ πόδια του κοντὰ στὸ κάθισμα, καὶ ἀνασήκωσε τὸ κορμί του:

—Μὰ δὲν ἐννοῶ τὴν οικονομικὴ ἀλλὰ τὴν ἠθικὴ εὐθύνη... (σῆκωσε τὰ μάτια ψηλά). Ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ! Ἀπέναντι τῆς κοινωνίας...

Ἐξήγησε, δείχνοντας ἔπειτα ἓνα γύρω τοὺς πεζοὺς καὶ συνέχισε:

—Διευθύνται καὶ διαχειρίζονται τῆς ἔταιρείας ἦσαν τ' ἀδελφία μου (σῆκωσε τοὺς ὄμους). Τὰ ἔκαναν θάλασσα, ὅπως ξέρεις, μὲ τὶς σπατάλες, μὲ τὴν ἐπιπολαιότητα, μὲ τὴν ὕλιστικὴ νοοτροπία τους. Ἐγὼ διαφωνοῦσα κατὰ βάσιν μὲ τὴν τακτικὴ τους. Ἀποσύρθηκα λοιπὸν καὶ ἐκύτταξα ἡσυχὸς τὴν δική μου τὴν δουλίτσα, τὴν οἰκογενειοῦλα μου, μακριὰ ἀπὸ τὶς πονηρίες τους. Πές, πῶς ἔμεινα γιὰ τοὺς τύπους μόνον στὴν ἔταιρεία...

Ὁ Σωτηράκης ἴσασε τὸ κατέλλο του πὺν ἓνα τίναγμα τοῦ αὐτοκινήτου τὸ ἔρριξε στὸ ἀριστερό του αὐτὶ καὶ ρώτησε περιεργος:

—Καλὰ δὲ μοῦ λές, ἂν τ' ἀδελφία σου, ἀντὶ νὰ τὰ κάνουν θάλασσα, τὰ ἔκαναν... ξηρὰ, ἂν εἶχατε κέρδη δηλαδή, θὰ κατέβαινες ἀπὸ τὴν ἱερὰ ἀπομόνωσί σου νὰ μοιρασθῆς τὰ κέρδη;

—Ἔ, βέβαια. Τὸ λέει αὐτὸ τὸ καταστα-

τικό μας...

—Τὸ καταστατικό σας ὁμως λέει καὶ κάτι ἄλλο: Ὅτι εἶχες τὴν ὑποχρέωσι νὰ συντελῆς στὴν ἐπιτυχία τῆς ἔταιρείας, εἶχες τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῆς καὶ νὰ ἐλέγχις τὴν διαχείρισι τῶν ἀδελφῶν σου, νὰ φωνάξεις ἐν ἀνάγκῃ «στόπ» βλέποντας τὸν γκρεμό. Νὰ μὴν πέσουν μέσα ὄλοι καὶ οἱ ἀθῶοι—ὁ πατέρας σου, οἱ ἐργάτες σας, οἱ φουκαράδες οἱ πιστωταί σας μὲ τὰ δανεικὰ κι' ἀγύριστα—καὶ οἱ ἔνοχοι... Ἀδελφία σου ἦσαν κι' αὐτοί!

Ὁ Γιάννης κύτταξε ἀνήσυχος τὸν σωφρὸρ πὺν μὲ ἀνατριχιαστικὲς κορδέλλες, πέρασε σὰν πυραυλοκίνητο μέσα ἀπὸ ἓνα κάρρο μὲ κουνουπίδια, μιὰ μοτοσυκλέττα καὶ δυὸ φορητὰ καὶ ἔπειτα ἀπάντησε βγάζοντας ἓνα στεναγμό:

—Νομίζεις ὅτι θὰ μὲ ἄκουγαν;

Ὁ δικηγόρος σήκωσε τοὺς ὄμους:

—Πρῶτον δὲν ξέρεις, μορφεὶ καὶ νὰ σὲ ἄκουγαν. Ἄν ὁμως δὲν γινόταν τίποτα, θὰ ἔπρεπε τότε νὰ εἰδοποιήσης τοῦλάχιστον τὸν πατέρα σου νὰ ἔλθῃ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του, ὅπως τὸ ἔκανε τώρα, ἔστω καὶ ἀργά. Μποροῦσες ἀκόμα νὰ ζητήσης ἐγκαίρως τὴν διάλυσι τῆς ὁμορρυθμίου, νὰ σταματήσῃ τὸ κακό. Σοβαροὺς λόγους εἶχες, πὺν ἀπαιτεῖ ὁ νόμος....

★

Κάποτε, ὁ κ. Σωτηράκης ἔρριξε ἔξω μιὰ ματιὰ στὰ νοῦμερα τοῦ δρόμου, πὺν ἐνῶ ὡς τότε ἐμεγάλωναν, ἔφθασαν φαίνεται στὸ ἀπροχώρητο, ἐκεῖ κοντὰ στὸ Μοσχάτο, καὶ ἄρχισαν ἔπειτα νὰ μικραίνουν ὡς πὺν ἔφθασαν σὲ νέο 24, πὺν ὁμως κι' αὐτὸ δὲν ἦταν τὸ δικό τους! Ἔγιναν νέες ἐπιτόπιες ἔρουνες καὶ ὁ σωφὸρ, γεμάτος χαρὰ πὺν πλούτιζε τὶς γνώσεις του (χωρὶς νὰ παύῃ καὶ τὸ ταξιμέτρο νὰ γραφῆ), ἔμαθε ὅτι ὑπάρχει... καὶ τρίτῃ ἀρίθμησις στὸν δρόμο, καὶ ὅτι ἡ ὁδὸς Πειραιῶς, γιὰ τοὺς Πειραιῶτες λέγεται ὁδὸς Ἀθηνῶν, μὲ νέα νοῦμερα ἀπὸ κάτω! Καὶ τὸ ταξὶ κίνησε πάλι....

Κοντὰ στὴ λαχαναγορὰ τοῦ Πειραιῶς, ὁ κ. Σωτηράκης ἔκανε στὸν νεώτερο τῶν Π.Ρ.Σ. υἱὸν μιὰ ἔκκλησι:

—Χρειάζομαι ἓναν ἀπὸ σᾶς, νὰ μὲ βοηθήσῃ γιὰ τὸ ξελάσπωμα—ἂν θὰ τὸ κατα-

φέρωμε. Χρειάζομαι ένα «μαντρόκυκλο», να κάτσει έξω απ' τὸ ταμῆο, νὰ γαυγίξει, νὰ σταματήσουν οἱ σπατάλες, οἱ κλειψιές, νὰ βλέπουν ἕναν σοβαρὸ καὶ ὑπεύθυνο ἄνθρωπο οἱ τρίτοι. Καὶ αὐτὸς ὁ κάποιος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε ὁ πατέρας σου, γιατί εἶναι ἄρρωστος, οὔτε ὁ Φάνης καὶ ὁ Τάκης γιατί καὶ οἱ δύο σου ἀδελφοὶ τὰ ἔχουν ὀλότελα χαμένα. Ἀφοῦ λοιπὸν δὲν ὑπάρχει ἄλλος καταλληλότερος, αὐτὸς ὁ κάποιος πρέπει νὰ εἶσαι ἐσύ!

Ἀπόρησε ὁ Γιάννης:

—Ἐγώ; Μὰ ἡ ἔταιρεία χρειάζεται, ὅπως ἀκούω, χρῆμα γιὰ νὰ σωθῆ. Ἐγὼ δὲν ἔχω. Τί θὰ προσφέρω ἐγώ;

—Ὅ,τι ἀκριβῶς λείπει ἀπὸ τ'ἀδέλφια σου! Τὸ ἄλατι ποῦ προλαβαίνει τὴ σαπίλα. Τὰ πνευματικά σου κεφάλαια. Τὴν νοικοκυρωσύνη, τὴν πίστι στὶς συναλλαγές, τὸ θάρρος καὶ τὴν πίστι (ποῦ λές ὅτι ἔχεις) μπροστὰ στὸ ἀδιέξοδο. Ὡς σήμερα ἀρκέσθηκαν σὲ μιὰ ἀδρανῆ καὶ παθητικὴ στάσι. Θὰ ἀλλάξῃς τώρα τακτικὴ, νὰ δοῦμε τί μπορεῖ νὰ γίνῃ;

Ἐκοῦνησε τὸ κεφάλι καὶ κατέληξε ἀνήσυχος:

—Ἀλλοιῶς, ἀλλοιῶς, δὲν βλέπω σωτηρία... Οὔτε στὴν ἡσυχία συνειδησί σου! Εἶναι βλέψεις καὶ ἡ ὁμόρρυθμος ἔταιρεία σὰν τὴν κοινωνία. Ὅλοι μας ἀλληλέγγυοι. Καὶ ἀλλοίμονο σὲ κείνους ποῦ ἐνῶ εἶναι τὸ ἄλατι, ἀποτραβιῶνται στὴ δουλίτσα τους, στὴν οἰκογενειοῦλα τους, τὰ μικροσυμφέροντά τους, καὶ μένουν ἄκαρποι, ἀρηγνικὰ στοιχεῖα, ξεγελασμένοι ὅτι εἶναι τάχα «ἁθῶοι», ἐπειδὴ δὲν ζημιώνουν θετικά, μὲ ἀντικοινωνικὲς πράξεις. Αὐτοὶ στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως εἶναι οἱ κύριοι ἔνοχοι! Οἱ ἄλλοι ὅσα ξέρον τὸσα κάνουν!...

Τὸ 24γ εὐρέθηκε ἐπὶ τέλους! Ὁ Γιάννης ἔβγαλε πρῶτος τὰ πόδια του ἔξω ἀπὸ τὴν κοῦρσα ψιθυρίζοντας:

—Ἄς εἶναι, αὐτὰ εἶναι ἀνώτερα μαθηματικά! Δύσκολο νὰ τὸ καταλάβω ὅτι εἶμαι ἔνοχος, ἐγὼ!...

Ὁ φίλος του τὸν χτύπησε χαϊδευτικὰ στὴν πλάτη:

—Ἐδῶ Γιαννάκη εἶναι δύσκολο νὰ ἀνακαλύψωμε τὸ 24γ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς καὶ μάλιστα μὲ ὁδηγὸ τὸν δάσκαλο τῶν σωφέρ...

ΟΥΤΙΣ

ΠΟΝΕΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

(1941-1955)

Γλυκεῖα Μητέρα! Χρόνια δίσεχτα καὶ θλιβερὰ
περνᾶς...
Μέσ' στὸν παγκόσμιο σίφουνα, ἦταν γραφτὸ,
τὸ πέλμα τῶν βαρβάρων νὰ μολῆνῃ,
τὰ δοξασμένα στοὺς αἰῶνες χρώματά σου...
Πλήθος παιδιὰ σου ἐξόντωσε—βάσκανῃ λὲς κα-
τᾶρα—

μ' ἀδελφικὴ ρομφαῖα τὸ μῖσος.
Ἔρημα σπίτια ἀπόμειναν παντοῦ καμένα
κι' ἀπ' τοὺς ἀγνοῆς ποιοὺς ποιμένες τους
οἱ Ἐκκλησιῆς σου ὀρφανεμένες...
Γύμνια, ὀρφάνια καὶ καῦμος...

Πρὶν οἱ πληγές σου γειάνουν,
ἦρθαν σεισμοί, καταστροφές,
κατακλυσμοί, πλημμύρες
καὶ θλίψη ἀπλώθηκε ξανά...
Ἐλλάδα Μάνα! Στ' ὄλεθρου ἀνάμεσα
τὸ πένθος, στέκεις τώρα, τὸ βαρὺ,
ἰέρεια, θαρρεῖς, περήφανη τοῦ πόνου,
τ' ἀδικοσκοτωμένα σου παιδιὰ θρηγῶντας.

Μὰ ἡ πονεμένη σου καρδιά σπαράζει
καὶ γιὰ τὰ σκλαβωμένα τ' Ἐλληνόπουλα,
ποῦ ἀπ' τὸ μεγάλο, τὸ κλεμένο σου νησί,
ἀσώπαστα, γιὰ λεφτεριά
βροντοφωνοῦν καὶ γιὰ τὸ δίκιο.
Ἄλλὰ τ' ἀχάριστα κι' ἐπιπορκα ἔθνη,
ἔχουν ξεχάσει, τῶν παιδιῶν σου τὶς αἱμάτινες
θυσίες καὶ σπονδές...

Εἶν' τὸ κορμί σου πληγωμένο
κι' αἷμα τὸ δάκρυ σου κυλᾶ...
Μητέρα εὐγενικὴ καὶ τιμημένη!
Οἱ φίλοι μᾶς ξεχάσανε,
χαϊρέκακα οἱ ὄχτροί μας χαχανίζουν.
Μία ἐλπίδα μένει πάντα
Ἐκεῖνος... Τῶν λαῶν ὁ ἀλάνθαστος Κριτής...
Τὰ χέρια σ' ἰκεσία νὰ ὑψώσουμε,
κι' αὐτὸς, θε νὰ σοῦ γεיאῖν τὶς πληγές,
τὸ δίκιο θὰ σοῦ δώσει,
καθὼς στὸ εἰκοσιένα,
ὅπως στὴν Πίνδο καὶ στὴν Κορυθαῖ.
Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ



ΑΠΟΨΕΙΣ

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Θὰ ἐμέναμεν ἐντελῶς ἔξω τῆς πραγματικότητος ἐάν, ἀσχολούμενοι τώρα μὲ ὀ,τιδήποτε τὸ ἑλληνικόν, παρεργωρίζαμεν τὸ γεγονός ὅτι σήμερον εἰς ἄλλην τὴν Ἑλλάδα, καλῶς ἢ κακῶς, εἶναι ἀπλωμένη ἢ ἐκ τῶν ἐκλογῶν ταραγμένη ἀκόμη ἀτμόσφαιρα. Καὶ ὅμως, ἀπὸ ὅλας τὰς περὶ τῶν ἐκλογῶν συζητήσεις, σπουδαιότεραι εἶναι, τολμῶμεν τοῦλάχιστον νὰ νομίζωμεν, δύο διαπιστώσεις, τὰς ὁποίας χρέος τῶν «Ἀκτίνων» εἶναι νὰ ἐμφανίσουν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν.

Ἡ πρώτη διαπίστωσις ἀναφέρεται εἰς τὴν οικονομικὴν συγκρότησιν τῆς κοινωνίας μᾶς καὶ τὴν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ πλοῦτου διαφοροποίησιν. Ἐὰν συγκρίνωμεν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, τὴν Ἑλλάδα τὴν σημερινὴν μὲ τὴν Ἑλλάδα τὴν πρὸ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἔχει συντελεσθῆ μία θλιβερὰ ἀλλοίωσις συνισταμένη εἰς τοῦτο : Πρὸ τοῦ πολέμου ἐκαυχώμεθα ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει ἡ ὡς πρὸς τὴν κατανομήν τοῦ πλοῦτου μεσότης, ἢ ὁποία ἐπιτρέπει νὰ μὴ ἔχωμεν ἀκρότητας εἰς τὴν διαφορὰν μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν. Ἐσυνηθίζαμεν νὰ λέγωμεν μὲ καύχησιν, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομεν οὔτε τοὺς τρομερὰ πλουσίους, τοὺς μεγιστάνας τοῦ πλοῦτου, ὅπως τοὺς ἔχουν ἄλλαι χῶραι, οὔτε πάλιν τὰ «σλάμ» καὶ τὴν ἀπαθλιώσειν τὴν ὁποίαν ἐργώρισε φερ' εἰπεῖν ἢ Ἀγγλία ! Ἐ, λοιπόν, καιρὸς εἶναι νὰ προσέξωμεν, ἴσως καὶ αἱ ἐκλογαὶ μᾶς βοηθοῦν νὰ προσέξωμεν, ὅτι αὐτὴ μας ἢ καύχησις ἀνήκει εἰς τὸ παρεθόν. Διότι καὶ εἰς τὴν χῶραν αὐτὴν πλέον ἐπῆλθε μία διατάραξις τῆς ἰσορροπίας, μία μετατόπισις εἰς τὴν πλάστιγγα εἰς τρόπον ὥστε ἀπὸ τῆς μεσότητος ἐφθάσαμεν εἰς τὰς ἀκρότητας ὡς πρὸς τὴν κατανομήν τῶν ἀγαθῶν.

ΠΩΣ ΤΑ ΕΚΑΤΑΦΕΡΑΜΕΝ ;

Τὸ δὲ τραγικὸν εἶναι ὅτι αὐτὸ γίνεται καθ' ἣν ἐποχὴν εἰς τὰς ἄλλας χῶρας ἐγίνεν ἀντίθετος μετατόπισις πρὸς τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν ἀκροτήτων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, φερ' εἰπεῖν, εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς ἄλλας μεγάλας χῶρας, συνεπεῖα κυρίως ἐξελίξεων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν, συνεπεῖα φορολογίας, χωρὶς δυνατότητα φοροδιαφυγῆς καὶ ἀκόμη μιᾶς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ μὲ ζωντανὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις καὶ μὲ ἀληθῆ ἐφαρμογὴν διαφόρων κοινωνικῶν μέτρων, ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀμβλύνεται ἡ ὀξὺτης τῶν ἀντιθέσεων. Πῶς τὰ ἐκαταφέρουμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ αὐξάνη, ἀντιθέτως, ἡ ὀξὺτης καὶ νὰ ἔχωμεν ἀφ' ἑνὸς μίαν ἀπερίγραπτον δυστυχίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνα πλοῦτον ἀπεχθῆ διὰ τὴν ἀναίδειαν μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος, παρ' ὅλα τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἐπιδεικνύεται ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τοῦ πεινασμένου λαοῦ ;

Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ παρουσιάσωμεν ὡς μίαν εἰκόνα τῆς ἀντιθέσεως, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνα « κέντρον » (Ὁμόνοια - Σύνταγμα κλπ.), ἕνα « Σίτυ » μὲ θαυμασίους δρόμους, μὲ πολυκατοικίας «dernier cri», μὲ κέντρα πολυτελείας, βιτρίνες προκλητικῆς καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ ὀλίγον πέρα πέρα συνοικισμοί, «σλάμ» μὲ τρώγλας ἐλεεινῶς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν οὔτε κοινόχρηστα ἀποχωρητήρια διὰ πλείονας οἰκογενείας. Συνοικισμοὶ τοὺς ὁποίους δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τοὺς πλησιάσετε χωρὶς νὰ πιάσετε τὴ μύτη σας ! Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Ἡ ἀντίθεσις προβάλλει παντοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, διὰ νὰ πάρωμεν ἄλλο παράδειγμα, ἔχομεν τὴν «κοσμικὴν κίνησιν», ἢ ὁποία ὀργιάζει κυριολεκτικῶς εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων ὅλων τῶν ἀποχρώσεων καὶ δὲν θέλει νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ἔπαρσιν

τοῦ πλούτου καὶ τῆς σπατάλης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ βλέπομεν, εἰς τὰς ἰδίας ἑφημερίδας, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην αὐτοκτονίας ἢ ἀποπείρας αὐτοκτονίας διὰ λόγους οἰκονομικοῦς.

ΘΛΙΒΕΡΟΝ ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ

Δὲν μᾶς μένει βεβαίως ἐδῶ χῶρος διὰ νὰ ἀναλύσωμεν περαιτέρω τὸ θέμα. Θὰ περιορισθῶμεν μόνον, ἐπαναλαμβάνοντες ὅ,τι ἄλλοτε πολλάκις ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς ἔχει τονισθῆ, νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὸν ἀπαίσιον ρόλον τὸν ὁποῖον τὸ κράτος ἔχει παίζει εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν. Ἔχομεν τὸ θλιβερόν προνόμιον νὰ διαθέτομεν τὴν χειροτέραν ἴσως κρατικὴν μηχανὴν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὁ πολιτισμένος κόσμος. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τριακόσιοι βουλευταὶ (πρὸς 7.000 δρχ. τὸν μῆνα!) οἱ μισοὶ περίπου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διαθέτει ἡ πολλαπλασία εἰς κατοίκους καὶ εἰς εἰσοδήματα Γαλλία, καθ' ἣν στιγμὴν εἶναι πανθομολογούμενον ὅτι μὲ τοὺς 150 θὰ ἐγίνετο ἡ ἰδία ἐργασία, ἢ ἂν θέλετε ἡ ἰδία κωλυσιεργία. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ εἰς τὰς φυλακὰς σαπίζουν Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι προσωποκρατοῦνται διὰ τρεῖς κ' ἐξῆντα τὰς ὁποίας χρεωστοῦν εἰς τὸ κράτος. Ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριὰ καὶ τὰ δύο ἡμισφαίρια γεμᾶτα ἀπὸ ἀπεσταλμένους τοῦ κράτους, οἱ ὁποῖοι δαπάναις μας περιδιαβάξουν τὰς πέντε ἡπείρους καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἰκογένεια δημοσίων « ὑπηρετῶν » μὲ 800 δραχμὰς μισθόν, ποῦ ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἄλλην χάνουν τὸ ψωμί των... διὰ λόγους οἰκονομίας τοῦ κράτους!

Καὶ δὲν σταματοῦν ἐδῶ τὰ κατορθώματα. Τὸ κράτος κατῴρθωσε καὶ κάτι ἄλλο, μοναδικὸν ἴσως εἰς τὸν κόσμον, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἑντασίμ μετὰ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται ἐδῶ. Ἐκαμε μίαν διαφοροποίησιν τῶν εἰσοδημάτων. Τὰ διήρσεσε εἰς νομοταγῆ, ἐμφανῆ καὶ εἰς παράνομα, ὑποχθόνια. Εὐνοεῖ τὰ δεύτερα καὶ καταδιώκει τὰ πρῶτα. Ἐπιβάλλει φόρους ἀμελετήτους, ἀψυχολογήτους καὶ κατὰ τρόπον ἑξαλλοῦν ἐφαρμοζομένους. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κάμη τὸ παραμικρὸν διὰ τὴν φοροδιαφυγὴν τῶν

ἀληθινὰ μεγάλων, τῶν κολοσσιαίων, ἀλλ' ὑπόπτου πηγῆς εἰσοδημάτων. Ἐχει βάλει στὸ μάτ' μερικοὺς ἐπαγγελματίας, ἀπὸ τῶν καταστηματαρχῶν, τοὺς ὁποίους δέρνει ἢ κρίσις μέχρι καὶ τοῦ στραγαλατζίου τῆς γειτονίας, ἐνῶ ἀφίνει καὶ τοῦ φεύγουν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ αἱ ἄγνωστοι πλὴν γνωστοῦνται ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων τὰ ὁποῖα κερδίζονται μὲ τρόπον σκανδαλώδη. Αὐτὰ τὰ κέρδη τὰ σκανδαλώδη μένου ἀφορολόγητα, ἢ μᾶλλον ἐνθαρρύνονται μὲ « παγωμένας πιστώσεις » καὶ παρόμοια!

ΜΗΠΩΣ ΤΗΝ ΕΙΔΑΤΕ ;

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη διαπίστωσις τὴν ὁποίαν θέλομεν παραλλήλως νὰ ἐμφανίσωμεν. Ἀναλογισθῆτε τὴν τελευταίαν προεκλογικὴν περίοδον, ἀλλὰ παρατηρήσατε καὶ τὴν μετεκλογικὴν ψυχολογικὴν ζύμωσιν. Μήπως εἶδατε πούθενά τὴν πνευματικὴν ἠγεσίαν τοῦ τόπου περιερχομένην καὶ αὐτὴν τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας καὶ τὰς ρύμας καὶ τὰς ἀγυίας, διὰ νὰ δώσῃ ὄχι κομματικὰ συνθήματα, ἀλλὰ πνευματικὴν τόνωσιν — μήπως τὴν εἶδατε πούθενά ;

Ἄλλὰ ποῖαν ἠγεσίαν ; Ἡ μὲν ἐπιστήμη εἰς τὴν Ἑλλάδα, εὐρισκουμένη βεβαίως τώρα ὄχι ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης τῆς ἔστω καὶ ἐξ ἐπόψεως καθαρῶς ἑλληνικῆς, ἔχει λησμονήσει τὰς ἡγετικὰς τῆς εὐθύνας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τέχνην, τὰ γράμματα... δὲν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ὑπεθυμίσωμεν ὅσα κατὰ τὴν κατοχὴν εἶχαμεν τονίσει μὲ τὰς ἑκατοντάδας τῶν λογοτεχνικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν διαρκούσης τῆς κατοχῆς καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἡγετικὴν ἐπίδρασιν καὶ τόνωσιν τοῦ λαοῦ, ποῦ ὑπέφερε τότε ἀπὸ τὸ πέλμα τοῦ κατακτητοῦ.

Μένει, βέβαια, ἡ ἠγεσία ἡ πνευματικὴ, ἡ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἄλλὰ ποῖα ἠγεσία ; Τί νὰ τὰ ἐπαναλάβωμεν ! Ὁ πόλεμος ἀπετέλεσε μίαν εὐκαιρίαν ἐπιστροφῆς τῶν μεγάλων μαζῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν πίστιν. Καὶ ἡ Ἑλλάς εἶδε μίαν ἄνθησιν χριστιανικὴν ἄνευ προηγούμενου. Ἄλλὰ τί

νά τὰ κάμωμεν αὐτά, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἀξιοποιῶν τὴν τοιαύτην ἀνθησιν ! Ἀντὶ τῆς ἀξιοποιήσεως βλέπομεν ψυχρότητα, κακότητα, ἄρησιν παντός ὅ,τι εἶναι συναντίληψις τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ σημερινά του προβλήματα καὶ τὰς σημερινάς του δυσκολίας, μικρότητα ἀπελπιστικὴν !

Πολὺ λυπούμεθα διότι καὶ αἱ δύο διαπιστώσεις, τὰς ὁποίας φέρομεν ἐνώπιον τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας κοινοῦ εἶναι λυπηραὶ καὶ καθ' ἑαυτὰς ἀποκαρδιωτικαί. Ἄλλὰ δι' αὐτό, ἴσως, εἶναι καὶ ἐλπιδοφόροι. Μὲ τὴν ὑπέροχον διαλεκτικὴν τοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν ἀρχίζῃ ἡ μεγάλη δίψα εἰς τὴν γῆν, ἐτοιμάζει ὁ οὐρανὸς τὰ νέφη τῆς ἐλπιδοφόρου βροχῆς. Ὁ λαὸς ὁ δοκιμαζόμενος, εἶναι ἤδη ὁ λαὸς ὁ ὁποῖος δικαιοῦται ἢ μᾶλλον ὑποχρεοῦται νὰ εἶναι γεμᾶτος ἐλπίδα !

Η ΑΝΘΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος σχετικῶς πρὸς τὴν σημερινὴν ἀνθησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ : Τὸ γνωστὸν ἀμερικανικὸν περιοδικὸν « Life », περιοδικὸν κάθε ἄλλο παρὰ θρησκευτικόν, περιοδικὸν κοσμικόν, κοσμικώτατον, ἐξέδωκεν ἕνα τεῦχος (τῆς 6 Φεβρουαρίου), ἀληθινὸν θαῦμα ἐκδόσεως, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Τὸ φυλλομέτρημα τοῦ τεύχους αὐτοῦ σὰς γεμίζει ὡς χριστιανὸν ἀπὸ ὑπερφάνειαν καὶ ἀπὸ ἐντροπὴν. Ἀπὸ ὑπερφάνειαν, διότι ἔρχεται ὁ ἕξω μᾶλλον τοῦ Χριστιανισμοῦ κόσμος καὶ σὰς δείχνει τί λάμψιν ἔχει σήμερον ἡ χριστιανικὴ ἀνθησις ! Ἀπὸ ἐντροπὴν, διότι σκέπτεσθε ὅτι καὶ ὁμοῦς ἡ ἀνθησις αὐτὴ δὲν ἀξιοποιεῖται.

Τὸ τεῦχος παρουσιάζει πρῶτον εἰς εἰκόνας τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ γύρω - γύρω εἰς τὸν πλανήτην. Ἐπειτα ἐμφανίζει τὸν Χριστιανισμὸν διαπλάσσομενον ἱστορικῶς, ἀπλωνόμενον ἀλλὰ καὶ διωκόμενον εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἐχει καὶ ἐρωτήσεις ἀκόμη διὰ νὰ ἐλέγξωμεν τὰς γνώσεις μας ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ εἰδικὸν λεξικὸν θεολογικῶν ὄρων διὰ νὰ ἡμπορῇ κανεὶς εὐκολώτερα νὰ

παρακαλουθῆσιν τὰ περιεχόμενα τοῦ τεύχους. Περιέχει καὶ μελέτας ὅλως περισπούδαστους, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ ὑπογραμμίσωμεν ἰδιαιτέρως τὸ ἄρθρον τοῦ Paul Hutchinson « Ἡ πρὸς τὰ ἄνω πορεία τῆς χριστιανικῆς πίστεως ». Τὰς σελίδας του γεμίζουν ἀκόμη στατιστικὰ στοιχεῖα, χάρται, εἰκόνας πλήρεις ἀπὸ χριστιανικὴν ζωὴν ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἀπὸ τὰ χωράφια, ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μαλαισίαν, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας. Ἀποτελεῖ, ἐν συμπεράσματι, ἡ ἐκδοσις αὐτὴ μίαν ἐμφάνισιν τῆς σημερινῆς ἐπιβολῆς τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ Χριστιανισμὸς πρωτοφανοῦς, ὅπως λέγει, εἰς τὴν ἱστορίαν !

Καὶ ὅλα αὐτὰ ἀποκλειστικῶς ἀπὸ λόγους δημοσιογραφικῆς ἐνημερότητας, διότι ἀνεγνωρίσθη ὅτι καὶ διὰ λόγους ἀκόμη δημοσιογραφικῆς σκοπιμότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῇ ἕνα τέτοιο τεῦχος μὲ ἕνα τόσο πλούσιον « ρεπορτάζ ».

Θὰ ἠθέλαμεν νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, ὅσοι ἡμποροῦν νὰ προμηθευθοῦν αὐτὸ τὸ τεῦχος καὶ νὰ τὸ κυττάξουν διὰ νὰ χαροῦν καὶ νὰ διδαχθοῦν !

ΝΑ ΜΑΣ ΕΥΓΙΝΗΣΟΥΝ

Κάπου εἰς τοὺς « Ἀθλίους » τοῦ ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ παρουσιάζει τὴν ἀνισότητα ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξύ πλουσίων καὶ πτωχῶν μὲ τὸ ἐξῆς παράπονον ἑνὸς ἀπόρου : « Σεῖς οἱ πλούσιοι γιὰ νὰ δῆτε ἂν κἀν κρὺ ἐξῶ, συμβουλευέσθε τὸ θερμόμετρον. Ἐμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὸ θερμόμετρον » !

Πράγματι, τὴν ἀνισότητα μεταξύ πτωχῶν καὶ πλουσίων, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε καὶ ἀνωτέρω λόγος, περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν πείνα, τὴν δείχνει τὸ κρὺ, ὁ χειμῶν, ἡ παγωνιά. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἡμποροῦν νὰ ζεστάνουν τὸ σπίτι τους, ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε πέντε καυσόξυλα διὰ νὰ κάμουν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ σπιτιοῦ των κάπως ὑποφερτὴν. Καὶ ἡ βαρυχειμωνιά ἢ ὁποία μᾶς ἐβασάνισεν ἐφέτος ἐδειξεν αὐτὴν τὴν ἀνισότητα εἰς τὴν τραγικωτέραν τῆς ὀψιν. Δὲν ἀποτελεῖ βέβαια πολυτέλειαν νὰ ἔχη κανεὶς μίαν θέρμανσιν εἰς τὸ σπίτι του.

Ἄλλ' ἀποτελεῖ δράμα ἀληθινὸν τὸ νὰ μὴν τὴν ἔχη... μὲ τέτοιο κρῦο! Καὶ μυριάδες ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν δὲν τὴν εἶχαν, ἐνῶ εἶχαν τὴν πείνα. Δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς πόλεις, ἐννοοῦμεν κυρίως τὰ χωρία, τὴν ὑπαιθρον, ὅπου ὁ χειμὼν ἦτο ἀσυγκρίτως φοβερώτερος καὶ ἡ ἀνάγκη μιᾶς θερμάνσεως αὐτόχρημα ζωτικῆ! Τοῦτος ὁ χειμὼν μᾶς ἐδείξε πράγματα τὰ ὁποῖα πρέπει ἐπὶ τέλους, αὐτὰ τοῦλάχιστον, νὰ μᾶς ξυπνήσουν!

Η ΔΑΣΚΑΛΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Ἀνεξαρτήτως ὅμως ἀπὸ τὴν γενικὴν αὐτὴν δοκιμασίαν, ὑπάρχουν ὠρισμένα πρόσωπα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπεν ἰδιαιτέρως νὰ εἶναι ἐστραμμένος ὁ λογισμὸς μας, ὅταν ἐνσκήπη βαρυχειμωνιά, ἡ παντοειδῆς βαρυχειμωνιά βέβαια, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ γράμμα βαρυχειμωνιά τὴν ὁποίαν ἐπεράσαμεν.

Σκεφθῆτε νὰ εἴσθε τοποθετημένος, ἀπὸ χρέος ἱερὸν, κάπου ἐκεῖ εἰς ἓνα χωριὸν ἀκραιὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἀντὶ κατοικίας ἔχετε ἓνα δωμάτιον - καλύβα καὶ ἡ τρύπια σκέπη τοῦ τρίζει ἀπειλητικὰ ἀπὸ τὸ ἀσήκωτον βῆρος τοῦ χιονιοῦ. Σταγόνες - σταγόνες τὸ χιόνι αὐτὸ ποτίζει τὸ χῶμα τοῦ δωματίου καὶ μουσκεύει τὰ ρούχα, ἐνῶ τὸ ξεροβόρι περνοδιαβαίνει ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν πόρτα μὲ τίς πολλὰς χαρματιὰς. Καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρον δὲν βλέπετε παρά τὸ ἀπεραντον σάβανον τὸ ὁποῖον ἐτύλιξε τὸ μικρὸν, ὄρεινὸν χωριό. Φαντασθῆτε τώρα, νὰ εὐρίσκεσθε ἐκεῖ μόνος, κατάμονος. Οὔτε κἂν, ὅπως οἱ ἄλλοι χωρικοί, μὲ τὴν οἰκογένειάν σας. Ἴσως ἔχετε μῆνες νὰ φᾶτε κρέας, πάντως δὲν ἔχετε οὔτε κἂν τὴν παρηγορίαν τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸν χειμῶνα τὸ ζεστὸ φαγητό, διότι εἴσθε ἕξενος. Οὔτως ἢ ἄλλως, ἡ διατροφή τοῦ ξένου εἰς τὸ χωριὸν εἶναι πρόβλημα, τώρα ὅμως μὲ τὸν λευκὸν ἀποκλεισμόν, τὸν ὁποῖον φέρνει τὸ χιόνι, τὸ πρόβλημα καταντᾶ ἀπελπιστικῶς δυσχερές. Ἐν τῷ μεταξύ σταματᾷ καὶ ἡ μόνη παρηγορία τὴν ὁποίαν εἶχατε, νὰ ἔρχεται ὁ ταχυδρόμος κάθε δύο-τρεῖς ἡμέρες. νὰ σᾶς φέρνει ἓνα γράμμα ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σας. Θὰ ἐρωτήσετε, ἴσως, ἂν ὑπάρχουν τέ-

τοιοὶ ἄνθρωποι. Ἄν ὑπάρχουν; Ὑπάρχουν πάρα πολλοί. Ἄλλὰ πρὸ παντὸς ὑπάρχουν πολλές. Διότι ὑπάρχει ἡ περιπτώσις ὅπου προστίθεται εἰς ὅλα ὅσα εἶπαμεν καὶ ἡ δυσχέρεια ἀπὸ τὸ φύλον. Πρόκειται περὶ τῆς νεαρᾶς κοπέλλας ἡ ὁποία ἐπιτελεῖ ἱερὰν ἀποστολήν, τὴν ἱρωτάτην ἴσως, εἰς τὰ ἄκρα τῆς Ἑλλάδος. Τῆς δασκάλας τοῦ χωριοῦ μας!

Ἄς πληροφορησώμεν, λοιπόν, τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστας, ὅτι χιλιάδες ἑλληνοπούλλες δασκάλας ὑπέφεραν τέτοιον χειμῶνα διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀποστολήν των! Ἄς τὸ πληροφορηθοῦμεν, διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτὲς τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν, ὅτι τοῦλάχιστον ὅσοι παρακολουθοῦν αὐτὴν τὴν στήλην αἰσθάνονται κάποιαν εὐγνωμοσύνην δι' αὐτάς. Καὶ ἂν καμμιά φορὰ δώση ἡ περίστασις, ἃς ἐκδηλώσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν.

Εἶναι καὶ αὐτὸ κατὶ!

ΕΝΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Τὸν περασμένον Ἰανουάριον συνῆλθεν εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας, ἓνα γενικὸν συνέδριον τῶν καθολικῶν Ἑλβετῶν ἰατρῶν. Ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὸν πίνακα τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα συνεζητήθησαν, βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει μία ἐνδιαφέρουσα αὐτότης προσπάθειας μὲ τὴν ἐργασίαν τῆς « ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος », περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς ἄρθρον τοῦ παρόντος τεύχους. Πράγματι καὶ ἡ ἐργασία τοῦ συνεδρίου τῆς Βασιλείας ἀνεφέρετο κυρίως εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν σημερινὴν ἰατρικὴν, ἀντιμετωπίζουσαν τὴν προσωπικότητα αὐτὴν μὲ τὰ προβλήματα τῆς ὡς ἐνότητος ψυχοσωματικῆς.

Τὸ συνέδριον ἔλαβε χώραν εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν θὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς. Δὲν θὰ εἶναι ἴσως πολὺ νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ θελήσουν νὰ ἐνδιαφεροῦν καὶ διὰ τοιαῦτα συνέδρια, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διὰ τοιαῦτα θέματα, καὶ οἱ ἰατροὶ μας καὶ οἱ διανοούμενοί μας γενικώτερον καὶ ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ πάρη

καὶ ἡ Ἑλλάς μίαν ἀληθινὰ προοδευτικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν πορείαν διὰ μέσου τῶν συγχρόνων καιρῶν.

ΑΡΝΗΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Τὸ γνωστὸν γαλλικὸν περιοδικὸν « *Historia* » δημοσιεύει εἰς τὸ φύλλον τοῦ περασμένου Φεβρουαρίου, ἕνα ἄρθρον τοῦ Roger Régis (ἀναδημοσιευθὲν καὶ εἰς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα) τὸ ὁποῖον ἔχει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον ἐὰν συνδυασθῇ μετὰ τὸ περὶ ἀρνήσεως ἄρθρον τοῦ παρόντος φύλλου. Ἀναφέρεται εἰς μίαν μορφήν ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν ἐκπροσώπους τῆς τριαύτης νοοτροπίας, εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκον τὸν Μέγαν.

Δὲν ἦτο βεβαίως μόνον ἀρνητῆς ὁ βασιλεὺς αὐτός καὶ δὲν θὰ παραγνωρίσῃ κανεὶς καὶ τὴν πολλαπλῆν θετικὴν δημιουργίαν του. Ἄλλ' εἶχε διαποτισθῇ ἀπὸ τὸ ἀρνητικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐκαυχᾶτο δι' αὐτό. Ὡς τοιοῦτος ἀρνητῆς, ἐσεμνύνετο, ὅτι ἦτο καὶ ἐχθρὸς ὄλων τῶν κακῶν τὰ ὁποῖα παρουσίαζεν ὁ πολιτισμὸς τῶν περασμένων αἰώνων, τῆς ἀνισότητος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἦτο φίλος τῆς ἐλευθερίας, κήρυξ τῶν «ἀνθρωπιστικῶν» ἰδεωδῶν, μαθητῆς τοῦ Βολταίρου κλπ. Λοιπὸν, τὸ ἄρθρον τοῦ Roger Régis, δείχνει πῶς εἰς τὴν πράξιν ἐφήρμοξε ὁ Φρειδερίκος ὁ Μέγας αὐτὰς τὰς μεγάλας ἀρχάς, πῶς δηλαδὴ ἡ ἄρνησις, ὅταν χρειασθῇ νὰ γίνῃ δημιουργία, ἀρνεῖται καὶ ἑαυτήν.

Πρόκειται περὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ Πρώσου βασιλέου von Trenck, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ «ἐγκλημα» νὰ ζητήσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Πρώσου βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς ἐφριξε πρὸ τῆς ἰδέας ὅτι ζητεῖ τὴν χεῖρα τῆς ἀδελφῆς του ἕνας ἀπλοῦς ἀριστοκράτης, βαρῶνος (φαντασθῆτε νὰ ἦτο καὶ ἀπλοῦς ἀτόξ !) πράγμα τὸ ὁποῖον ἐθεώρησεν ὡς ὀδηγοῦν εἰς μίαν « *mésalliance* ». Καὶ ἀποστέλλων εἰς περίπατον καὶ τὸν Βολταῖρον καὶ τοὺς ἐγκυκλοπαιδιστὰς καὶ ὅλα τὰ περὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπι-

κότητος κλπ. συλλαμβάνει τὸν βαρῶνον καὶ τὸν παραπέμπει εἰς δικαστήριον ἀποτελούμενον ἀπὸ φίλους, βέβαια, τοῦ Φρειδερίκου. Καὶ μετὰ μίαν φανταστικὴν κατηγορίαν προδοσίας, ὁ βαρῶνος καταδικάζεται εἰς ἰσόβιον φυλάκισιν.

ΤΙ ΘΑ ΕΛΕΓΑΝ !

Ἄλλ' ἡ τραγικὴ ἱστορία συνεχίζεται ὄλο καὶ φοβερωτέρα. Ὁ ἀτυχῆς Trenck δὲν φυλακίζεται ἀπλῶς. Ἀποστέλλεται εἰς ἕνα φρούριον καὶ κλείνεται κατὰ μέρος εἰς ἕνα κελλί. Ἐπειτα ἀπὸ ἀπόπειραν δραπέτευσεως ἡ φυλάκισις του γίνεταί ἀκόμη αὐστηροτέρα. Περνᾶνε χρόνια καὶ χρόνια καὶ εἰς τὸ τέλος κατορθώνει πάλιν νὰ δραπέτευσῃ ὁ δεσμώτης καὶ καταφεύγει εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐκεῖ παραμένει ἐπὶ δέκα-δώδεκα ἔτη, ὅποτε, νομίσας ὅτι ἐτελείωσε πλέον ἡ μῆνις τοῦ μεγάλου «ἀνθρωπιστοῦ» βασιλέως, τολμᾷ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πρωσίαν. Φθάνει εἰς τὸ Ντάντσιγκ, ὅποτε ἡ ἀστυνομία τοῦ Φρειδερίκου, ἡ ὁποία δὲν εἶχε ἀφήσει στιγμὴν ποὺ νὰ μὴν τὸν παρακολουθῇ, τὸν συλλαμβάνει διὰ δόλου, τὸν κλείνει πάλιν εἰς ἕνα φρούριον, εἰς ἕνα κελλί τὸ ὁποῖον ἦτο μᾶλλον τάφος παρά κελλί (εἰκόνες σύγχρονοι σώζονται ἀκόμη), τὸν ἀλυσόδενει μετὰ ἀλυσίδες ἐξήντα ὀκτὼ λιβρῶν βάρους καὶ τὸν ἀφίνει ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἔτσι δεμένον. . .

Ἐὰν βέβαια αὐτὰ ἐγίνοντο ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ προκαλοῦσαν καὶ τῆς ἀντιχριστιανικῆς ἀρνήσεως τὴν δικαίαν ἐν τούτῳ κριτικὴν καὶ ἀπὸ χριστιανικῆς πλευρᾶς τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτοκριτικὴν. Ἐγίναν ὁμοῦς ἐν ὀνόματι τῆς ἀρνήσεως. Δι' αὐτὸ κανεὶς δὲν τὰ σχολιάζει!

ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟΝ

Μᾶς ἤλθαν ἐπιστολαὶ μετὰ συγκινητικὰ ὄντως θέματα. Ἄλλὰ, δυστυχῶς, δὲν μένει πλέον χρόνος οὔτε χωρὸς διὰ νὰ ἀσχοληθῶμεν μετὰ τὰ θέματα αὐτὰ εἰς τὸ παρὸν φύλλον. Κατ' ἀνάγκην, λοιπὸν, θὰ περιμένωμεν διὰ τὸ ἐπόμενον.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ**ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑΝ ΤΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΑΣ**

Κύριε Διευθυντά,

Πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Γεωργ. Διαμαντίκου περὶ τῆς πορείας τῶν οἰκονομικῶν μας. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ παρατηρήσω τὸ ἐξῆς. Ἐνῶ τὸ ἔθνικόν μας εἰσοδήμα ἔχει σήμερον ὑπερβῆ τὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα αἱ οἰκονομικῶς ἀσθενέστεραι τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη κατορθώσει νὰ ἀνακτήσουν οὔτε τὸ χαμηλὸν ἐκεῖνον προπολεμικὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον. Συνεπῶς ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς τῶν τελευταίων ἐτῶν, διατίθεται σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου πρὸς καταναλώσιν ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ἡ τάξις αὕτη, ὠφελῆθεισα μεταπολεμικῶς διὰ τῆς σημαντικῆς ἀνακατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, μὲ τὴν πολυδάπανη ζωὴν τῆς αὐξάνει σημαντικῶς τὴν καταναλώσιν εἰς

βάρος τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς καταναλώσεως τῶν λοιπῶν λαϊκῶν τάξεων.

Ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ἡ τάξις τῶν ἐπιχειρηματιῶν πρέπει νὰ τύχη τοιαύτης μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τῶν φορέων τῶν οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ὥστε νὰ ἀναγκασθῆ νὰ σκεφθῆ ὀρμώτερον εἰς τὸ ζήτημα τῆς συσσωρεύσεως τῶν κερδῶν. Νομίζομεν ὅτι τότε μόνον ἡ πορεία τῶν οἰκονομικῶν μας θὰ εἶναι ἀνοδική ὅταν, διὰ τῆς καταλλήλου κρατικῆς ἐπεμβάσεως, ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς ἀντὶ νὰ διατίθεται εἰς τὴν κάλυψιν τῶν πολυτελῶν ἀναγκῶν τῶν ἐπιχειρηματιῶν, διατίθεται πρὸς αὐξήσιν τῶν ἐπενδύσεων καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Πρέπει τέλος πάντων, ἐφ' ὅσον οἱ ἴδιοι δὲν τὸ ἐνοοῦν, τὸ κράτος νὰ τοὺς δώσῃ νὰ ἐνοήσῃσιν ὅτι ὑπάρχουν ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν ἀξιών καὶ ἄλλαι ἀξίαι καὶ ὅτι ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀξιών αὐτῶν δίδει τὴν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀδυνατοῦν νὰ δώσουν τὰ πλοῦτή των.

Π. Α. ΚΑΝ.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ**ΤΑ 75 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΥ**

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπληρώσεως ἐβδομηταπέντε χρόνων ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Ντοστογιέφσκυ ὁ παγκόσμιος πνευματικὸς κόσμος ἐγιόρτασε μὲ τιμὴ καὶ σεβασμὸ τὴν μνήμη τοῦ μεγάλου συγγραφέως. Καὶ νέες μελέτες, νέες αἰσθητικῆς καὶ κριτικῆς ἀναλύσεις, νέες βιογραφικῆς ἐξιστορήσεις γράφονται καὶ πάλι σ' ὀλόκληρον τὸν κόσμον γιὰ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸ ἔργον του. Τί εἶναι λοιπὸν λίγες γραμμὲς σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν στήλην μπροστὰ στὸν πελώριον ὄγκον τῶν κειμένων αὐτῶν, ποὺ ὑψώνονται σὰν ἓνα γιγάντιον κενοτάφιον στὴν καρδίαν τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῆς στήν μνήμη του ;

Καὶ ὅμως, ὅσο λίγες καὶ ὅσο ἀσήμαντες ἂν εἶναι οἱ γραμμὲς αὐτές, ἐκφράζουν πάντως μιὰ τόσο ἐπιτακτικὴ ψυχικὴ ἀνάγκη καὶ ἐκδηλώνουν ἓνα τόσο αὐθόρμητον ἀνάβρυσμα σκέψεως, ὥστε νὰ μποροῦν ἴσως νὰ τοποθετηθοῦν καὶ αὐτὲς σὲ κάποιαν γωνίαν τοῦ κενοταφίου, ταπεινὲς καὶ ἀφανεῖς κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ πολυτελῆ στέφανα.

Δὲν ζητοῦν νὰ διατυπώσουν γνώμες καὶ κρίσεις, ἢ νὰ πλέξουν ὕμνους στὸν μεγάλο συγγραφέα. Μιὰν ἀπλὴ διαπίστωση μόνον θέλουν νὰ κάμουν : τὴν διαπίστωση ὅτι ὁ Ντοστογιέφσκυ ὑπῆρξεν ἓνας γνήσιος χριστιανὸς συγγραφεύς, μὲ τὴν πιὸ βαθειὰ καὶ οὐσιαστικὴ σημασίαν τοῦ νοήματος αὐτοῦ. Διότι εἶδε καὶ ἔνοιωσε, ἀγάπησε καὶ συμπόνεσε τὴν βασανισμένη ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ πνεῦμα καθαρῶς χριστιανικόν, μὲ ἀνθρωπισμὸ καθαρῶς χριστιανικόν. Καὶ ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὴν ζωγράφισε, ἔτσι τὴν παρουσίασε μπροστὰ

στὰ ἐκθαμβὰ μάτια τοῦ κόσμου, καυτὴ καὶ πυρωμένη, νὰ φλογίζεται καὶ νὰ λυώνῃ ὀλόκληρη μέσα στὰ ἴδια τὰ πάθη τῆς, ἀναζητώντας μὲ λαχτάρια τὴν δροσιὰ τῆς ἐλπίδας, τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴν λύτρωσιν τῆς πίστεως.

Μέσα στὶς κοχλαστικῆς ἐκδηλώσεις τῆς ταλαιπωρημένης καὶ ἀναστατωμένης ψυχῆς τῶν ἠρώων του ἀναδύεται ζωντανὸς καὶ ἀληθινὸς ὁ σπὸρος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ πάνω ἀπὸ τοὺς σίφουνας καὶ τίς θύελλες τῶν ἐσωτερικῶν τους συγκρούσεων πνεεὶ ἀπαλὴ καὶ ἡρεμὴ ἡ φωνὴ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ποὺ καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν μπορεῖ νὰ κατισχύσῃ καὶ νὰ φέρῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν χαρὰν, ἀποθέτει στὶς πιὸ βαθιὰς καὶ μυστικῆς γωνιῆς τῆς ψυχῆς τίς ἀνάλαφρες αὔρες τοῦ πιὸ γνήσιου χριστιανικοῦ πνεύματος, ποὺ θὰ δυναμώσουν αὔριο καὶ θ' ἀπλωθοῦν, γιὰ νὰ γονιμοποιήσουν τοὺς σπόρους καὶ νὰ φέρουν τὴν ἀνοιξὴ καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Ὁ Ντοστογιέφσκυ βλέπει, νοιώθει καὶ ἀνασυνθέτει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ὄχι σὰν ἐπιστήμων, ὄχι σὰν ἀνάτομος, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωπος ποὺ συμπάσχει μαζί τῆς, ποὺ πονεῖ καὶ ὑποφέρει μαζί τῆς, ποὺ ἀγωνιᾷ καὶ ἀγωνίζεται μαζί τῆς γιὰ τὴν ἐξυγίανση, γιὰ τὴν ἀνάτασιν, γιὰ τὴν συνένωσιν τῆς μὲ τὸν Θεόν. Σὰν ἀληθινὸς χριστιανὸς, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰ πιὸ βαθιά, τὰ πιὸ πλατιά καὶ πιὸ γνήσια χριστιανικὰ ἰδανικά.

Αὐτὴν τὴν ἀπλὴν διαπίστωση μόνον θέλουν νὰ κάμουν οἱ γραμμὲς αὐτές καὶ νὰ τὴν καταθέσουν ταπεινὰ σὲ μιὰ γωνίαν τοῦ κενοταφίου, σὰν φόρον τιμῆς καὶ σεβασμοῦ στὴν μνήμη τοῦ μεγάλου συγγραφέως.

ΟΙ «ΦΑΡΟΙ» ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΟΥΣ ΤΜΗΜΑΤΑ

Ἐκτιμούμε καὶ θαυμάζουμε βαθύτατα ὅλο τὸ ὑψηλὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ « Ἑλληνικοῦ Φωτός » σὲ ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς καὶ κοινωνικοὺς τομεῖς τῆς πλατεῖας τοῦ δράσεως. Ἀλλὰ χαίρομαστε ἰδιαίτερα καὶ νοιῶσθε τὴν πρὸ βαθεῖα συγκίνησιν σὲ κάθε ἐκδήλωσιν τῶν παιδικῶν τμημάτων τῶν « Φάρων » τοῦ. Εἶναι ἀληθινὴ χαρὰ Θεοῦ ἡ ὥραια καὶ εὐγενικὴ προσπάθεια, ποὺ καταβάλλεται μὲ σύστημα, μὲ ἔνθουσιασμό καὶ μὲ πίστη σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ τμήματα. Ἐκατοντάδες ἀγοράκια καὶ κοριτσάκια συγκεντρώνονται τακτικὰ στὰ σχολεῖα ἢ σὲ ἄλλες φιλόζωνες στέγες σὲ διάφορες περιοχὰς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μὲ τὴν ἐμπνευσίαν καὶ τὴν καθοδήγησιν τῶν ὁμαδάρχων τοὺς συνεργάζονται, μέσα σὲ μιὰ χαρούμενη καὶ καθαρὰ ἀτμόσφαιρα, γιὰ τὴν κοινὴν ψυχικὴν τους καλλιέργειαν. Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ παίγνιδι καὶ τὸ τραγούδι, πλαταίνουν καὶ ὁμορφαίνουν ὀλοένα τοὺς ὀρίζοντες τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ἀπασχολήσεώς τους, καὶ ἀνεβαίνουν σὲ ἀνώτερες προσπάθειες καὶ θετικώτερα ἐπιτεύγματα ὁμαδικοῦ πνεύματος, ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης.

Ἡ ἐκθεσὴ παιδικῶν χειροτεχνημάτων, ποὺ μᾶς παρουσίασαν πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ, ἦταν μιὰ συμβολικὴ ἔκφρασις τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων αὐτῶν. Δὲν μᾶς εἰδείξε μόνον τὰ μικρὰ καλλιτεχνήματα, ποὺ μποροῦν νὰ φτιάξουν τὰ τρυφερὰ χεράκια τῶν παιδιῶν, ὅταν κινή τὰ δάκτυλά τους ἕνας ὑγιὲς παλμὸς καρδιάς μαζί μὲ μιὰν καθαρὰ πνοὴ σκέψεως. Μᾶς εἰδείξε προπάντων, μὲ τὸ βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο νόημα τῶν μικρῶν αὐτῶν καλλιτεχνικῶν πραγματοποιήσεων, τὴν μεγάλην καὶ πλατειὰ δημιουργικὴν δύναμιν, ποὺ κλείνει μέσα τῆς ἡ παιδικῆς ψυχῆς, καὶ μᾶς παρουσίασε μιὰν παραστατικὴν μικρογραφίαν τῆς σημαντικῆς καὶ πολυτίμης συμβολῆς, ποὺ ἡ δημιουργικὴ αὐτὴ δύναμις μπορεῖ, μὲ τὴν συστηματικὴν καὶ συνεχῆ καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν, νὰ προσφέρῃ μὲ τὸν καιρὸ στὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ τῆς χώρας μας.

Καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν συστηματικὴν καὶ συνεχῆ προσπάθειαν καταβάλλουν οἱ « Φάροι » τοῦ « Ἑλληνικοῦ Φωτός » καὶ τὰ παιδικὰ τους τμήματα. Πῶς νὰ μὴν τὰ χαίρεται κανεὶς καὶ νὰ μὴν τὰ καμαρώνῃ, καὶ πῶς νὰ μὴ γεμίζῃ μπροστὰ στὶς ὥραιες τοὺς ἐκδηλώσεις ἀπὸ συγκίνησιν καὶ αἰσιοδοξίαν ;

Ἡ ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΚΗΝΗ

Πρέπει ἀσφαλῶς νὰ εἶναι εὐχαριστήμενοι οἱ « Ἑλληνες θεατρικοὶ συγγραφεῖς γιὰ τὴν ἑναρξὴ τῆς λειτουργίας τῆς « Δευτέρας Σκηνῆς » τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. Τὸ μόνιμο καὶ δικαιολογημένο παράπονό τους γιὰ τὸν παραγκωνισμὸ τῶν ἔργων τους, ποὺ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητα καὶ νεκρά — πράγμα ποὺ ἐμπόδιζε τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς θεατρικῆς τέχνης — βρισκοῖται ἔτσι μιὰ θετικὴ καὶ σοβαρὰ ἰκανοποίησις. Διότι ἡ « Δευτέρα Σκηνή », ποὺ θ' ἀνεβάζῃ κυρίως ἔργα νέων Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, θὰ

τοὺς δίδῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ δοκιμάζουσιν στὴν πράξιν τὶς δυνάμεις τους, ν' ἀντιμετωπίζουσιν τὰ ἴδια τους τὰ ἔργα στὴν πραγματικὴ τους ὑπόστασιν, νὰ συνειδητοποιοῦν τὶς ἰκανότητες καὶ τὶς ἀδυναμίας τους καὶ — ἂν ἔχουσιν βέβαια μέσα τους τὴν φλόγα τῆς δημιουργίας καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναμείωσης — νὰ προχωροῦν σὲ ἀνώτερα καὶ ἀρτιώτερα ἐπιτεύγματα.

Ὅστε ἔχει καμμὶ μειωτικὴ σημασία — ὅπως εἶπαν μερικὸι — τὸ ὅτι ἡ σκηνὴ αὐτὴ ὀνομάζεται « δευτέρα ». Ἀφοῦ δὲν ἦταν δυνατόν, μέσα στὰ κατ' ἀνάγκην περιορισμένα περιθώρια χώρου καὶ χρόνου τῆς παλαιᾶς σκηνῆς καὶ ἀνάμεσα στὰ λασσικὰ καὶ δόκιμα ἔργα τῆς διεθνούς καὶ τῆς ἑλληνικῆς δραματοποιίας, νὰ συνωστίζονται καὶ ν' ἀσφυκτιοῦν τὰ νεώτερα ἔργα τῆς συγχρόνου παραγωγῆς, ἡ ἴδρυσις τῆς νέας σκηνῆς ἦταν πραγματικὰ μιὰ χρήσιμη καὶ ἀναγκαία διευρύνσις, ποὺ θὰ δώσῃ καὶ στὸ Ἑθνικὸ Θέατρο καὶ στοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς τὴν ἀπαιτούμενη ἄνεσις καὶ εὐχέρεια γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν πνευματικῶν τους ἐπιδιώξεων. Ἑθνικὸ Θέατρο ἄλλωστε εἶναι καὶ αὐτὴ. Οἱ ἴδιοι ἠθοποιοὶ θὰ τὰ διδάσκουσιν τὰ ἔργα, οἱ ἴδιοι ἠθοποιοὶ θὰ τὰ παρουσιάξουσιν, ἡ ἴδια στοργὴ καὶ ἐπιμέλεια θὰ ἐμπνέουσιν τὸ ἀνέβασμά τους. Καὶ ἂν χρονολογικὰ ὀνομάζεται « δευτέρα », ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς συγγραφεῖς ἐξαρτᾶται νὰ γίνῃ πισοτικὰ πρῶτῃ καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸ τῆς γιὰ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἑλληνικῆς θεατρικῆς τέχνης καὶ τὴν ἀνοδο καὶ ἀνάπτυξιν γενικώτερα τῆς θεατρικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ποὺ ἰκανοποιεῖ περισσότερο καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλέστερη βάση γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Δευτέρας Σκηνῆς, εἶναι ἡ ὀρθὴ καθιέρωσις τῶν κριτηρίων, ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἔργων. Ἴδου τί γράφει σχετικὰ ὁ ἴδιος ὁ γενικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου :

« Ἐνα θεατρικὸ ἔργο, διὰ νὰ λάβῃ εἰσιτήριον εἰσόδου εἰς τὴν ἐθνικὴν σκηνήν, πρέπει νὰ συνδυάζῃ, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαραίτητον γνώσιν τῆς σκηνικῆς οικονομίας, καὶ τὴν πνευματικότηταν τῶν προθέσεων τοῦ δραματογράφου. Τὸ θεάτρον εἶναι εἶδος τέχνης τοῦ λόγου, δὲν εἶναι μόνον ἐπιτεύγμα σκηνικῆς δεξιότητις. Καὶ ὅπως ὅλα τὰ εἶδη καὶ ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἐντέχνου λόγου, τὸ θεάτρον πρέπει κατὰ τὴν ἑξῆς νὰ εἰπῆ στὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ πέραν ἀπὸ τὸν νυγμὸν τῆς ἐπιδερμίδος. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχει νὰ εἰπῆ, νὰ τὸ λέγῃ ὥραια ».

Προσυπογράφουμε πρόθυμα τὸν εὐστοχὸ χαρακτηρισμὸν ποὺ πρέπει πραγματικὰ ν' ἀποτελῇ τὸν βασικὸ κανόνα γιὰ μιὰν ἀληθινὰ πνευματικὴν δημιουργίαν, ἔχει μόνον στὸν τομέα τοῦ θεάτρου, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς πνευματικούς καὶ καλλιτεχνικούς τομεῖς. Διότι, ἀναμφισβήτητα, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, δὲν μπορεῖ νὰ ἐνοηθῇ ἔργο τέχνης χωρὶς νὰ ἔχη καὶ πνευματικότητα, χωρὶς νὰ φέρῃ ἕνα ἀνώτερον μήνυμα στὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ ὑπηρετῇ τὸν πολιτισμὸν.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κωνστ. Κούρκουλα : « Ἰδὼρ ἐκ Πέτρας » (Ἀποστολικὸν Κυριακοδρόμιον). Ἀθή-
να 1955.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀποστολικοῦ αὐτοῦ Κυρια-
κοδρομίου, ποῦ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ λίγο
ἀποτελεῖ μιὰ εὐχάριστη ἐκπληξί. Ἐνῶ ὑπάρ-
χουν ἀρκετὰ Κυριακοδρόμια πάνω στὰ Εὐαγ-
γελικά ἀναγνώσματα (μάλιστα ἐντὸς ὀλίγου
προστίθεται κι' ἄλλο ἓνα, γραμμμένο ἀπὸ τὸν κ.
Κωστή Μπαστιᾶ), ἀντιθέτως δὲν εἶχαμεν Κυρια-
κοδρόμια πάνω στὰ ἀποστολικά ἀναγνώσματα
(ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Χίου,
δὲν ἔχω ἄλλο ὑπ' ὄψιν μου). Ἡ ἐμφάνισις,
λοιπόν, τοῦ Κυριακοδρομίου τοῦ κ. Κούρκουλα,
ἔρχεται νὰ πληρώσῃ ἓνα κενὸ σὰν ἓνα ἔργο
ἐντελῶς πρωτοποριακόν.

Ἄλλὰ πῶς τὸ πληρῶνει αὐτὸ τὸ κενόν; Πρό-
κειται γιὰ βιβλίον, ποῦ προσφέρει κάτι τὸ ἀξιο-
λόγουν; Καὶ τί ἀκριβῶς προσφέρει; Ὁ συγγρα-
φεὺς τοῦ « Ἰδατος ἐκ Πέτρας » εἶναι ἀπὸ τοὺς
πιο δοκίμους διακόνους τοῦ ἁμβωνοῦ καὶ δὲν
προσθέτει στὴν ἐντυπὴ κηρυκτικὴ συγκομιδὴ τῶν
ἡμερῶν μας τὸ πρῶτο του δεῖγμα. Ἐχει ἤδη
τυπώσει δύο βιβλία του μὲ ὀμιλίες καὶ λόγους,
τὰ « Κογχύλια ἀπὸ τὴν Τιβεριάδα » (Κυριακο-
δρόμιον στὰ Εὐαγγέλια τοῦ ἔτους) καὶ τὸ
« Σικηνὲς ἀπὸ τὸ Πάθος » (ὀμιλίες γιὰ τὴν Με-
γάλην Ἑβδομάδα). Καὶ τὸ ποῖόν τῆς προσφορᾶς
τοῦ ἔχει ἤδη κριθῆ κι' ἐκτιμηθῆ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ
προηγούμενα βιβλία του.

Εἶναι, λοιπόν, φυσικὸ νὰ ἀναζητήσῃ ὁ ἀνα-
γνώστης καὶ στὸ « Ἰδὼρ ἐκ Πέτρας » τὸ ἴδιον

ἐκλεκτὸ ποῖόν. Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις δὲν θὰ δοι-
μάσῃ παρὰ βαθεῖα ἱκανοποίησι. Τὸ νέο βιβλίον
τοῦ κ. Κούρκουλα ὄχι μονάχα δὲν ἔχει τίποτε
νὰ ζηλέψῃ ἀπὸ τὰ δύο προηγούμενα, ἀλλ' ἀπε-
ναντίας, — τουλάχιστον σὲ ὀρισμένες καὶ πάντως
ὄχι λίγες σελίδες του — τὰ ξεπερνᾷ καὶ σὲ
ἐμπνευσι καὶ σὲ μεστότητα νοημάτων καὶ σὲ
δύναμι λόγου.

Τὰ κηρύγματα αὐτὰ εἶναι πράγματι « ὕδωρ
ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον », νερὸ ποῦ ἀναπηδᾷ
ἀπὸ τὴν Πέτρα - Χριστὸ καὶ κατακινεῖ τις
ψυχές. Εἶναι κατακάθαρο νερό, ποῦ ἔρχεται
κατ' εὐθειᾶν ἀπὸ τὸ κατὰσκιον ὄρος τῆς Γραφῆς,
ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν μέγαν Παῦλον, τὴν πρὸ ψηλῆ
ἀπὸ τις κορφές τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἡ ἐμπνευσις τοῦ κ. Κούρκουλα εἶναι δυνατὴ
κι' ἡ ἔκφρασις του πλουσιὰ σὲ βαθεῖα, ἀλλὰ καὶ
ξάστερα νοήματα. Οἱ ὀμιλίες κι' οἱ λόγοι του
διακρίνονται ἐξ ἄλλου γιὰ τὴ θαυμάσια ἀρχιτε-
κτονικὴ τους διάταξι, ποῦ καθιστᾷ εὐαφομοιωτὸ
τὸ περιεχόμενον τους καὶ τὸ ἐντυπώνει στὴ διάνοια
τοῦ ἀναγνώστου ἢ τοῦ ἀκροατοῦ.

Πλαί στον εὐστοχο κι' ἐλευστικὸ τίτλο καὶ
τὸν ἐπιτυχημένον πρόλογο κάνει ὥραια ἐντύπωσι
κι' ἡ ἀφιέρωσις τοῦ συγγραφέως στὴ σύζυγόν του.
Τὸ ὅτι τὸ θεῖον κήρυγμα διακονεῖται στίς ἡμέρας
μας μὲ τόση ἐπιτυχία κι' ἀπὸ λαϊκοὺς, εἶναι κάτι
τὸ παρήγορον. Τὸ λαϊκὸ στοιχεῖον δὲν εἶναι μο-
νάχα κάτω ἀπὸ τὴ διδασκουσα Ἐκκλησία, ἀλλὰ
καὶ μέσα σ' αὐτὴ.

Ἡ σταδιοδρομία αὐτοῦ τοῦ βιβλίου θὰ εἶναι,
χωρὶς ἄλλο, ἀκόμη πρὸ θριαμβευτικῆ ἀπὸ ἐκεῖνες
τῶν δύο ἄλλων, ποῦ προηγήθησαν.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

**Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. συνδρομηταὶ τῶν « Ἀκτίνων », οἱ ὁποῖοι δὲν
ἀνενέωσαν ἀκόμη τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ 1956, ὅπως ἐπισπεύ-
σουν τὴν καταβολὴν τῆς διὰ νὰ διευκολυνθῆ ἡ ἀπρόσκοπος ἔκδοσις
τοῦ περιοδικοῦ.**

Ἐτησίαι συνδρομὴ 1956 δρχ. 35.

Περιοδικὸν « Ἀ κ τ ῖ ν ε ς », ὄργανον τῆς « Χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ῆ ς Ἐ ν ὡ σ ε ω ς Ἐ π ι σ τ η μ ὶ ν ω ν ».
Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως « Ἀκτίνες ». Γραφεῖα : ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 - 023.—
Θεσ/νίκης : Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς : Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος : Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία
Τηλεμάχου 20, Ἀθήναι (7).—Ἐτησίαι συνδρομὴ δρχ. 35, ἐξωτερ. δολλ. 3.—Προστ. τυπογραφείου :
Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τύποις « Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας » Α.Ε., Παπαδιαμαντοπούλου 44
Ἐκμετάλλευσις Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου